

ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ ԵՔԵՐՈՒՄ

ՊԱՆԾՈՆԱԿԱՆ ԱՄՍԱԳԻՐ
ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ԱԹՈՌՈՅ
Ս. ԷԶԱՐԻԱԾՆԻ

Ամանորի առթիվ Ամենայն Հայոց Մայրազույն Պատրիարք և Կարողիկոս Նորին Ս. Օձուրյուն Տ. Տ. Վազգեն Ա-ի և պետական անձնավորությունների միջև փոխանակված ողջույնի հեռագրերը	3
Ամանորի և Ս. Մենդյան տոների առթիվ Ամենայն Հայոց Մայրազույն Պատրիարք և Կարողիկոս Նորին Ս. Օձուրյուն Տ. Տ. Վազգեն Ա-ի պատգամները Կոստանդնուպոլսի Պատրիարքության, Կիլիկիո Կարողիկոսության և Արևմտահայկա Պատրիարքության և Վեհափառի անունով ստացված շնորհավորական հեռագրերը	5
Ամանորի և Ս. Մենդյան տոների առթիվ Ամենայն Հայոց Մայրազույն Պատրիարք և Կարողիկոս Նորին Ս. Օձուրյուն Տ. Տ. Վազգեն Ա-ի և Ռուս Եկեղեցիների պետերի միջև փոխանակված ողջույնի հեռագրերն ու զրույթները	7
Ամանորի և Ս. Մենդյան տոների առթիվ Ամենայն Հայոց Մայրազույն Պատրիարք և Կարողիկոս Նորին Ս. Օձուրյուն Տ. Տ. Վազգեն Ա-ի պատգամները քննակալ առաջնորդներին և առաջնորդական տեղապահներին, հոգևոր դասին, քննական և եկեղեցական խորհուրդներին, հայրենասիրական, բարեսիրական կազմակերպություններին և բոլոր հայապաշտպաններին և Վեհափառ Հայրապետի անունով ստացված շնորհավորական հեռագրերն ու զրույթները	12
ԽՈՐԱԿՐԱԿՈՒՆ — Ամանորի և Ս. Մենդյան բաժնադրություններ	22
Համագլուխի ուրախություն Ամենայն Հայոց նորընտիր Հայրապետ Նորին Սուրբ Օձուրյուն Տ. Տ. Վազգեն Ա Կարողիկոսի ընտրության առթիվ	25
Հայրապետական բարոյ ամանորի առթիվ Մայր Տաճարում	27
Հայրապետական հանդիսավոր սուրբ պատարագ և բարոյ Քրիստոսի հաշտափառ և Սուրբ Մենդյան տոնի առթիվ Մայր Տաճարում	29
ՀԱՅՐԻԿ ԱՐԱՎԱ ԱՎԵՏԻՍԱՆ — Մկրտությունը	31
Մ Ա Յ Ր Ա Թ ՈՒ Ռ Ի Մ	33
Առաստափմանց հայ մամուլի առձաղանները Նորին Սուրբ Օձուրյուն Տ. Տ. Վազգեն Ա Արքեպիսկոպոս Կարողիկոսի ընտրության և զանազանության առթիվ	37
Խաղաղության Համաշխարհային Խորհրդի Բյուրոյի ղեկավար Ժողովուրդների միջև խաղաղությունն ամրապնդելու համար Միջազգային Ստալինյան մրցանակների կոմիտեում	43
ՊՐՈՖ. Զ. ԱՄԻՆՅԱՆ — ՄԼՍԻՍԻ Մաշտոց	46
ՊՐՈՖ. ԳՈՒՏ. Ա. Գ. ԱՐՔԻՆՍԻՍԱՆ — Տառերվերի և ամսարվերի զործածությունը հայ մատենագրության մեջ	52
Կ. Դ. — Էջմիածնի Մայր Տաճարը ուսուցողների և եանապարհողների որդերում	55
Հ Ա Մ Ա Ռ Ո Տ Լ ՈՒՐ ԵՐ	60
Ք. Զ. — Լ. Ս. Խաչիկյան, «Խի դարի հայերեն ձևագրերի հիշատակաբաններ»	62

Խ Մ Բ Ա Դ Ր ՈՒ Թ Յ ՈՒ Ն, Հ Ո Ո Յ Ի Ն

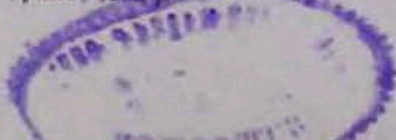
ՀԱՅԿԱԿԱՆ. ՍՍՍՐ, ԷՋՄԻԱԾՆԻՆ

«ԷՋՄԻԱԾՆԻՆ» ՍՍՍՐԻ ԽՍՐԱՊՈՒԹՅՈՒՆ

Армянская ССР. Эчмиадзин. Редакция журнала «Эчмиадзин»

Redaction of the magazine «Etchmiadzin». Etchmiadzin, Armenia, USSR

Երևան, 1966 թ.

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ԿՈՂՄԻՑ

«ԷՋՄԻԱՄԻՆ» ամսագրի տպախանակը ավելանալու կապակցությամբ, խմբագրությունն ճանաչողություն ունի ընդառաջելու առտառանմանից հայտնված ցանկություններին՝ ամսագրին բաժանորդագրվելու համար:

Բաժանորդագրվել ցանկացողները պետք է դիմեն տեղի առաջնորդարանին կամ եկեղեցուն, վճարեն ամսագրի բաժնեկիներ և ստանան այն նույն առաջնորդարանի կամ եկեղեցու միջոցով:

«ԷՋՄԻԱՄԻՆ» ԱՄՍԱԳՐԻ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

ՀՐԱԾԱՆԱԻ

Տ. Տ. ՎԱԶԳԻՆ և

ՎԵՀԱՓԱՌԻ ՆԻ ՍՐՐԱԶՆԱԳՈՅՆ
ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

Պ Ա Շ Տ Ո Ն Ա Կ Ա Ն Ք

Ա Մ Ա Ն Ո Ր Ի Ա Ռ Թ Ի Վ
ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՅ ԽԱՅՐԱԳՈՒՅՆ ՊԱՏԻԱԲԻ
ԵՎ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ՆՈՐԻՆ Ս. ՕՇՈՒԹՅՈՒՆ
Տ. Տ. ՎԱԶԳԵՆ Ա-Ի ԵՎ ՊԵՏԱԿԱՆ
ԱՆՋՆԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՄԻՋԵՎ ՓԱԽԱՆԱԿՎԱԾ
ՈՂՋՈՒՅՆԻ ՀԵՌԱԳԻՐԵՐԸ

ՍՍՈՒ ՄԻՆԻՍՏՐՆԵՐԻ ՍՈՎԵՏԻՆ ԿԻՑ ԿՐՈՆԱԿԱՆ
ՊԱՇՏԱՍՈՒՆՔՆԵՐԻ ԳՈՐԾԵՐԻ ԽՈՐՀՐԴԻ ՆԱԽԱԳԱՀ
Պ Ո Լ Յ Ա Ն Ս Կ Ո Ւ Ն

ՄՈՍԿՎԱ

Նոր տարվա տոնի առիվ ընդունեցեմք Մեր ջերմ շնորհավորանքները:
Արտանց ցանկանում ենք Ձեզ Բազմոթյություն և նորանոր հաջողություններ
աշխատանքում: Թող այս նոր տարին՝ 1956 թվականը, լինի Սովետական Մեծ
Միության հետագա բարգավաճման տարի՝ ի բարօրություն ամբողջ մոլոդեզի,
ի բարօրություն համայն աշխարհի խաղաղության:

Վ Ա Ջ Գ Ե Ն Ա

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՅ

ՀԱՅԱԿԱՄԱՆ ՍՍՈՒ ՄԻՆԻՍՏՐՆԵՐԻ ՍՈՎԵՏԻՆ ԿԻՑ
ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑՈՒ ԳՈՐԾԵՐԻ ԽՈՐՀՐԴԻ ՆԱԽԱԳԱՀ
ՀՐԱՋՅԱ Գ Ր Ի Գ Ո Ր Յ Ա Ն Ի Ն

ԵՐԵՎԱՆ

Նոր տարվա առիվ ընդունեցեմք մեր անկեղծ շնորհավորությունները Ձեզ
և Ձեր բնականի բոլոր անդամներին: Թող նոր՝ 1956 թվականը լինի մեր մեծ
Հայրենիքի նորանոր հաջողությունների տարի՝ ի բարօրություն մոլոդեզի,
ի փառս տեական խաղաղության ամբողջ աշխարհում:

Վ Ա Ջ Գ Ե Ն Ա

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՅ

ԲՈՒԼՂԱՐԻԱՅԻ ՄԻՆԻՍՏՐՆԵՐԻ ՍՈՎԵՏԻՆ ԿԻՑ ԲՈՒԼՂԱՐԱԿԱՆ ՈՒՂՂԱՓԱՌ ԵԿԵՂԵՑՈՒ ԵՎ ԿՐՈՆԱԿԱՆ ՊԱՇՏԱՄՈՒՆՔՆԵՐԻ ԳՈՐԾԵՐԻ ԿՈՄԻՏԵԻ ՆԱԽԱԳԱՀ Կ Յ Ո Ւ Զ Յ Ո Ւ Կ Ո Վ Ի Ն
ՍՈՑԻԱ

Նոր տարվա առթիվ բնդունեցե՛ք մեր անկեղծ շնորհավորությունները: Թող նոր՝ 1966 թվականը լինի հուրանու հաջողությունների տարի՝ ի բարօրության յոթնամյակի: Ի փառս անսկան խաղաղության ամրոցը սշխարհում:

Վ. Լ. Զ. Գ. Ե. Ն. Լ.
ԿԱԹՈՒԼԻՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ, ՀԱՅՈՑ

ՍՍՈՒ ՄԻՆԻՍՏՐՆԵՐԻ ՍՈՎԵՏԻՆ ԿԻՑ ԿՐՈՆԱԿԱՆ ՊԱՇՏԱՄՈՒՆՔՆԵՐԻ ԳՈՐԾԵՐԻ ԽՈՐՀՐԴԻ ՆԱԽԱԳԱՀ
Պ Ո Լ Յ Ա Ն Ս Կ Ո Ւ Ց

ՄՈՍԿՎԱՅԻՑ

Անկեղծորեն շնորհակալ եմ Ձեզանից նոր տարվա առթիվ Ձեր հղած շնորհավորանքի և բարեմաղրությունների համար: Իր հերթին հուրհղի անդամների և անձամբ իմ անունից շնորհավորում եմ նոր տարին: Ցանկանում եմ Ձեզ հաջողություն և հայրենասիրական բեղմնավոր գործունեություն՝ ի բարօրություն Առվեստական Միության և խաղաղության ամրապնդման համար ամբողջ աշխարհում:

ՍՍՈՒ ՄԻՆԻՍՏՐՆԵՐԻ ՍՈՎԵՏԻՆ ԿԻՑ ԿՐՈՆԱԿԱՆ ՊԱՇՏԱՄՈՒՆՔՆԵՐԻ ԳՈՐԾԵՐԻ ԽՈՐՀՐԴԻ ՆԱԽԱԳԱՀ՝
ՊՈԼՅԱՆՍԿԻ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՍՈՒ ՄԻՆԻՍՏՐՆԵՐԻ ՍՈՎԵՏԻՆ ԿԻՑ ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑՈՒ ԳՈՐԾԵՐԻ ԽՈՐՀՐԴԻ ՆԱԽԱԳԱՀ
ՀՐԱԶՅԱ Գ Ր Ի Գ Ո Ր Յ Ա Ն Ի Ց

ԵՐԵՎԱՆԻՑ

Խորապես դրացված շնորհակալություն եմ հայտնում ամանորի Ձեր սրբատարությամբ բարեմաղրությունների համար: Փոխադարձ անկեղծ շնորհավորություններ: Նոր տարում ցանկանում եմ նորանոր հաջողություններ Ձեր ազգօգուտ գործունեության մեջ, ինչպես և ամբողջ աշխարհի խաղաղության ամրապնդման գործի ասպարեզում:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՍՈՒ ՄԻՆԻՍՏՐՆԵՐԻ ՍՈՎԵՏԻՆ ԿԻՑ ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑՈՒ ԳՈՐԾԵՐԻ ԽՈՐՀՐԴԻ ՆԱԽԱԳԱՀ՝
ՀՐԱԶՅԱ ԳՐԻԳՈՐԻԱՆ

ԲՈՒԼՂԱՐԻԱՅԻ ՄԻՆԻՍՏՐՆԵՐԻ ՍՈՎԵՏԻՆ ԿԻՑ ԲՈՒԼՂԱՐԱԿԱՆ ՈՒՂՂԱՓԱՌ ԵԿԵՂԵՑՈՒ ԵՎ ԿՐՈՆԱԿԱՆ ՊԱՇՏԱՄՈՒՆՔՆԵՐԻ ԳՈՐԾԵՐԻ ԿՈՄԻՏԵԻ ՆԱԽԱԳԱՀ Կ Յ Ո Ւ Զ Յ Ո Ւ Կ Ո Վ Ի Ց

ՍՈՑԻԱՅԻՑ

Նոր տարվա առթիվ բնդունեցե՛ք մեր շնորհավորանքները և լավագույն ու ամենաբարի վանկությունները Ձեր անձնական հաջողության նկատմամբ և էկեղեցական ու հասարակական բարձր ծառայության ասպարեզում:

ԲՈՒԼՂԱՐԻԱՅԻ ՄԻՆԻՍՏՐՆԵՐԻ ՍՈՎԵՏԻՆ ԿԻՑ ԲՈՒԼՂԱՐԱԿԱՆ ՈՒՂՂԱՓԱՌ ԵԿԵՂԵՑՈՒ ԵՎ ԿՐՈՆԱԿԱՆ ՊԱՇՏԱՄՈՒՆՔՆԵՐԻ ԳՈՐԾԵՐԻ ԿՈՄԻՏԵԻ ՆԱԽԱԳԱՀ՝
ԿՅՈՒԶՅՈՒԿՈՎ

ԱՄՐԱՆՈՐԻ ԵՎ Ս. ԵՆՆԻՑԱՆ ՏՈՆԵՐԻ ԱՌԹՅՈՒՆ
 ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԵՐԱՅԻՐԱԿԱՆ ՊԱՏԻՐԱՐԻ
 ԵՎ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԼՈՐԻՆ Ս. ՕՇՈՐՔՈՒՆ
 Տ. Տ. Վ Ա Զ Գ Ե Ն Ա-Ի ՊԱՏԳԱՄԵՆԵՐ
 ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒԳՈՒԼՍԻ ՊԱՏԻՐԱՐԻՌՔԱՆ, ԿԻԼԻԿԻՈ
 ԿՊՈՒՂԻԿՈՍՈՒՔԱՆ ԵՎ ԵՐՈՒՍՏԱՆԵՐԻ
 ՊԱՏԻՐԱՐԻՌՔԱՆ ԵՎ ՎԵՀԱՓԱՌԻ ԱՆՈՒՆՈՎ
 ՍՏԱՅՎԱԾ ԵՆՈՐՀԱՎՈՐԱԿԱՆ ՀԵՌՈՐԵՐԵ

ԹՅՈՒՐԹԻՈ ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՐԻԱՐԸ
 ԱՄԵՆԱՊԱՏԻՎ Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ ԱՐԹԵՊԻՍԿ. ԽԱԶԱՏՐՅԱՆԻՆ

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒԳՈՒՄ

Շնորհո՛վ Քրիստոսի Ծննդյան մեծ և սփռնչելի խորհուրդի, Միաձնաէջ Մայր Տաճարեն սիրո ողջույն և օրհնություն հայրապետական՝ Ձերդ Ամենապատվոյան, հոգեօր դասուն, եկեղեցական, բարեսիրական կազմակերպւոյանց և համայն մեր հավատացյալ ժողովրդյան:

Ձերմապես կմաղրենք բոլորիդ արեւատություն ու երջանիկ կյանք բնական հարկերու տակ, նաև ուժ ու եռանդ և աստվածային օգնություն՝ Ձեր աշխատանքը առավել ևս պտղաբեր դարձնելու համար ի հաստատություն Ս. եկեղեցվո և ի բարօրություն և միություն հայ ժողովրդյան:

Տիրականդ խաղաղությունն ու հանությունն ի մարդիկ բոլ առատապես իջնեն աշխարհի վրա, որպես ցող երկնային բարերար ողորմւոյան:

Վ Ա Զ Գ Ե Ն Ա

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ՏԵՂԱՊԱՀ
 ԱՄԵՆԱՊԱՏԻՎ Տ. ԽՈՐԵՆ ԵՊԻՍԿ. ԲԱՐՈՅԱՆԻՆ

ԱՆԹԻԼԻԱՍ

Շնորհո՛վ Քրիստոսի Ծննդյան մեծ և սփռնչելի խորհուրդի, Միաձնաէջ Մայր Տաճարեն սիրո ողջույն և օրհնություն հայրապետական՝ Ձերդ Ամենապատվոյան, Ս. Արոտույդ միաբանւոյան և համայն մեր հավատացյալ ժողովրդյան:

Ձերմապես կմաղրենք բոլորիդ արեւատություն, ուժ և եռանդ և աստվածային օրհնություն՝ Ձեր աշխատանքը առավել ևս պտղաբեր դարձնելու համար ի հաստատություն մեր Ս. եկեղեցվո և ի բարօրություն և միություն հայ ժողովրդյան:

Տիրականդ խաղաղությունն ու հանությունն ի մարդիկ բոլ առատապես իջնեն աշխարհի վրա, որպես ցող երկնային բարերար ողորմւոյան:

Վ Ա Զ Գ Ե Ն Ա

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

**ԵՐՈՒՍԱՂԵՍԻ ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՐԻԱՐԺԱԿԱՆ ՏԵՂԱՊԱՀ
ԱՄԵՆԱՊԱՏԻՎ Տ. ԵՂԻՇԵ ԱՐՔԵՊԻՍԿ. ՏԵՐՏԵՐՅԱՆԻՆ**

ԵՐՈՒՍԱՂԵՍ

Նմանաբար Քրիստոսի Մենդյան մեծ և սրբաշնչի խորհուրդի, Միաձնակ Մայր Տաճարին սիրո ուղիով և օրհնություն հայրապետական՝ Ձերդ Ամենաօրոտություն, Սրբոց Հակոբյանց մյաբանության և համայն մեր հավատացյալ ժողովրդյան:

Ձերմասկա կրմադրենք բազմից արեւատություն, ում և եռանդ և աստվածային օրհնություն՝ Ձեր աշխատանքը առավել ևս պտղաբեր դառնելու համար ի հաստատություն մեր Ս. Նիկեղեզվո և ի բարօրություն և միություն հայ ժողովրդյան:

Տիրականո խաղաղությունն ու հանությունն ի մաղիկ բոլ առատապես իջեն աշխարհի վրա, որպես ցոլ Եկեղային բարեբար ողորմություն:

Վ. Ա. Զ. Գ. Ե. Ն. Ա.

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

**ԹՅՈՒՐԹԻՈ ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՐԻԱՐԺ
ԱՄԵՆԱՊԱՏԻՎ Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ ԱՐՔԵՊԻՍԿ. ԽԱԶԱՏՐՅԱՆԻՑ**

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

Ամանորի և Ս. Մենդյան առիթով ընդունեցեք յոյորիս սրտագին շնորհափորանքն ու մաղրանքը, Աստուծո օրհնությամբ և Բերկնեմի աստղին առաջնորդությամբ, Հայ Նիկեղեզվո և Մայր Արքոսո հաստանիմն շինության, սլայծատության, միջեկեղեցական Բրիտոսատու սիրո ստեղծման, համայն ազգաց հոգևոր վերածննդյան, աշխարհի անգլն խաղաղության և Վնիյո Բաշատղություն մեր առաջատության և առաջադրած էկեղեցական ձեռնարկներու հաջողության համար:

ՊԱՏՐԻԱՐԺ ԹՅՈՒՐԹԻՈ ՀԱՅՈՑ՝

ԿԱՐԵԿԻՆ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԽԱԶԱՏՐՅԱՆ

**ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ՏԵՂԱՊԱՀ
ԱՄԵՆԱՊԱՏԻՎ Տ. ԽՈՐԵՆ ԵՊԻՍԿ. ԲԱՐՈՅԱՆԻՑ**

ԱՆԹԻՎԻԱՍԻՑ

Նոր տարվան և Ս. Մենդյան առիթով Ձերդ Վեհափառության կենդկայացնենք մեր և միաբանության և մողություն սրտագին շնորհափորությունները և բարեպաճում կմաղրենք Մայր Արքոսին:

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ՏԵՂԱՊԱՀ ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈ՝

ԽՈՐԵՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԲԱՐՈՅԱՆ

**ԵՐՈՒՍԱՂԵՍԻ ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՐԻԱՐԺԱԿԱՆ ՏԵՂԱՊԱՀ
ԱՄԵՆԱՊԱՏԻՎ Տ. ԵՂԻՇԵ ԱՐՔԵՊԻՍԿ. ՏԵՐՏԵՐՅԱՆԻՑ
ԵՐՈՒՍԱՂԵՍԻՑ**

Նոր տարվա և Ս. Մենդյան տոների առիթով Ձերդ Ս. Օծության և Գերագույն Հոգևոր Խորհրդի անդամներին ներկայացնում ենք մեր հարգալից և սրտագին շնորհափորությունները: Աղորում ենք Ամենակաբողին, որ հաջողություն պարգևի մեր փառապանծ Նիկեղեզու մեծ ձեռնարկումներին՝ Ձերդ Ս. Օծության իմաստուն առաջնորդության ներքո:

ՊԱՏՐԻԱՐԺԱԿԱՆ ՏԵՂԱՊԱՀ ԵՐՈՒՍԱՂԵՍԻ ՀԱՅՈՑ՝

ԵՂԻՇԵ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՏԵՐՏԵՐՅԱՆ

**ԱՄԱՆՈՐԻ ԵՎ Ս. ԵՆԵԴՅԱՆ ՏՈՆԵՐԻ ԱՌՔԻՎ
ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԵՎԱՅՐԱԳՈՒՅՆ ՊԱՏՐԻԱՐԺ
ԵՎ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ՆՈՐԻՆ Ս. ՕՏՈՐԻԱՆԻ
Տ. Տ. ՎԱԶԳԵՆ Ա-Ի ԵՎ ԳՈՒՅՐ ԵԿԵՂԵՑՆԵՐԻ
ՊԵՏԵՐԻ ՄԻՋԵՎ ԳՈՒԱՆԱԿՎԱԾ ՈՂՋՈՒՅՆԻ
ՀԵՌԱԳՐԵՐՆ ՈՒ ԳՐԱԹՅՈՒՆՆԵՐԸ**

**ՄՈՍԿՎԱՅԻ ԵՎ ՀԱՄԱՅՆ ԴՈՒՍԻՈ ՊԱՏՐԻԱՐԺ
ՆՈՐԻՆ ՍՐԲՈՒԹՅՈՒՆ ԱԼԵՔՍԻՆ**

ՄՈՍԿՎԱ

Քրիստոսի Մենդյան ավետման ուրախությամբ զեղուն ողջունում ենք Ձեզ
եղբայրական ջերմ սիրով և բարեմաղբում Ձերդ Սրբության փառառդջ երկար
կյանք՝ ի պայծառություն Ռուս Պապոսյակ եկեղեցու և ի մխիթարություն ռուս
հավատացյալ ժողովրդի՝ Հայրենիքի բարօրությամբ և առաջադիմությամբ:

Մեամբ Ձերդ Սրբության աղօրակից բարի գործոց հաջողության և աշ-
խարհի խաղաղության համար.

Վ Ա Ջ Գ Ե Ն Ա

**ԵՎԱՅՐԱԳՈՒՅՆ ՊԱՏՐԻԱՐԺ ԵՎ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ
ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ**

**ՀԱՄԱՅՆ ՎՐԱՑ ՊԱՏՐԻԱՐԺ-ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ
ՆՈՐԻՆ Ս. ՕՏՈՐԻԱՆԻՆ ՄԵԼՔԻՍԵԴԵԿ Գ-ԻՆ**

ՔՐԻԼԻՍԻ

Քրիստոսի Մենդյան ավետման ուրախությամբ զեղուն ողջունում ենք Ձեզ
եղբայրական ջերմ սիրով և բարեմաղբում Ձերդ Ս. Օծության փառառդջ երկար
կյանք՝ ի պայծառություն Վրացական Ուղղափառ եկեղեցու և ի մխիթարու-
թյուն վրաց հավատացյալ ժողովրդի՝ Հայրենիքի բարօրությամբ և առաջադի-
մությամբ:

Մեամբ Ձերդ Ս. Օծության աղօրակից բարի գործոց հաջողության և աշ-
խարհի խաղաղության համար.

Վ Ա Ջ Գ Ե Ն Ա

**ԵՎԱՅՐԱԳՈՒՅՆ ՊԱՏՐԻԱՐԺ ԵՎ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ
ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ**

**ՔԵՆՏՐԲԵՐԻԻ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ, ՀԱՄԱՅՆ ԱՆԳԼԻՈ
ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱՊԵՏ ԵՎ ՄԻՏՐՈՊՈԼԻՏ ԶԵՆՖԻՐԻՆ**

ԼՈՆԴՈՆ

Քրիստոսի Մենդյան ավետման ուրախությամբ զեղուն ողջունում ենք Ձեզ
եղբայրական ջերմ սիրով և բարեմաղբում Ձերդ Սրբության փառառդջ երկար
կյանք՝ ի պայծառություն Անգլիկան Ս. եկեղեցու և ի մխիթարություն Անգլիա-
յի հավատացյալ ժողովրդի:

Մեամբ Ձերդ Սրբության աղօրակից բարի գործոց հաջողության և աշ-
խարհի խաղաղության համար.

Վ Ա Ջ Գ Ե Ն Ա

**ԵՎԱՅՐԱԳՈՒՅՆ ՊԱՏՐԻԱՐԺ ԵՎ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ
ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ**

ՈՌԻՍԻՆ ՕՐԹՈԴՈՔՍ ԵԿԵՂԵՑՈՒ ՊԱՏՐԻԱՐԺ ՆՈՐԻՆ
ՍՐԲՈՒԹՅՈՒՆ ՀՈՒՍՏԻՆԻԱՆԻՆ (ՐՈՒՆԱՐԵՍՏ),
ԲՈՒԼՂԱՐԻԱՅԻ ՊԱՏՐԻԱՐԺ ՆՈՐԻՆ ՍՐԲՈՒԹՅՈՒՆ
Կ Ի Ր Ի Լ Ի Ն (ՍՈՖԻԱ),

ԷՍՏՈՆԱԿԱՆ ՍՍՈՒ ԱՎԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ-ԼՈՒԹԵՐԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑՈՒ
ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՅԱՆ Կ Ի Յ Վ Ի Տ Ի Ն (ՏԱԼԼԻՆ),
ԼԱՏՎԻԱԿԱՆ ՍՍՈՒ ԱՎԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ-ԼՈՒԹԵՐԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑՈՒ
ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԳՈՒՍՏԱՎ ՏՈՒՐՍԻՆ (ՌԻԳԱ):

Քրիստոսի Մենդյան ավետման ուրախությամբ զեղուն ողջունում ենք Ձեզ
Լոբաշյանի Կրիստոսի և Բաբեմադրում Ձեր Սրբության Բաբեմադր Երկա-
կյան՝ ի պայծառությամբ Ձեր Ս. Նիկոլայի և ի միաբարություն Ձեր հազար-
ամյալ ժողովրդի՝ Հայրենիքի բարեօրոյամբ և առաջադիմությամբ:

Մենք Ձեր Սրբության աղօրակից յառի դուռնը հաջողությամբ և աշ-
խարհի խաղաղության համար:

Վ. Ս. Զ. Գ. Ե. Ն. Ա.

ԾԱՅՐԱԴՈՒՅՆ ՊԱՏՐԻԱՐԺ ԵՎ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ
ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

ՄՈՍԿՎԱՅԻ ՀՈԳԵՎՈՐ ՃԵՄԱՐԱՆԻ
ՌԵԿՏՈՐ ԱՎԱԳ ՔԱՀԱՆԱ ՌՈՒԺԻՅԱՆԻՆ
ԵՎ ՏԵՍՈՒՋ ՊՐՈՖԵՍՈՐ ԴՈԿՏՈՐ ՍՈՎԵՆ

ԶԱԴՈՐՈՒ

Ի սրտե շնորհակալ եմ Ձեր շնորհավորանքի համար: Ամանորի և Քրիստո-
սի Մենդյան տոնի առիթով բնորոշեցեմ Մեր հայրական շնորհությունը և լավա-
զույն ցանկությունները Ձեր ձեռնարանի հաջողությամբ և բարգավաճման համար:

Վ. Ս. Զ. Գ. Ե. Ն. Ա.

ԾԱՅՐԱԴՈՒՅՆ ՊԱՏՐԻԱՐԺ ԵՎ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ
ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

ՄՈՍԿՎԱՅԻ ԵՎ ՀԱՄԱՅՆ ՌՈՒՍԻՈ ՊԱՏՐԻԱՐԺ
ՆՈՐԻՆ ՍՐԲՈՒԹՅՈՒՆ ԱԼԵՔՍԻԻՑ

ՄՈՍԿՎԱՅԻՑ

Ձեր Ս. Օճուրյուն, սիրեցյալ ի Տեր, Սրբազնազույն Վեհափառ:

Հոգևոր բերկրանքի զգացմունքով ողջունում եմ Ձեր սիրեցյալ Վեհափա-
ռության Քրիստոսի Մենդյան Բրիտանական մեծ տոնի առիթով:

Հաղորդակից արեմ ինձ Ձեր ուրախության ի Քրիստոս, որն իր Մենդյամբ
բերեց մեք Երկրին խաղաղություն և մարդկանց հանություն, ինչպես ավետեցին
Աստուծո հրեշտակները, նաև իսկական կյանք, ինչպես ասում է Նա Ինքը՝ «ես
եկի, զի զկենսս ունիցիմ»:

Քո՛ղ Ձեր և մեր բոլորիս մեջ ապրի ըստ մեր հավատի Նրա շնորհալի
կյանքը և քո՛ղ Նա իր ամենաբարձր ռուսիկ պահպանի և ամրապնդի նաև
կյանքը բնական, և քո՛ղ դրան միահան ալլ ամենայն բարիքներ և ոգուներ:

Խնդրելով Ձեր սուր աղօրվները, Լոբաշյանի սիրով մենք Ձեր Վեհա-
փառությանը նվիրված ի Քրիստոս:

ՄՈՍԿՎԱՅԻ ԵՎ ՀԱՄԱՅՆ ՌՈՒՍԻՈ ՊԱՏՐԻԱՐԺ՝

ԱԼԵՔՍԻ

ՀԱՄԱՅՆ ՎՐԱՑ ՊԱՏՐԻԱՐԺ-ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ՆՈՐԻՆ Ս. ՕԾՈՒԹՅՈՒՆ ՄԵԼՔԻՍԵԴԵԿ Գ-ԻՑ

ՔՐԻՍՏԻԱՆՈՒԹՅԱՆ

Ամենաողորմած Տերն արժանապատիւ մեզ վերապիւն դիմավորելու Քրիստոսի Մենդյան ամենաքերկրայի օրը: Քրիստոնեայի կրօնական հոգին կրկին լսում է հրեշտակի ավետումը հովիվներին՝ «Աւետարանեմ ձեզ ուրախութիւն մեծ, որ եղիցի ամենայն ժողովրդեան: Զի ծնաւ ձեզ այսօր Փրկիչ, որ է օծեալ Տէր, ի Գաղաթի Դարթի» (Ղուկ., Բ 10—11):

Շնորհավորում եմ Զերդ Վեհափառությանը այդ մեծ բերկրության առթիւ, շնորհավորում եմ և ամանորի առթիւ: Ցանկանում եմ, որ Տերն առաջիկա հոր տարում ուրախացնի համայն աշխարհին՝ հաստաակելով խաղաղություն ամբողջ աշխարհում, ամրապնդելով աշխարհի բոլոր ժողովուրդների խաղաղ բարեկամությունը և համագործակցությունը:

Սիրով ի Քրիստոս Հիստու:

ՀԱՄԱՅՆ ՎՐԱՑ ՊԱՏՐԻԱՐԺ-ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ՝
ՄԵԼՔԻՍԵԴԵԿ Գ

ՔԵՆՏՐՔԵՐԻԻ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ, ՀԱՄԱՅՆ ԱՆԳԼԻՈՒ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱՊԵՏ ԵՎ ՄԻՏՐՈՊՈԼԻՏ ԶԵՆՈՖԻՐԻԻՑ

ԼՈՆԴՈՆԻՑ

Զերդ Ս. Օծություն. սիրեցյալ եղբայր ի Քրիստոս:

«Շնորհ և խաղաղութիւն Լիցիին բնդ Զեզ յԱստուծոյ Հօր, մերմէ և ի Տեսառնի մերմէ Յիսուսէ Քրիստոսէ»: Ս. Հովնանէս ավետարանիչը (Ա. 14) իր վկայությունն է բերում մեզ, թէ «Բանն մարմին Լիւ և բնականց ի մեզ»: Մինչ մենք դարձյալ լսում ենք այս բառերը Մենդյան մեր ծիսակառարության մեջ, դրանք բարձրացնում են մեզ Աստուծո սիրո և զորության սփռելի խորհրդի մեջ, հայտնված մարդացյալ Որդու զայստյամբ, որի մեջ նորոգված է մարդու կյանքը: Ուրվհետեւ Երկնային կյանքի, որ իրավամբ պատկանում է Նրան որպէս Աստուծո նափտեանակա Որդի, լցնում է մարդկային բնությունը, որն Ինքն զգեցավ, սնուցեց նրան իր վրա, որպէսզի բոլոր Իրեն եկողները կարենան ունենալ առատ կյանք և շնորհ:

Ամեն տարի մեր Փրկչի Մենդյան տոնին մենք հողով զնում ենք Ռեդեմեմ ոչ միայն հովիվների հետ, այլև բնակեցւորությամբ ամեն երկրի և ամեն տարիի հղբայր-քրիստոնեաների: Այնտեղ, երբ մենք երկրպագութեամբ և հիացումով ծննդադրում ենք Որդու առջև, որ հանգչում է Իր օրհնյալ Մոր բազուկների մեջ, ճշմարտապէս «Աստուած յԱստուծոյ, լոյս ի լոյսոյ, Աստուած ճշմարիտ յԱստուծոյ ճշմարտէ», որ խոնարհվեց փրկելու համար մեր անկյալ ցեղը, մենք գիտակցում ենք հողով մեր միության և ազոթում ենք, որ Քրիստոս բուծի մեր բաժանումները և ավելացնի մեր խաղաղությունը:

Հնորճակալորայուն Էմ հայտնում Լևտունում մեր Եկեղեցիների միջև արդեն իսկ դայություն ունեցող եղբայրության համար և մաղբում, որ մինչ մենք ստանում Է՛մք նրա բերած նոր կյանքը, միատեղ «Զախտեան ապրեցում մեք ի Նա և Նա ի մեզ»:

Հանեցեք ընդունել, Ձերդ Ս. Օձուրյուն, Երբանիկ և Ժենյալ մի Մենդի համար իմ եղբայրական աղջույններ Ձեզ և Ձեր ողջ հավատացյալ հոգևորականության և մաղբերդին:

Ինձամ Ձեզ սիրող եղբայր ի Քրիստոս,

ՔԻՆՏՐՈՆԻՈՒ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՍՍ, ԵՊԻՍԿՈՍՍԱՊՈՍ
ԵՒ ՄԻՏՐՈՒՊՈԼԻՏ ՀԱՄԱՅՆ ԱՆԿԼԻՈՒ

Ջ Ե Ո Ֆ Ֆ Ր Ի

ԴՈՒՄԻՆ ՕՐԹՈԴՈՔՍ ԵԿԵՂԵՑՈՒ ՊԱՏՐԻԱՐԺ ՆՈՐԻՆ ՍՐԲՈՒԹՅՈՒՆ ՀՈՒՍՏԻՆԻԱՆԻՑ

ԴՈՒՆԱՐԵՍՏԻՑ

ԻԵԿԵՂԺ սիրով մեր շնորհակալությունն Է՛մք հայտնում Ձեր եղբայրական շնորհավորանքի առթիվ Քրիստոսի Մենդյան տանին և բոլոր սրտով մաղբում Է՛մք Ձերդ Ս. Օձուրյուն, Հայ Եկեղեցու սպասավորներին և հավատացյալներին՝ առաջություն, խաղաղություն և արդյունավետ զորձունեություն նոր՝ 1956 տարեշրջանի բերացում:

ԴՈՒՄԻՆ ՕՐԹՈԴՈՔՍ ԵԿԵՂԵՑՈՒ ՊԱՏՐԻԱՐԺ
ՀՈՒՍՏԻՆԻԱՆ

ԼԱՏՎՈՒԿԱՆ ՍՍՈՒ ԱՎԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ-ԼՈՒԹԵՐԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑՈՒ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՍՍ ԳՈՒՍՏԱՎ ՏՈՒՐՍԻՑ

ԴԻԴԱՅԻՑ

Նոր տարվա և Քրիստոսի Մենդյան տանի առթիվ աղոթքներով ու սրտագին շնորհավորում եմ ի Քրիստոս Հայոց Եկեղեցու 'Ահափառ Ղեկավարին' իմ սիրեցյալ եղբայրացիին, Հայոց Եկեղեցու, որը սուրբդրական Խաչատրի հովանու ներքո զանապետում է սիրո և խաղաղության անփոփոխ բրիստոնեական սրբազան ժամանցությունները:

Ողջունում եմ նաև Հայոց Եկեղեցու 'Գերագույն Հոգևոր Խորհրդի անդամներին: Ցանկանում եմ բոլորին՝ նոր տարվա աստվածային ողորմածությունը, Բազմոցություն և Լեկալ կյանք:

ԼԱՏՎՈՒԿԱՆ ՍՍՈՒ ԱՎԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ-ԼՈՒԹԵՐԱԿԱՆ
ԵԿԵՂԵՑՈՒ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՍՍ
ԳՈՒՍՏԱՎ ՏՈՒՐՍԻ

ԷՍՏՈՆԱԿԱՆ ՍՍՌ ԱՎԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ-ԼՈՒԹԵՐԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑՈՒ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՅԱՆ ԿԻՅՎԻՏԻՑ

ՏԱԼԼԻՆԻՑ

Փառաբանելով Տիրաջը, ողջունում եմ Ձեզ և հանձին Ձեր՝ Հայոց եկեղեցուն Քրիստոսի Յեննդյան լուսապայծառ տոնի առիթով: Ի սրտե ցանկանում եմ Տիրաջ ողորմածությունը և առաջադիմությունը Ձեր սուրբ գործերում առաջիկա նոր տարվա առիթով:

ԷՍՏՈՆԱԿԱՆ ՍՍՌ ԱՎԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ-ԼՈՒԹԵՐԱԿԱՆ
ԵԿԵՂԵՑՈՒ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ
ՅԱՆ ԿԻՅՎԻՏԻՑ

ՄԻՆՍԿԻ ԵՎ ԲԵԼՈՐՈՒՍԻԱՅԻ ՄԻՏՐՈՊՈԼԻՏ ՊԻՏԻՐԻՄԻՑ

ՄԻՆՍԿԻՑ

Շնորհավորում եմ Ձեզ Քրիստոսի Յեննդյան տոնի և առաջիկա նոր տարվա առիթով: Ողջունում եմ Ձերդ Ս. Օծուրյանը լավագույն ցանկություններով հանդերձ:

Անկեղծ սիրով՝
ՄԻՆՍԿԻ ԵՎ ԲԵԼՈՐՈՒՍԻԱՅԻ ՄԻՏՐՈՊՈԼԻՏ՝
ՊԻՏԻՐԻՄԻՑ

ՌՈՒՄԻՆ ՕՐԹՈԴՈՔՍ ԵԿԵՂԵՑՈՒ ՊԱՏՐԻԱՐԺԱԿԱՆ ՏԵՂԱՊԱՀ ԱՆՏԻՄ ՆԻԳԱ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻՑ

ԲՈՒԽԱՐԵՍՏԻՑ

Այն Յեննդյան տոնի առիթով Ձեզ բնական հայրենի մե՛ր ափերից հղում ենք չեմ սիրո ողջույններ և առողջության ու աղքատներին հովանավորության բարեմաղորություններ:

ՊԱՏՐԻԱՐԺԱԿԱՆ ՏԵՂԱՊԱՀ ՌՈՒՄԻՆԱՅԻ՝
ԱՆՏԻՄ ՆԻԳԱ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ

ՍՈՍԿՎԱՅԻ ՀՈԳԵՎՈՐ ՃԵՄԱՐԱՆԻ ՌԵԿՏՈՐ ԱՎԱԳ ՔԱՀԱՆԱ ՌՈՒԺԻՑԿՈՒՑ ԵՎ ՏԵՍՈՒՋ ՊՐՈՖԵՍՈՐ ԴՈԿՏՈՒՍՈՎԻՑ

ՋԱԳՈՐՍԿԻՑ

Նոր տարվա և առաջիկա մեծ տոների առիթով, Մոսկվայի Հոգևոր Հեմալանը հանձին Ձերդ Վեհափառության սրապղինս շնորհավորում է հնազույն Հայկական եկեղեցին և ամբողջ միաբանությանը:

Մոսկվայի Հոգևոր Հեմալանի
Ռեկտոր՝ ավագ քահանա ՌՈՒԺԻՑԿԻՑ
Ցեսույ՝ պրոֆեսոր ԴՈԿՏՈՒՍՈՎ

ՄԱՐԴԱՆՈՐԻ ԵՎ Ս. ԽՆԴԳՅԱՆ ՅՈՒՆԻԲԻ ՍՈՒՐԻՎ
 ՄԱՐԴԱՆՅԱՆ ՀԱՅՈՑ ԵՄՑՐԱԳՈՒՅՆ ՊԱՏԻՊԱՐԳ
 ԵՎ ԿՈՍՄՈՂԻՏՈՍ ՆՈՐԻՆ Ս. ՍԵՈՒԹՅՈՒՆ
 Ս. Տ. ՎԱԶԳԵՆ Ա.Ի. ՊԱՏԻՊԱՐԵՐԻ ԹԵՄԱԿԱՆ
 ՄԱՐԱՋՆՈՐԳՆԵՐԻՆ ԵՎ ՄԱՐԱՋՆՈՐԳՈՒԿԱՆ
 ՏԵՂԱՊԱՀՆԵՐԻՆ, ՀՈՐԵՎՈՐ ԳՐԱՄԻՆ, ԹԵՄԱԿԱՆ
 ԵՎ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ՍՈՐՀՈՒԳՆԵՐԻՆ,
 ՀԱՅՐԵՆԱՍՈՒՐԱԿԱՆ, ԹՈՐԵՍՐԻՎԱԿԱՆ
 ԿՈՋՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻՆ ՈՒ ԴՈՒՈՐ
 ՀԱՎԱՏՈՑՑԱՆՆԵՐԻՆ ԵՎ ՎԵՋԱԳՈՒ ՀԱՅՐԱՊԵՏ
 ԱՆՈՒՆՈՎ ՍՏԱՅՎԱԾ ՇՆՈՒՀԱՎՈՐԱԿԱՆ
 ՀԵՌԱԳՐԵՐ ՈՒ ԳՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻՆ

Բ Ո Ւ Ո Ր Թ Ե Մ Ե Ր Ի Ն

Ննորհո՛ք Քրիստոսի Մենդյան մեծ և սխանչելի խորհուրդի, Միաձնակց
 Մայր Տաճարէն հայրական սիրո ողջոյն և օրհնություն հայրապետական՝ Ձերդ
 Սրբազնության, հոգեւոր դասուն, բնական իշխանության, եկեղեցական, հայ-
 բնասիրական, բարեխառն կազմակերպությանը և համայն մեր հաճատա-
 յալ ժողովրդյան:

Ձերմապես կմադրենք բոլորիդ հաջաոողք ու երջանիկ կյանք ընտանեկան
 հարկերու տակ, չբռնադատված Ձեր սիրելիներով, ու հաւ ուժ և Լուսնդ և աստ-
 վածային օգնություն՝ Ձեր աշխատանքի առավել ևս պտղաբեր դարձնելու հա-
 մար ի հաստատություն մեր Ս. եկեղեցւոյ և ի բարօրություն ու միություն հայ
 ժողովրդյան:

Տիրապանդ խաղաղությունն ու հանությունն ի մաքրիկ բող առատապես
 իջնեն աշխարհի վրա, որպես ցոյց երկնային բարեբաւ ողորմության:

Վ Ա Ջ Կ Ե Ն, Ա

ԿՈՒԹՐԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

- Պ. ՆՈՒՊԱՐ ԿՅՈՒԼՊԵՆԿՅԱՆԻՆ (ՄԱՆՁԵՍՏՐ),
- Պ. ԳԵՎՈՐԳ ԵՍԱՅԱՆԻՆ (ՓԱՌԻՋ),
- Պ. ԱԼԵՔՍ ՄԱՆՈՒԿՅԱՆԻՆ ԵՎ Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹՅԱՆ
 ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՁՈՒԹՅԱՆ (ՆՅՈՒ-ՅՈՐԹ),
- Պ. ՌՈՄԱՆ ԵՍԱՅԱՆԻՆ (ԹԵՀՐԱՆ),
- Պ. ՎԱՀԱՆ ՄԱԼԵՋՅԱՆԻՆ (ՆԻՅՅԱ),
- Պ. ՍԱՐԳԻՍ ՔՅՈՒՐՔՃՅԱՆԻՆ (ԱՌՆԴՈՆ),
- ԱԲԳԱՐՅԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻ ՀԱՆՁՆԱԽՄԲԻՆ (ԱՌՆԴՈՆ),
- Պ. ՄԱՐԶՈ ՊԱՔՐՃՅԱՆԻՆ (ՄԱՆՁԵՍՏՐ):

Ննորհո՛ք Քրիստոսի Մենդյան մեծ և սխանչելի խորհուրդի, Միաձնակց
 Մայր Տաճարէն ընդունեցէ՛ք հայրական սիրո ողջոյն և օրհնություն հայրապե-
 տական՝ Ձեզ և Ձեր ընտանիքի բոլոր անդամներուն:

Ձերմապես կմադրենք հաջաոողք ու երջանիկ կյանք ընտանեկան հարկի
 տակ, չբռնադատված Ձեր սիրելիներով, ինչպես և ուժ ու Լուսնդ, աստվածային
 օգնություն՝ Ձեր գործունեությունը առավել ևս պտղաբեր դարձնելու համար
 ի հաստատություն մեր Ս. եկեղեցւոյ և ի բարօրություն ու միություն հայ ժող-
 վրդյան:

Վ Ա Ջ Կ Ե Ն, Ա

ԿՈՒԹՐԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

ՆՅՈՒՆՆԵՐԻՆ

Թեմիս Պատգամավորական ժողովը հռչակեց, ակնածանքով ունենալու
Ձերդ վեհապառարկայան օրհնություններն ու մաղթանքները: Մեր միջոցով ժո-
ղովը Ձերդ Ս. Օծուրյան կնիքն իր ողորդական սերն ու հավատարմությունը, մաղ-
թելով թեղմնավոր երկար տարիներ Ձերդ Սրբության և անսասանություն
Մայր Աթոռին:

**ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՀԱՅՈՑ ԱՐԵՎԵԼՅԱՆ ԹԵՄԻ ԱԹԱՋՆՈՐԴ՝
ՄԱՄԲՐԵ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԳԱԼՖԱՅԱՆ**

ՆՅՈՒՆՆԵՐԻՆ

Ամանորի և Ս. Մենդյան տոներին առթիվ ընդունեցե՛ք մեր և բնական
խորհուրդի ու թեմիս հոգևորական դասուն, եկեղեցվո տնօրեն մարմիններուն և
համայն ժողովրդյան ողորդական շերմագին բարեմաղորությունները: Ձերդ
վեհապառարկայան արեւատություն և Ձեր ազգաշեն ծրագիրներուն՝ կատարյալ
հաջողություն:

**ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՀԱՅՈՑ ԱՐԵՎԵԼՅԱՆ ԹԵՄԻ ԱԹԱՋՆՈՐԴ՝
ՄԱՄԲՐԵ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԳԱԼՖԱՅԱՆ**

ԿԱԶԻՐԵՆԻՆ

Անձամբ մեր և եղիպտոսի հայության անունից խնդրում ենք Ձերդ Սրբու-
րյանը ընդունել մեր ամենահարգալի բարեմաղորությունները նոր տարվա և
Ս. Մենդյան առթիվ: Մաղթում ենք երկար և բարեբափուկ Հայրապետու-
թյուն: Աղոթում ենք Աստուծուն Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի և Մայր Հայրենիքի
պայծառության համար:

**ԱԹԱՋՆՈՐԴ ԵԳԻՊՏԱՀԱՅ ԹԵՄԻ՝
ՄԱՄԲՐԵ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՍԻՐՈՒՆՅԱՆ**

ԻՆՎԻՈՒԴԻՆ (ԿԱԼԻՖՈՐՆԻԱ, ԱՄՆ)

Ամանորի և Ս. Մենդյան տոներին առթիվ շնորհավորություններ և սրտագին
մաղթանքներ:

ՎԱՐԴԱՆ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԳԱՍՊԱՐՅԱՆ

ԷՋՄԻԱՍՆԻՆ

Ողորդաբար շնորհավորելով Ձեր նոր տարին՝ մաղթում եմ Սրբությանդ արե-
ւատություն՝ ի փառս Հայ եկեղեցու և հավատացյալների:

Թող Ամենաբարձրյալն Իր ամենազոր Աջը հովանի պահե Ձեր յիսին, ու-
պեսգի Ձեր ազգանվեր և եկեղեցանվեր գործերը հաջողությամբ ի կատար
ածե՛ք:

Մաղթում եմ Ս. Էջմիածնին անսասանություն:

ՎԱՀԱՆ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԿՈՍՏԱՆՅԱՆ

ՐՈՒՆԵՆՈՍ-ԱՅՐԵՍԻՆ

Ամանորի և Ս. Մենդյան տոներին առթիվ ընդունեցե՛ք մեր և Հաւաքային
Ամերիկայի հայության սրտագին մաղթանքները Ձեր բանկազին կյանքի և
Մայր Աթոռ պայծառության համար: Կաղոթենք ի սրտե, որ բարին Աստված
Ձեզի պարգևե երկար և առողջ կյանք և հաջողություն Ձեր աստվածանոց գոր-
ծերուն:

**ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՏՎՈՐԱԿ ՀԱՐԱՎԱՅԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՀԱՅՈՑ՝
ՍԻՐՆ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՄԱՆՈՒԿՅԱՆ**

ՔԱՐՎԻՑ

Ճնորհավորում եմ Ձեզ հոր տաճիկ, ցանկանում եմ երկար կյանք, լիակատար առողջություն, երջանկություն:

ՍՈՒՐԻՆՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԹՈՐՈՍՅԱՆ

ԿՈՍՏԱՆԻՆՈՒՊՈԼԻՏ

Յո՛ղաբար կվստում շնորհավորել հոր տաճին և Փրկչին՝ Ս. Մենդյան հրաշափառ տոներ, բարեմայրելով համայն աշխարհի խաղաղություն, տեղա-
ոյանց հաշտություն և մարդկության եղբայրական սիրելություն: Եկրդենեմի Արքեպիսկոպոս Արեգակն Հիսուս Փրիստոս անասան պանև Հայոց պանծալի Արքա Ս. Էջմիածինը՝ իր արժանքների 'սանակալով, և պարզեն Ձերդ 'լևհա-
փառության արեալստ կյանք և անդուր երկար տաճինը՝ Քրիստոնեական եկե-
ղեցի վառք և Հայ Ազգի պարծանք լինել արժանացնելով:

ԳՐԻԳՈՐ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԿԱՐԱՊԵՏՅԱՆ

ՓԱՐՈՍԻՑ

Նոր տաճիկ և Ս. Մենդյան տոների առթիվ, հավատացյալների և հայ եկե-
ղեցու խորհրդի անունից հղում եմ Ձեզ ջերմագին շնորհավորություններ և
հաղթալից մեծաբաններ: Ցանկանում եմ Ձեզ առողջություն և Հայաստան-
յոյց եկեղեցուն՝ բարօրություն:

Արեմայան Արքեպիսկոպոս Խայոց Հայրապետական պատվիրակ՝

ՍՆՐՈՒՄՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԿԱՆՈՒԿՅԱՆ

ՅՐԵՅՆՈՑԻՑ (ԿԱՆԻՅՈՒՆԻՎ, ԱՄՆ)

Ամանորի և Ս. Մենդյան տոների առթիվ կյնորհավորենք Ձերդ Ս. Ոձու-
րյունը հանուն բեմիս հոգևորական դասուն, նրեալիսանական ժողովի, Կեզ-
րոնական վարչության, հոգաբարձությանց և բոլոր եկեղեցական, ազգային և
բարեախրական կազմակերպությանց ու համայն մեք ժողովուրդի, մաղբելով եր-
կար և աղյուծավոր կյանք Ձեզի, խաղաղություն աշխարհի, բարեգարություն
եկեղեցիի և հաստատություն ու պայծառություն Մայր Արքուն:

Առաջնորդ Խայոց 'ալիֆոբոն 'բեմի՝

ՇՆՈՐՀՔ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԿԱՆՈՍՅԱՆ

ՔԱՐՎԻՑ

Իմ'ի հայոց եկեղեցու համայնքը, Աղբրեշանի և Թուրքեստանի հայոց
յեմական խորհրդին կից սպասարկող հոգևոր և ուխտաբնիկ անձնակազմը և ան-
ձամբ և շնորհավորում ենք Ձեզ բարեբախտիկ հոր տաճիկ առթիվ: Հայ ժողո-
վուրդը հանձին Ձերդ Սրբության ունի հավատաբնի ու եվիրված Հոգևոր Հովիվ
և Հայրապետ: Ամբողջ հոգով ցանկանում ենք Ձեզ՝ հայ ժողովրդի արժանավո-
րագույն ընտրյալին՝ առողջություն, երկար տաճինը ու հոանդ՝ Ձեք ազնիվ
պաղափարներ կենսագործելու՝ ի բարօրություն ժողովրդի:

Ա. Գրիգորյան և Թուրքեստանի Խայոց առաջնորդ՝

ԵՋՆԻԿ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԱՋՆԱՎՈՐԵՅԱՆ

ԼՈՆԴՈՆԻՑ

Տոնական օրերուն առթիվ հանեցեք ընդունելի Լոնդոնի համայնքին ուղիա-
կան սերն ու շնորհավորություններ: Աստված Ս. Էջմիածինը միշտ պայծառ և
հաստատուն պանև և Ձերդ Ս. Ոձությունը՝ փառավոր:

ՊՍԱԿ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԹՈՒՄԱՅԱՆ

ՄՈՍԿՎԱՅԻՑ

Թույլ տվե՛ք շնորհավորել Ձեզ նոր տարվա և Ս. Սենդյան տոնի առթիվ: Ցանկանում ենք Ձեզ առողջություն, երկար կյանք և հաջողություններ՝ ի բարօրություն Սկեզեցու և մեր պանծալի Հայրենիքի:

ՎԱՐԳԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՏԵՐ-ՍԱՀԱԿՅԱՆ.

ԽԱԶԱՏՈՒՐ ԱՎԱԳ ՔԱՀԱՆԱ ՏԵՐ-ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ.

ՊՐՈՖ. ԱՌԱՔԵԼ ԱՌԱՔԵԼՅԱՆ.

ՌՈՍՏՈՎԻՑ

Քեմական իւրհուրդը, հոգևորականությունը, հավատացյալները և ամենամբ ևս շնորհավորում ենք Ձեզ նոր տարվա և Փրկչի Սենդյան առաջիկա տոնի առթիվ: Ցանկանում ենք Ձեզ առողջություն, երկար կյանք, քեզմեավոր հոգևոր զործունեություն՝ ի բարօրություն հայ ժողովրդի և Հայրենիքի: Համբուրում ենք Ձեր Ս. Աշք:

Դուր-Նախիջևանի և Հյուսիսային Կովկասի եպոս Կոնստանտին

ԳԱՐԵԳԻՆ ԾԱՅՐԱԳՈՒՅՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

ՄԻԱՄԻՑ

Նոր տարվան և հաջափառ Ս. Սենդյան տոնի առթիվ խորին ակնածանքով կշնորհավորեմ Ձեր Վեհափառությունը և կմաղրեմ Ձերդ Ա. Օծություն երջանիկ, առողջ, բարգավաճ երկար տարիներու շարք մը:

Միամիտ փոքր համայնքին որդիական հարգանքները կներկայացնեմ Ձերդ Ս. Օծության, միացնելով անոնց հետ նաև իմ այլ ջերմ և խոնարհ հարգանքներս:

ՎԱՀՐԱՄ Ծ. ՎՐԴ. ՆԱԶԱՐԵԹՅԱՆ

ՎԻԵՆՆԱՅԻՑ

Ամանորի և Քրիստոսի Սենդյան տոններու առթիվ խոնարհաբար կհայտ. ցենք սրտագին շնորհավորություններ:

ԿՂԻՇԵ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ՅՈՒԹՅՈՒՃՅԱՆ

ԼԵՆԻՆԱԿԱՆԻՑ

Աստվածաճալտությունը օուր տոնին մենք, Բանալայական դասը, քեմական խորհուրդը և Շիրակի համայն հավատացյալ ժողովուրդը ի սրտե շնորհավորում ենք Ձերդ Սրբության և աղբյուր մանկացյալ Փրկչին, որ Ձեզ պարզև երկար տարիների Բաղադր հովվապետություն: Թո՛ղ Ձեր սուրբ պառարագի օրհնությունը մեր վրա լինի:

Շիրակի քեմի Կոնստանտին Կովկասի եպոս Կոնստանտին

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ՏԵՐ-ՍՏԵՓԱՆՅԱՆ

ՏՐՈՅԻՑ

Որդիական խոնարհությամբ և սիրով կփափաքիմ մատուցանել իմ սրտագին շնորհավորություններս Ս. Սենդյան տոնին առթիվ:

Կմաղրեմ, որ Փրկչին Սենդյան տոնին և ամանորի առթիվ մնայուն խաղաղություն հաստատվի երկրի վրա, հաճություն մարդոց միջև և Տերդ պայծառություն ու հաստատություն պարզև Հայաստանյայց Ս. Սկեզեցու, Ինչպես նաև բարօրություն մեր ժողովուրդին ամենուրեք. կմաղրեմ նաև, որ շարունակ, ծաղկի մեր բանկագին Հայրենիքը:

Ձերդ Ս. Օծության այս առթիվ կմաղրեմ արեշատություն, կատարյալ առողջություն և ի Տյառնե հաջողություն Ս. Օծությանդ բոլոր ձեռնարկներուն:

ԲԱՐԳԵՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ՎԱՐԺԱՊԵՏՅԱՆ

ԼՈՆԴՈՆԻՑ

Իս և իմ ընտանիքի բոլոր անդամները մեծապես պատվով և նեխքով ձեր Ս. Օծուրյան բարեմադրություններով նոր տարվա և Ս. Մենդյան առթիվ և խոնարհաբար խնդրում ենք ձեր Ս. Օծուրյանից ընդունել մեր հաղթալիք և շնորհակալությունները ու բարեմադրությունները:

ՆՈՒՊԱՐ ԿՅՈՒԼՊՆՆԻՅԱՆ

ՓԱՐԻՋԻՑ

Ի պատասխան ձեր Ս. Օծուրյան նոր տարվա և Ս. Մենդյան բարեմադրությանց և օրհնությանց, Լախուտապարտ զգացմամբ, հանդերձ ընտանյո՜հ, կուզանք շնորհավորել Ձեռ նոր տարին և մաղթել Ձեզ Երկար օրեր օգտաշատ զործունեությամբ:

Աստված հաստատուն և պայծառ պանև մեր Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածինը ձեր Վեհափառության ղեկավարության տակ:

ԿԻՎՈՐԻ ԿՍԱՅԱՆ ԻՎ ԸՆՑԱՆԻՓ

ԹԵՀՐԱՆԻՑ

Խորին շնորհակալությամբ ստացա ձեր Ս. Օծուրյան շնորհավորանքը: Ընտանյո՜հ ողիական խորին հաղթանքներով շնորհավորում ենք Վահիգ նոր տարին և Քրիստոսի Ս. Մեռնողն ու Մկրտությունը, զանկանայով Ձեզ Երկար խաղալ կյանք, հաջողություն մեր ազգային զործներուն, մեր սիրելի Կարողիկոսին: Արտադին աթառամբությ:

ՌՈՄԱՆ ԵՍԱՅԱՆ

ՆԻՑՑԱՅԻՑ

Շնորհապարտ զգացումով Ձեռ հայրապետական մաղրանքներուն և օրհնության համար, կմաղթեմ, որ հայությունը ընդԵրկար վայելև Ձեր բարձր հովանին:

ՎԱՀԱՆ ՄԱԼԵՋԱՆ

ԼՈՆԴՈՆԻՑ

Շնորհակալություն և նեխքով հայտնում ձեր Ս. Օծուրյանը Ձեր սիրալիք հեռագրի համար և խոնարհաբար խնդրում ենք ընդունել մեր հավատարիմ ողություններն ու լավագույն մաղրանքները նոր տարվա առթիվ:

ԱՐԳՒԱՐՅԱՆ ՀԻՄՆԱԳՐԱՄԻ ՀԱՆՁՆԱԿՈՒՄԻ

ՄԱՆՁԵՍՏՐԻՑ

Արտադին շնորհակալություններ Ձեր հեռագրին և սիրտ ողջություններուն ու օրհնություններուն համար: Փոխադարձաբար կշնորհավորեմ նոր տարին և Ս. Մեռնողը, մաղրելով Երանիկ և Երկար կյանք ձեր Վեհափառության՝ ի պայծառություն էջմիածնի և խաղաղություն ընդհանուր աշխարհի:

ՄԱՐԲՈ ՊԱՐՏՅԱՆ

ԹԲԻԼԻՍԻՑ

Սյուռ, հունվարի 1-ին, հանդիսավոր պատարագ մատուցվեց և կատարվեց զոհաբանական մաղրանք: Հավատացյալ ժողովուրդը և բնական խորհուրդը հղում են Ձեր Վեհափառությանը սրտադին շնորհավորանքներ, զանկանում են Ձեզ հաջողություն և Երկար կյանք՝ ի բարօրություն հայ ժողովրդի:

ՎՐԱՍՏԱՆԻ ՀԱՅՈՑ ԹԵՄԱԿԱՆ ԽՈՐՀԱՆՈՒՄ

ԲՈՒՆԱՐԵՍՏԻՑ

Քաղաքական խորհուրդս իր և Թուխարեստի ծխականներու կողմէ կիսնդրի որ
րնդունի՝ ջերմագին շնորհավորություններ նոր տարվան և Ս. Մենդյան տոնե-
րու առթիվ: Կրտսեմադրենք Ձեզ կատարյալ առողջություն և երկար կյանք:
Թող Ձեր Հայրապետությունը նոր էջ մը քանա Հայոց Եկեղեցվո պատմության
մէջ, համախմբելով Սփյուտիի ցիր ու ցան հղած հայությունը Մայր Արտոի
շուրջը՝ ի սպաս մեր պաշտելի Հայրենիքի:

ԲՈՒՆԱՐԵՍՏԻ ՀԱՅՈՑ ԹԱՂԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

ԲՈՒՆԱՐԵՍՏԻՑ

Նոր տարվան և Ս. Փրկչի հրաշափառ Մենդյան տոներու առթիվ կփութանք
հղելու Ձերդ Վեհափառության մեր հավատացյալ ժողովուրդին և բնական
խորհուրդին սրտագին շնորհավորություններն ու բարեմաղբությունները՝ Ձեր
արեւատության ու Մայր Արտոի անսասանության համար:

ՌՈՒՄԱՆԱՀԱՅ ԹԵՄԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

ՍՈՅԻԱՅԻՑ

Նոր տարվա և Ս. Մենդի առթիվ բնդունեցեք բուրդարանայ հավատացյալ-
ների աշունից որդիական սրտագին մաղբաբերներ՝ Ձերդ Վեհափառության քա-
ղաքառջության և արեւատության համար:

ՌՈՒՂԱՐԱՀԱՅ ԹԵՄԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

ՍՈՅԻԱՅԻՑ

Սոֆիայի եկեղեցական խորհուրդս և հավատացյալները շնորհավորում ենք
նոր տարին և Քրիստոսի Ս. Մեռնդը: Ցանկանում ենք Ձերդ Վեհափառության
երկար կյանք՝ ի բարօրություն Հայ Եկեղեցվո և ի ձաղկում մեր հաւազատ
Հայրենիքի:

ՍՈՅԻԱՅԻ ՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

ԹԵՀՐԱՆԻՑ

Որդիական խորին հաղանքներով շնորհավորում ենք Ձերդ Վեհափառու-
թյան ամանորը և Ս. Մենդյան ու Մկրտության տոները:

ԹԵՀՐԱՆԻ ՀԱՅՈՑ ԹԵՄԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

ԿԱԿԱԹՈՒՑԻՑ

Խոնարհաբար մատուցանում ենք Ձերդ Վեհափառությանը և Գերագույն
Հոգեւոր Խորհրդի սրտագին շնորհավորություններ ամանորի և Ս. Մենդյան
տոներին առթիվ, մաղբելով Ձերդ Սրբության և պատկանելի միաբանությանը
արեւատություն և Ս. Կամիաձեի՝ անսասանություն:

ՀՆԴԿԱՀԱՅՈՒԹՅՈՒՆ

ՍՊԱՀԱՆԻՑ

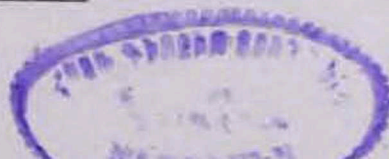
Նոր տարվա և Ս. Մենդյան տոներին առթիվ հանեցեք բնդունել մեր որդիա-
կան շնորհավորությունները:

ՍՊԱՀԱՆԻ ՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

ԵՐԵՎԱՆԻՑ

Նոր տարվա և Ս. Մենդյան առթիվ խնդրում ենք բնդունել խաղաղ և երջա-
նիկ տարիների մաղբաբերներ:

**ԵՐԵՎԱՆԻ Մ. ՍԱՐԴԻՍ ԵԿԵՂԵՑՈՒ ՔԱՀԱՆԱՅԻՑ ԴԱՍ,
ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ ԵՎ ՀԱՎԱՏԱՑԱՑԱԼՆԵՐ**

ԵՐԵՎԱՆԻ

Կոնդի Ս. Հովհաննես Եկեղեցու Բանաճայից դասը և հոգաբարձությունը
հանդիման դպրոցի շնորհավորում ենք Ձեր և ձեր տարին, մաղրելով երկար և եր-
ջանիկ օրեր:

ԵՐԵՎԱՆԻ Ս. Հովհաննես Եկեղեցու ՔԱՀԱՆԱՅԻՑ ԴԱՍ,
ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ ԵՎ ՀԱՎԱՏԱՑՑԱԼՆԵՐ

ԵՐԵՎԱՆԻ

Սևնուն ուղափառությամբ շնորհավորելով Ձեր Վնափառության և ձեր տա-
րին, մաղրում ենք երկարակեցություն, ցոռոց հաջողություն՝ ի բարօրություն
Հայոց Եկեղեցու և ձեր ծաղկյալ Հայրենիքի:

ԵՐԵՎԱՆԻ Ս. ԳՈՐԱՎԱՐ ԵԿԵՂԵՑՈՒ ՔԱՀԱՆԱՅԻՑ ԴԱՍ,
ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ ԵՎ ՀԱՎԱՏԱՑՑԱԼՆԵՐ

ԼԵՆԻՆԱԿԱՆԻ

Լենինականի Ս. Աստվածածին Եկեղեցու Բանաճայական դասը, բնական
խորհուրդը և բոլոր հավատացյալները շնորհավորում ենք Ձեր Վնափառու-
թյան և Ս. Էջմիածնի բոլոր միաբանության և ձեր տարին և Հիսուս Քրիստոսի
Մենդյան և Մկրտության սուր տոներ: Մատակցեցանկություններով մաղրում
ենք Բարձրալիք, որ տա աշխարհին խաղաղություն, Մայր Աթոռին՝ անասա-
նություն և Ձեր Վնափառության՝ երկար կյանք և բնականորեն աշխատանք
ի փառս Մայր Հայրենիքի և Հայաստանյայց Առաքելական Ս. Եկեղեցու:

ԼԵՆԻՆԱԿԱՆԻ Ս. ԱՍՏՎԱԴՐԱՆԻ ԵԿԵՂԵՑՈՒ
ՔԱՀԱՆԱՅԻՑ ԴԱՍ, ԽԵՄԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ
ԵՎ ՀԱՎԱՏԱՑՑԱԼՆԵՐ

ԿԻՐՈՎԱԿԱՆԻ

Շնորհավորում ենք Ձեր և Կերակույն Հոգևոր Խորհրդի ձեր տարին, Քրիս-
տոսի Ս. Մենդյան և Մկրտությունը: Ցանկանում ենք Ձեզ Բայառողջություն և
բնականորեն աշխատանք: Մաղրում ենք առ Աստված, որ լինեք աստվածասե-
ր Կառավար Ս. Իրիկոս Լուսավորչի Կանի վրա, լինեք սեր և միաբանություն բա-
րոգող հայ ազգին և խաղաղություն՝ Հայրենիքին:

ԿԻՐՈՎԱԿԱՆԻ ՔԱՀԱՆԱՅԻՑ ԴԱՍ
ԵՎ ՀԱՎԱՏԱՑՑԱԼ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ

ԱՐՄԱՎԻՐԻ

Հղում ենք Ձեր Վնափառությանը ձեր առաջին շնորհավորանքները ձեր
տարվա և Մենդյան տոնի առիթով: Ցանկանում ենք առաջիկա տարում բնական-
որեն աշխատանք և հաջողություն Ձեր ջանքերում՝ ի բարօրություն ձեր Ս.
Եկեղեցու:

ԱՐՄԱՎԻՐԻ ՀԱՅՈՑ ՔԱՀԱՆԱՅԻՑ ԴԱՍ

ԿԻՐՈՎԱՐԱՐԻ

Կիրովարդի հայոց Եկեղեցու խորհուրդը, հոգևորականությունը և հա-
վատացյալ համայնքը շնորհավորում են Ձեր Ս. Ոծությանը ձեր տարվա և
Քրիստոսի Մենդյան առաջիկա տոնի առիթով: Ցանկանում ենք Ձեզ առողջու-
թյուն և երկարատև կյանք՝ ի բարօրություն հայ մոռվորդի և Հայոց Եկեղեցու:

ԿԻՐՈՎԱՐԱՐԻ ՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

ՔՈՒՆԱՐԵՍՏԻՑ

Կշնորհավորենք նոր տարին, կմաղքենք Ձեզ առողջություն և երկար կյանք:

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ «ՆՈՐ ԿՑԱՆՔ»-Ի ԵՎ «ՍԵՎԱՆ»-Ի

ԹԱՎՐԻՉԻՑ

Ատրպատականի հայ ժողովուրդը բեմական ժողովի, բեմական խորհրդի հետ միասին և բաժանալական դասը ամենախոնարհաբար մոտենում են հեռավոր ետրած Ս. Սենդյան, սրտագին շնորհավորելով նոր տարին և Ս. Սենդյան տոները, աղոթելով Ամենաբարձրյալին, որ պարզեց Ձերդ Ս. Օծուրյան երկար կյանք և բարեբաստիկ օրեր՝ առաջնորդելով Ս. Լուսավորչի հոտը՝ փ վայրի դարարող և առ ջուրս ճանգստեան:

Ատրպատականի հայոց առաջնորդական տեղապահ՝
ԿԱՐԱՊԵՏ ԱՎԱԳ ՔԱՀԱՆԱ ՄԱՆՈՒԿՅԱՆ

ԼԻՈՆԻՑ

Հանուն եկեղեցական դասուն և Լիոնի հայ զաղուրին կշնորհավորենք նոր տարին և Ս. Սենդյան և Աստվածատեղության բարեբաստիկ տունը, մաղթելով Ձերդ Ս. Օծուրյան երկար և առողջ կյանք:

Հոգևոր հովիվ Լիոնի և օրշապայից՝
ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ ՔԱՀԱՆԱ ԳԱՐԻՊՅԱՆ

ԱԹԵՆՔԻՑ

Ամանորի և Ս. Սենդյան տոնի առիթով Ձերդ Վեճափառության օրհնաբեր հեռագրով ձգնորյալ, կուգանք հանուն զաղուրիս մատուցանել մեր շնորհավորություններն ու օրդիական սրտագին բարեմաղրանքները Ձերդ Վեճափառության արեշատության և Հայրապետական Արքոտ անասանության համար:

ՆԵՐՍԵՍ ՔԱՀԱՆԱ ԽՈՇՈՐՅԱՆ

ՆԻՑՑԱՅԻՑ

Ամանորի և Ս. Սենդյան տոներուն առիթով կշնորհավորենք արժանընտիր Վեճափառությանդ և կմաղքենք արեշատություն, երջանիկ ու բեղմնավոր կյանք, Մայր Արքոնի՝ անասանություն, Հայրենիքին՝ բարօրություն:

ՎԱՐԴԱՆ ՔԱՀԱՆԱ ԺԱՄԿՈՑՅԱՆ

ՊՐՈՎԴԻՎԻՑ

Նոր տարվա և Ս. Սենդյան տոների առիթով ներկայացնում ենք Ձերդ Ս. Օծուրյան մեր լավագույն բարեմաղրությունը Ձեր բարօրության և զորձերի հաջողության համար՝ ի պայծառություն Հայ եկեղեցու և հայ ժողովրդի:

Պրովդիվի հայոց եկեղեցական խորհրդի հախազահ՝
Գ. ԿԱՐԱՊԵՏՅԱՆ

ԲԱՂԴԱԴԻՑ

Ամբողջ համայնքի հետ ճղում ենք Ձեզ սրտագին շնորհավորություններ բարեբաստիկ նոր տարվա և երջանիկ Ս. Սենդյան առիթով, ցանկանալով Ձեզ երկար կյանք և բարօրություն:

Բաղդադի հայոց եայկական համայնքի խորհրդի հախազահ՝
ՆՇԱՆ ՀԱԿՈՐՅԱՆ

ԵՐԵՎԱՆԻՑ

Ամանորի և Մենդյան տոներին առիթով մաղրոմ ենք, որ Ձերդ Վեհափառության հռահրուն և բազմաշխատ զործունեությունը լավագույն արդյունքներով ոլակվի:

ՊՐՈՖ. ԱՇՈՏ ԱՐՐԱՀԱՄՅԱՆ

ԵՐԵՎԱՆԻՑ

Ձերմուկն շնորհավորում ենք Ձեր էութ տարին, ցանկանում ենք առողջություն և երկար կյանք:

ՀԱԿՈՐ ԿՈՋՈՅԱՆ

ԿՐԻՍՏԻԱՆԻՑ

Թույլ տվեք շնորհավորել էութ տարին ու ցանկանալ Ձեզ երկար կյանք ու հաջողություններ Ձեր բարձր զործում:

ԻՄ. ԿՎ. Ն. ԱՍԼԱՄԱՋՅԱՆ, ՓՈԽՅՐԵՐ

ԿՐՍՏՈՐԴԻՆՈՒՊՈԼԻՑ

Ամանորի և Ս. Մենդյան կրկնակի տոներուն առիթով կհայտնեմ իմ անկեղծ շնորհավորություններս: Կմաղրեմ Ձերդ Վեհափառության բազմաշխատ կյանք և արեւատություն, բազում տարիներ, հովվելու համար Ս. Լուսավորչի ճավատախմբի զավակները և ավելի ևս զորացնելու համար կրթական ու հոգեկան կապը, որ կմիացնե զաղրաշխարհի աստանդական հայությունը հայրենի հառաքատ ու ամրակառու ոչախին հետ:

ՎԱՐՈՒԺԱՆ ԱՐՍԼԱՆՅԱՆ

ՆԻՔՈՉԻԱՆԻՑ

Ամանորի և Ս. Մենդյան առիթով ընդունեցեք սրտաբախ մաղթանքներս Ձերդ Վեհափառության երջանկության համար:

ՆՈՒՊԱՐ ՄԱԴՍՈՒՏՅԱՆ

Ամանորի և Փրկչի հաշտախառ Ս. Մենդյան տոներին առիթով Վեհափառ Հայրապետի անունով առողջության, արեւատության, հաջող ու բեղմնավոր զործունեության, Մայր Արոտ Ս. էջմիածնի անսասանության և Մայր Հայրենիքի բարգավաճման սրտաբախ բարեմաղրություններով հեռագրեր և նամակներ են ուղարկել նաև հետևյալները.

ԱՊԱՐԱՆԻՑ — Հովհաննես Բահանա Հովհաննիսյան.

ԱՍՏՐԱԽԱՆԻՑ — Արտաշես Բահանա Մանուկյան և Էկեղեցական խորհուրդ.

ՐԱԶԱՐՋՐԳԻՑ — Չափարիա Բահանա Շիրինյան.

ՕՆԵԻԿ Ա. ԳՈՅԻՄՃՅԱՆ.

ԲԱՔՎԻՑ — Վահան Կվար Բահանա.

ՆԱՎԱՍԱՐԴ ԲԱՀԱՆԱ ԳԱՍՊԱՐՅԱՆ.

ԴՈՏՈՇԱՆԻՑ — Անտոն Տրանգո և ՍԵՆԼԵՐԻՄ ՄԱՌԱԿՅԱՆ.

ԲՈՒՔԱՐԵՍՏԻՑ — Արսեն Բաճանա Վարժապետյան.

Ստեփան սարկավազ.

Սերունի և Նվարդ Պալենյան.

Գալփաֆյան.

Արշալույս և Սարգիս Անտոնյան.

Քրիստիա Քրիստիա.

Ճեպելյան.

Գառնիկ Տեյիմեզյան.

Սարգիս Հովհաննիսյան.

Հրանտ Հակոբյան.

Պ. Պետրոսյան.

ԲՈՒՐԲԱՆԿԻՑ — Իրիկ և Շուշանիկ Իսահակյան.

ԵՐԵՎԱՆԻՑ — Խորեն ավագ Բաճանա Շուշանյան.

Տանատ ավագ Բաճանա Տեր-Վարդանյան.

Սարգիս Բաճանա Անդրեասյան.

Ֆ. Բոդանյան.

Ֆայտոնյան ընտանիք.

Սիսոն Մարտիրոսյան.

ԷԶՄԻԱՄԵՆԻՑ — Մեսրոպ Մարտիրոսյան և Դևորդ Պետրոսյան.

ԹԲԻԼԻՍԻՑ — Թրիխսի Ս. Դևորդ եկեղեցու երգեցիկ խմբի կոլեկտիվ.
Սաղարեյան ընտանիք.

ԹԵՀՐԱՆԻՑ — Հովհաննես ավագ Բաճանա Հաջյան.

Վահան ավագ Բաճանա Միքայելյան.

ԼԵՆԻՆԱԿԱՆԻՑ — Հովհաննես ավագ Բաճանա Տեր-Սարգսյան.

Աղամյան.

ԿԻՐՈՎԱԿԱՆԻՑ — Հարություն Բաճանա Հարությունյան.

ԿՈՆՍՏԱՆՑԱՅԻՑ — Մեսրոպ Բաճանա Պարոնյան.

ԶԻԹՂԱՆՔՈՎԻՑ — Խորեն ավագ Բաճանա Տեր-Հակոբյան.

ՂԶԼԱՐԻՑ — Տեր Հակոբ Բաճանա և եկեղեցական խորհուրդ.

ՂՐԻՄԻՑ — Կարապետ Բաճանա Հակոբյան և եկեղեցական խորհուրդ.

ՄԱՆՁԵՍՏՐԻՑ — Աշոտ Բաճանա.

ՄԱՐՍԵԼԻՑ — Հովհաննես Վարժապետյան.

ՄՈՆՏԵՎԻԴԵՆԻՑ — Հ. Ռուբինյան.

ՆՈՐ ՐԱՅԱԶԵՏԻՑ — Զավեն Բաճանա Հակոբյան.

ՈՒՍՏՐԻՑ — Ներսես Բաճանա Շահինյան.

ՊԼՈՎԴԻԿԻՑ — Դևորդ Բաճանա Սարյան.

Ներսես Գասապյան.

ՌՈՍՏՈՎԻՑ — Ներսես Խարյամաջյան.

ՌՈՒՍԵԻՑ — Ռուսեի հայոց եկեղեցական վարչություն.

ՍՈՖԻԱՅԻՑ — Վահան ավագ Բաճանա Փափազյան.

Հայկ սարկավազ Մուրադյան.

Հայրապետ Կիսաբարկավազ և, Գույումճյան.

Փաստաբան Ավետիս Ռումյան.

Արտաշես Պելյան.

ՍՏԱԼԻՆԻՑ — Տրդատ Բաճանա Տուվարճյան.

ՍՈՒԶԱՎԱՅԻՑ — Գնեչ Բաճանա Մաեղալյան.

ՕՐՋՈՆԻԿԻՉԵՆԻՑ — Վահան ավագ Բաճանա Թավարբեկյան:

Նոր տարին իր սրբազան խոհերով և զգացումներով իրար հետ կապում է երկրագնդի հաղափական, կրոնական տարբեր համոզմունքներին, տարբեր աշխարհայացքի, բարի կամքի տեր միլիոնավոր մարդկանց:

որոնք նույն խաղաղասիրական և ազնիվ ցանկություններով, նույսերով դիմավորում են նրան:

Նոր տարվա այս սրբազան օրերին բովանդակ մարդկության զգացումներն ու մտքումները, առաջին հերթին, քնածուծ են նրանի վրա մնալուն խաղաղության և մարդկանց միջև համերաշխության վսեմ գաղափարների շուրջ, որովհետև խաղաղությունը միայն կարող է բերել կյանք, լույս և երջանկություն, մշակույթ և առաջադիմություն և բոլոր բարիքներ, մինչ պատերազմները՝ մեծ աղետներ, չարիք ու մահ, մեծ քե վոգր ժողովուրդների համար:

Խաղաղությունը, որը շարունակ եղել է նվիրական բաղձաճիւր տանջված և հարստահարված մարդկության, սիրելի է բոլոր ժողովուրդներին այսօր էս: Խաղաղություն են ցանկանում բոլոր նրանք, որոնց համար քանկ է իրենց Հայրենիքի բարգավաճումը, ազատությունը, ազազան, իրենց մայրերի և երեխաների կյանքը: Բայց ինչ է խաղաղություն ցանկանալը, խաղաղության համար ազդրելը: Խաղաղությունը պետք է նվաճել միահամուռ կամով, աշխատանքով, պայմարով:

Խաղաղության գործը, ազգերի և ժողովուրդների համագործակցության գործը արդար և նվիրական գործ է, որովհետև այն աստվածային գործ է: Այսօր ավելի քան երբեք, քրիստոնյա և ոչ քրիստոնյա աշխարհը կարիքն ունի տևական խաղաղության, համերաշխության, սիրո և փոխըմբռնման: Պատերազմը ոնիր է Աստուծու դեմ, երկնքի դեմ, մարդկության վեհ և նվիրական իղնալների դեմ, առաջադիմության դեմ:

Այսօր, աշխարհի բոլոր խաղաղասեր ժողովուրդները, բարի կամքի տեր միլիոնավոր մարդիկ, կրոնական տարբեր հայացքների և համոզմունքների տեր ազնիվ և բարի հոգեվորականներ, ընտանիքի հայրեր ու մայրեր, կուլտուրայի, գիտության, արվեստի մշակներ միավորել են իրենց ջանքերն ազնիվ պայմարում հանուն խաղաղության հաղթանակի և անվերջ խղճով, վառ հավատով ու հույսով դիմավորում են 1956 թվականը այն պայծառ համոզմունքով և սրտառու լավատեսությամբ, որ իրապես այս նոր թվականը կլինի աշխարհում խաղաղության տարի:

Այսպիսի սրտազին զգացմունքներով և քրիստոնեական վառ հավատով է դիմավորում և՛ հայ ժողովուրդը իր նոր տարին և Փրկչի հրաշափառ Ս. Մնունդը:

Արդարև հայ ժողովուրդը նույնպես բուրեց հավատով, աշխատանքով, պայմարով և հաղթանակով հաջողությամբ ևս մի տարի:

Անցնող յուրաքանչյուր տարին ազնիվ հաղթության զգացմունքներով է լցնում ճշմարտապես հայրենասեր հայ մարդու սիրտը: Հայ ժողովուրդն իր Հայրենիքի նվիրական հողի վրա, իր պետականության ազատ պայմաններում, արդար հաղթությամբ, ստեղծագործ և խաղաղ աշխատանքի պայմաններում է դիմավորում իր նոր տարին: Անցնող 1955 թվականին իրապես մեծ ու անմոռանալի էին մեր սիրելի Հայրենիքի և մեր աշխատունակ ու խաղաղասեր ժողովրդի ձեռք բերած հաջողություններն ու նվաճումները տնտեսության, գիտության, արվեստի և մշակույթի այլ բնագավառներում: Չեմք բերված այդ հաջողություններն է՛լ ավելի են ամրապնդել մեր Հայրենիքի ու մեր ժողովրդի հզորությունը: Օրեցօր անում, հարստանում, հզորանում է մեր ժողովուրդը: Մեկայն առավել հույակապ են 1956 թվին հայ ժողովրդի առաջ կանգնած հեռանկարները: Հայ ժողովուրդն իր Հայրենիքում 1956 թվի դիմավորում է ստեղծագործ աշխատանքի վերելքի պայմաններում այն արդարացի և անասան հավատով, որ իր փառահեղ նախագծումները նույնքան փառաշուք իրացումներ կդառնան 1956 թվին:

Անցնող տարում հայ ժողովուրդն իր Մայր Հայրենիքում տանեց նաև իր ազգային վերածնության 35-ամյա հոբելյանը, որպես իր հորազույն պատմության ամենանշանակալից և համազգային մեծ տոնը:

Հայ ժողովուրդը նոր տարվա շնմին, ավելի քան երբեք հզոր հավատով լի, կանգնած է իր լուսավոր ապագայի հանդեպ, իրեն խաղաղալուրդ հայրենասիրական հեռանկարների առաջ:

Ազգային-էկեղեցական տեսակետից 1955 թվի մեր էկեղեցական տարեգրության մեջ կնշվի նաև որպես բացառիկ և պատմական տարեթիվ նշանով, որ սգի սև շղարշը վերացավ Լուսավորչի Դանի վրայից և Մայր Արքունիքում:

II. Էջմիածնում զուամարված Ազգային-Եկեղեցական սրբազանմար ժողովը, սեպտեմբերի 29-ին, հանգլիտավոր իրադրության մեջ, Եկեղեցասիրական և հայրենասիրական խանգաված մրնայութում, Լուսավորչի դաճին Բազմեցեցեց Լուսին II. Սժություն S. S. Կազգեև II Սրազնագոյն Կարդիկոսին: Լուսինի Կեհափառ Գանակալի բնութայունը վերածվեց հայ ժողովրդի միասնականության ու Հայաստանյայց Առաքելական Եկեղեցու անխղելի միության տոնի, հայ ժողովրդի սիրտ և միաբանության տոնի՝ իր Մայր Աթոռ II. Էջմիածնի և հրա առժանրնտի Գանակալի ջութքը:

Վստան եւեւ ազգովին, որ Ամենայն Հայոց Եւրրնտի Կեհափառ Հայրապետի ռոով Հայաստանյայց Առաքելական Եկեղեցին կապի հոգեւոր պաշտոնի մի նոր ու խոստումնայից ջրչան, որ ավելի Բան Երբեւ հայ երկնակամարի վրա և հայ հավատավոր հո-

գիներում անմար կմեա Լուսավորչի հավերժ պլպլացող սուր կանքեզը:

Լուս տարվա շեմին և Քրիստոսի հաշափառ II. Մենդյան առիթվ Հայաստանյայց Առաքելական Եկեղեցին և հայ ժողովուրդը, համայն աշխարհի հեազոյն ժողովուրդներից մեկը, որ դառեա շարունակ երազել և ազգաբություն և խաղաղութուն, ուխտում և Բայիկ խաղաղության Բրիտանական ուղիով, վառ պանել իր հոգում փառապանծ Եւսեբինեւի հավատի հայնանախնդրութունը, հայրենի ավանդութուններ հանյեպ հավատարմությունը, մշտաբութիւ պահել հայրենասիրության վսեմ զղացմունքը, իր Եւսեբինեւի անձնազոնության, Եկեղեցասիրություն, խաղաղասիրության, մաղաքսիրություն բոցավառ ավանդութուններ:

ՇՆՅՐԶԱՎՈՐ ՆՈՐ ՏԱՐԻ ԵՎ II. ՄՆՈՒՆԴ, ՀԱՅ ՀՍՒԼԱՏԱՅԱՆ ԵՂՐԱՅՐԵՆԻ ԵՎ ՔՈՆՅՐԵՐ:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՈՒՐԱԽՈՒԹՅՈՒՆ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ՆՈՐԸՆՏԻՐ ՀԱՅՐԱՊԵՏ ՆՈՐԻՆ ՍՈՒՐԲ ՕԾՈՒԹՅՈՒՆ Տ. Տ. ՎԱԶԳԵՆ Ա ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԸՆՏՐՈՒԹՅԱՆ ԱՌԹԻՎ

Նորին Ս. Օծույթուն Տ. Տ. Վազգեն Ա Կաթողիկոսի ընտրությանն ու զահակալությանն Ս. Լուսավորչի պատմական Աթոռի վրա արդարև հանդիսացավ մեր ազգային-եկեղեցական տարեգրության բացառիկ և պատմական տարեթվերից մեկը:

Այդ արժանավորագույն ընտրությունը ընդունվեց Մայր Հայրենիքի և Միյուտքի բովանդակ հայ ժողովրդի կողմից սրտագին ուրախությամբ և ցնծությամբ, անվերապահ հարգանքով և սրտառույ միասնականությամբ:

Առաքելաշաղկիղ Նորին Ս. Օծույթուն Տ. Տ. Վազգեն Ա Կաթողիկոսի ընտրության և զահակալության առթիվ ստացված բազմաթիվ շնորհավորական հեռագրերն ու նամակները, թղթակցություններն ու գրությունները, հայ մամուլում տպագրված խոհերն ու հուշերը պերճախոս վկա են հանդիսանում հայության ապրած մեծ ուրախության և բերկրության և Նորընտիր Հայրապետի վայելած անխաղախ համազգային սիրո և ժողովրդականության մասին:

Վեհափառ Հայրապետի ընտրության առթիվ արտահայտված համաժողովրդական անկեղծ այս հրճվանքը արդյունք է առանձնապես որքան Նորընտիր Հայրապետի բարձր և սիրելի անձնավորության և նրա հոգեկան, բարոյական հազվագյուտ արժանիքների, նույնքան և ընդհանրապես հայ ժողովրդի ղեպի Ս. էջմիածին և Ամենայն Հայոց Ընդհանրական Հայրապետությունն ունեցած որդիական նվիրման, երախտագիտության, մեծ սիրո և խորունկ ու սրտառույ հավատի:

Ստացված այդ շնորհավորական բոլոր նամակներում և գրություններում սրտագին բարեմաղթություններ կան Մայր Աթոռ Ս. էջմիածնի հավերժության և անսասանության համար, եկեղեցու ապագա զորացման

և պայծառության համար, Նորընտիր Հայրապետի թանկագին կյանքի, առողջության և արդյունավետ գործունեության համար:

Այդ նամակները ցույց են տալիս, որ հայ ժողովուրդը, ուր որ էլ գտնվի, աշխարհի որ անկյունում էլ ապրելու լինի, իր հոգու բովանդակ ջերմությամբ, իր հավատի սրտառույ անկեղծությամբ և երկյուղաժողությամբ կապված է և կապված կմնա Ա. էջմիածնին և նրա արժանավոր Նոր Քահակալի հետ: Այդ նամակներից երևում է, որ այսօր ալեկի քան երբեք հայ ժողովրդի կրոնական և ազգային-եկեղեցական գիտակցության համար Ս. էջմիածինն ու Ամենայն Հայոց Ընդհանրական Հայրապետությունը հանդիսանում են հայ ժողովրդի միասնության և զույության խորհուրդը:

Վեհափառ Հայրապետի ընտրությունն արդարև վերածվեց Ս. էջմիածնի նկատմամբ համազգային սիրո, երախտագիտության, որդիական հնազանդության, ազգային-եկեղեցական կուտ և գործուն միասնության վառ ապացույցի: Այսօր մանավանդ բովանդակ հայ ժողովուրդը ջերմորեն, գիտակցաբար, համոզմունքով համախմբվել է իր Նորընտիր արժանավոր, երիտասարդ Հայրապետի շուրջը, որի զահակալությունը կոչված է Նոր էջրաց անելու մեր ազգային-եկեղեցական Նոր տարեգրության մեջ և Հայաստանայաց Առաքելական եկեղեցու կյանքում:

Վեհափառ Հայրապետի հրամանով և անունից Մայր Աթոռի պաշտոնաթերթ «էջմիածին» ամսագրի խմբագրությունը սրտագին շնորհակալություն է հայտնում Վեհափառի ընտրության առթիվ ստացված բոլոր շնորհավորական նամակների և գրությունների համար:

«էջմիածին» ամսագրի նախորդ համարներում տվել ենք արդեն Վեհափառի ընտրության և զահակալության առթիվ ստաց-

ժած շնորհավորական բաղձաթիվ հետագրե-
րից և նամակներից մի մասը: Ինչ համա-
րում ես ստորև առաջիս ենթ մի շարք շնոր-
հավորականների միայն ցանկը:

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԻՎԵՏԱԿ ԿԱԶՄԱՅԻՆՈՒԹՅՈՒՆ

Իրիսայուրո— Մամիկոնյան ետրեն բաճանա
Պրովյուդենո— Մովսեսյան Մովսես Մ.
Վաշինգտոն— Լուսնալյան վեր. և Պ.

ՌՈՒՂԱՐԻՆՍԿԻ

Լաուկովո— Աննիկ մայրիկ.
Գարայան Նահապետ քահանա
Տյուկերյան Գարեգին քահանա
Ռուսթուկ— Արեւյան Հակոբ սարկավազ.
Մելքոնյան Ներսես քահանա
Սիլիստրե— Լեզաձյան Հարություն.
Լեզաձյան Յենիկ
Սոֆիա— Հովհաննիսյան և
Զաքարյան և.
Փեշտիմալյան ձ.
Ստալին— Մերենանյան Վ.
Տուվարձյան Տրդատ քահանա
Տոլպուխին— Գարեգինյան Մարի.
Զարգարյան Հմայակ քահանա.
Քեշիշյան:

ԹՅՈՒՐԵՐԱՅԻՆ

Կոստանդնուպոլիս— Արսւնյան Վարուժան:

ԻՐԱՆԻՑ

Ի ենրան— Միրզայան Մեսրոպ քահանա
Ինչո— Երեմյան Արամ:

ԼԻՎԱՆԱՆԻՑ

Քելբուր— Աշրգյան Կարապետ
Շահինյան Տիգրան.
Մեղրակյան մետր Հրայ:

ՌՈՒՄԻՆԻԱՅԻՆ

Քուխաբեստ— Աղաբակյան Օհան
Անտոնյան Արշալույս
Անտոնյան Մարգիս.
Ասվատուրոֆ Գալուստ
Ատրին և Օլեգ.
Քրեդիանու պրոֆ. Վլադ և
Իյիա
Խաչան Ատեփան
Իրեցփոխանյան և

Իրիդյան Հ.
Իրիդյան Վ.
Թուրքուրյանու Գեորգի.
Իդնուարույան Հ.
Խաչիկ Կոնստանտին և
Լեդիցիա.

Հարությունյան և
Հովհաննիսյան Սարգիս
Մեյխան Արտաշես.
Մեյխան Երվանդ.
Մեյիք Մալմինե.
Պետիկյան Գեղանույ
Սմաարյան զոկո
Վարդանյան Ս.
Տուսյան Վիկտորիա
Փրոնտիանու Գեորգի.

Քուսիլա— Ղարիբյան Հովհաննիս քահանա
Կոնստանդա— Արամյան Հայկ.
Եփույան Ր.
Մալխասյան և.

ՍԻՐԻԱՅԻՑ

Հալեպ— Արամ դիտակից:

ՀԱՐԱՎԱՅԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻՆ

Մոնտեվիդեո— Ռուբենյան Հարություն:

ՅՐԱՆՈՒԱՅԻՆ

Բոլոնյը— Պահրի Զարուհի.
Խսյւլն-Մոլիեո— Մարաֆյան Հովհաննես
Մարսիլ— Քանդիկյան Հայկազուն քահանա
Լուսարարյան Գարեգին ավագ
սարկավազ
Վարժապետյան Հովհաննես
Նիս— Ժամկոչյան Վարդան քահանա
Փարիզ— Լեոն Մեսրոպ:

ԿԱՐՓԻ, ԹԵՄԵՐԻՆ

Արմավիր— Անանյան Գրիգոր քահանա
Քալու— Միքայելյան Իշխան.
Իրևան— Անդրեասյան Արգիս քահանա
Քոռանյան Յ.
Պապիկյան Հ.
Վենիեակյան— Գեորգյան Գեորգ քահանա
Կրասնոդար— Վահան քահանա Մկրտչյան
Նոս-Նախիչևան— Խարյասաձյան Ներսես
Սվեդլովսկի— Էդույան Մարգիս
Սոկուս— Ինչևյան Ռիդար:

ՀԱՅԵՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՔԱՐԻՈՂԱԿԱՆ ԴԱՐԱՆՆԵՐԻ ՄԱԽԻՔՈՎ ԻՄՈՅՐ ՏՆՔԱԼՈՒԹՅՈՒՆ

1956 թվականի հունվարի 1-ին, նոր տարվա առթիվ, Մայր Տաճարում մատուցվեց հանդիսավոր սուրբ պատարագ, հավատացյալների խուռն քաղմության ներկայությամբ:

Ամանորի առթիվ սուրբ պատարագի միջոցին, «Հայր մեր»-ից առաջ, նորին Ս. Օծություն Վեհափառ Հայրապետը, ի հոգևոր մխիթարություն հավատացյալների, խոսեց իր իմաստալից և ղեղեցիկ քարոզներից մեկը, իմաստասիրական ընդհանրացումներ և խորացումներ կատարելով, քրիստոնեական կրոնի լույսի տակ, կյանքի և ժամանակի հավիտենական հարցերի և նրանց փոխհարաբերության մասին, բնաբան առնելով Սաղմոսի սբանչելի խոսքերը՝ «Պանդուխտ եմ ես Թուրքի քաղ, Եմդեն և անցատուր որպէս ամենայն հարե իմ» (Սաղմ., ԼԸ 13):

Վեհափառ Հայրապետն իր քարոզի սկզբում շնորհավորելով բովանդակ հայության նոր տարին, բարեմաղթեց, որ 1956 թվականը լինի արդարև ամբողջ աշխարհի համար մեայուն և տեական խաղաղության տարի, Մայր Հայրենիքի և համայն հայ ժողովրդի համար նոր հաջողությունների, նոր նվաճումների խոստումնալից տարի, և Հայաստանյայց Առաքելական Եկեղեցու համար ճշմարիտ հոգևոր զարթոնքի, կազմակերպվածության, ազգային-եկեղեցական միասնության արդյունաշատ տարի:

Ապա Վեհափառն ասաց.

«Մեր Ս. Եկեղեցին ամանորը կդիմավորե այսպես սուրբ պատարագով և զոհաբանական մաղթանքով և կաղոթե, որպեսզի օրերը որ կուգան, քվան բարի օրեր, խաղաղ օրեր, արևոտ օրեր մեր ժողովուրդի և համայն մարդկության համար:

Ամեն մարդ, քոյուր ժողովուրդներն անխտիր, նոր տարին դիմավորած են միշտ սրտատրուփ, անխառն հրեմանքով և ամենավառ հույսերով զեղուն: Ամեն ինչ որ նոր է, մոգական ուժով մը կպարուրե մարդուն հոգին, որ գիտակցությունն ունենալով իր անկատարության, ծարավի է կատարյալին: Կատարելության, ներքին ներդաշնակության և խաղաղության ձգտող հավիտենական մարդն է, որ նոր ժամանակներում մեջ իր կյանքի վերանորոգումը, իր հոգիի վերածնունդը կփնտրե:

Ամանորը քեկ քրիստոնեական տաճ մը չէ, սակայն մարդու վերանորոգման գաղափարը այնքան հարազատ է Քրիստոսի եկեղեցվույն, որ նոր տարվա և Տիրուց Մենդյան և Աստվածաբայությունը անախմբությունները հոգեկան ապրումի ամբողջություն մը կդառնան և հավատացյալը նոր տարեշրջանի մը սկիզբը կողջուն և Աստվածաբայություն Մենդյան ամեն և սփանչելի խորհուրդ-ի շնորհներով վերածնան:

Մեզ համար նոր տարին, նոր ժամանակներու զալուստը իմաստ ու արժեք

կատանան՝ «մամանակ»-ը բմբռնելով հոգևոր-բարոյական կերպով: Եվ իբրև, Ի՞նչ է ՎԱՄԱՆԱԿԸ: Այս հարցումին բավական պատասխաններ կուտան աստղագետները, վիճիտավաները, հնդկաբաններն ու աստվածաբանները: Սակայն մեզ կրկի, թե մեծ Ոսպմաներգուն է, որ ամենալիմաստալի բնությունը կուտա մամանակին, շեշտը չենելով մարդու կյանքի տևողության զազափութին վրա: Վասնզի, մեք տեսակետով, Լականը այն չէ, թե ի՞նչ է մամանակը ինքն իր մեջ, թե տարեկայական իրականության կհամապատասխանե՞լ տե, թե պարզապես մարդկային զգայականության մեկ կերպն է (forme de la sensibilité), այլ Լականը այն է, թե անսկիզբ ու անվախճան մամանակի հավիտենական տեսության մեջ, ամեն մեկս ՄԻՈՒ ՎԱՄԱՆԱԿԸ ՈՒՆԱՆՔ:

Ժամանակը ամեն մեկ մարդու կյանքի տևողությունն է: Զի «պանդուխտ» ենք բուրս, «նժդեն և անցաւոր, որպէս ամենայն նաւն մեռ»: Եւ թե մամանակն է, որ կանցնի, ո՛չ թե էին աւարին է, որ կմեռնի ու նորը կծնի, այլ մե՛նք ենք, որ կանցնինք, մե՛նք ենք, որ կծնինք: Եվ

մենք ենք, որ կհանձն վերանորոգվիլ ու վերածնիլ:

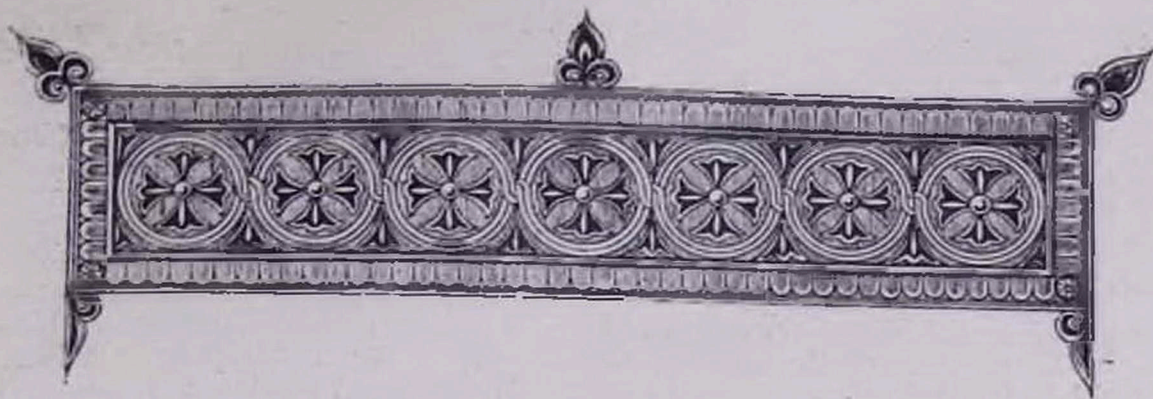
Եվ անա մեծ հարցումը՝ ի՞նչպէս ապրիլ ՄԻՈՒ ՎԱՄԱՆԱԿԸ:

Հուզիչ է կանգնիլ նոր տարվա սեմին վնոական որոշումով մը՝ սերագրելով մեք բերությաններ, բորավիելու մեք տկարություններ, հոգեպես վերանորոգվելու և ձգտելու կատարելության: Ապրիլ «մեք մամանակը» որպէս բարոյական մարդ, վերածնած Ս. Հոգվո զորությունը և ներգործությունը, և ուխտել նայատակ ու իմաստ տալ մեք կյանքին՝ մեք բարի գործերով, մեք շինարար գործերով, մեք սիրո գործերով, անա՛ մեք սերգան պարտականությունը այս նոր տարվա յուսարային:

Այս հույզերով ողջունենք 1956-ը և անգամ մը ևս վերանորոգենք մեք ուխտը՝ անայլայլ կերպով ծառայելու մեք Ս. Եկեղեցվոյն, Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնին, մեք հաւազատ մողովուրդին և մեք Մայր Հայրենիքին:

«Զգործս անոաց մեռաց ուղիղ առա ի մեզ, Տէր, և զգործս ձեռաց մեռաց լաջողեա մեզ», ամեն:

**ՀԱՅԻՆՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍՈՒԿԱՅԻՆ ՎԵՐԱԴՐՈՒՄԻ ԵՎ ՔՈՐՈՅՔ
ՔՐԻՍՏՈՍԻ ՀԻՄՆՈՓՈԼՈՒ ԵՎ ՍՈՒԿԱՅԻՆ ԵՆԴԴՅԱՆ ՅՈՒՆԻ ԱՌԹԻՎ
ԿՈՄԵՏԱՐԻՈՒԹՅԱՆ**

Հունվարի 6-ին, Քրիստոսի հրաշափառ և Ս. Մենդյան տոնը Մայր Աթոռում տոնվեց ավանդական շքով և մեծ հանդիսությամբ:

Ժամը 11-ին նորին Ս. Օծուխյուն Վեհափառ Հայրապետը, «Հրաշափառ»-ով, եկեղեցական թափորով, հայրապետական ամպոփանու տակ, Վեհարանից առաջնորդվեց Մայր Տաճար, Ս. Մենդյան զանգակների զվարթ և ավետավոր դողանքների տակ, և Ավագ Անդանի վրա մատուցեց Ս. Մենդյան հանդիսավոր պատարագը: Տաճարը լիքն էր մայրաքաղաքից, շրջաններից, գյուղերից եկած լազմահազար ուխտավոր հավատացյալների բաղմունքով:

Սուրբ պատարագի միջոցին Վեհափառ Հայրապետը Մայր Տաճարի պատմական կամարների տակ, ի լուր բովանդակ հայ հավատացյալ ժողովրդի ավետեց Քրիստոսի հրաշափառ և Ս. Մենդյան մեծ պատգամը և «Խորհուրդ մեծ և սքանչելի, որ յայսմ առաջ յայտնեցաւ. հովիւն երգեն ընդ հրեշտակս, տան առեւթիս աշխարհի» բնաբանով բացատրեց Ս. Մենդյան խորհրդի նշանակությունն ու արժեքը բովանդակ քրիստոնեության համար:

Ապա Վեհափառն ասաց.

«Խաբեմու երկունքով մարդկային խիղճը երկնքի զոները բախեց: Եվ երկինք

պատասխանեց երկրին: Բացվեցան դռներն ռդորմուրյան և ձեռով «արեգակն արդարութեան», ձեռով Հիսուս՝ «կատարումն օրինաց և մարգարէից»:

Ու այդ նրաշխի և լույսի զիշերը ներշնչեցին կերգելին «Փառք ի քարոնն Աստուծոյ, և յերկիր խաղաղութիւն, ի մարդիկ երեսփին»: Այս մեծ ավետիսով, տառապող բայց միշտ նուսացյալ մարդկության սրտին մեջ ծարեց փրկարար լույսը «խաղաղության և սիրո» զաղափարին:

Հիսուսի ձեռնդրով երկինք և երկիր հաշտվեցան:

Աստված խոնարհեցավ և մտուի մեջ ձեռով, որպէսզի մարդը բարձրանա: Մարմնապէս ձեռով Ան, որպէսզի մարդը հոգեպէս վերածնի: Որդին Աստուծո հանձնեցավ Որդի մարդո՞ր զառնալ, որպէսզի մարդը որդի Աստուծո զառնա: Ահա այս և Քրիստոսի փրկագործության «մեծ և սքանչելի խորհուրդ»-ի առաջին նշանակությունը:

Խաղաղության պատգամով ձեռով Հիսուս: Խաղաղություն բարոյեց Ան Իր կյանքի ամբողջ ընթացքին: Եվ խաղաղության ու սիրո կտակը շրթներուն, ավանդեց իր հոգին Կողոպտայի խաչին վրա:

Իրավամբ Լ. որ մեծ առաքյալը Պողոս կզոչե, թե մեր Աստվածը «ոչ թէ խոսվորեալն է Աստուած, այլ խաղաղութեան» (Հոսմ., ԺԵ 33):

Աստուծո խոսքը մարդոց ուղղյալ թե՛ Հին և թե՛ Նոր Ռիստով, տեսական ու վսեմ կոչ մըն է սիրո և խաղաղության: Պետք է ըլլամք «որպիսի խաղաղութեան» (Պուկ., Ժ 1), որպեսզի արժանի պատենանք «որպիսի Աստուծոյ» կաշվելու:

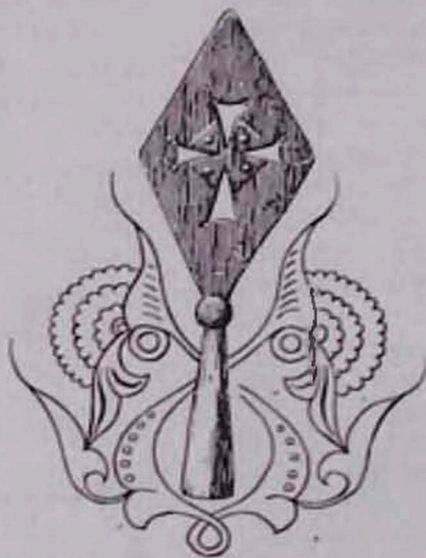
Ավստրալիայի, մարդիկ շատ հասնախ վազած են իրենց սրտի պոնները երկնառաք աշու պատգամներուն առաջ և այնքա՛ն ավերներ ու ողորներ զործված են պաշտօնական թեմին վրա, այնքա՛ն մեթոդներ և մանասկոյոս փորձերիկներ անցած են մեր մեղապարտ ներքի վրայէն և այնքա՛ն արշու՛ն ու արցունք հոսած են ի գործ և անգործ...

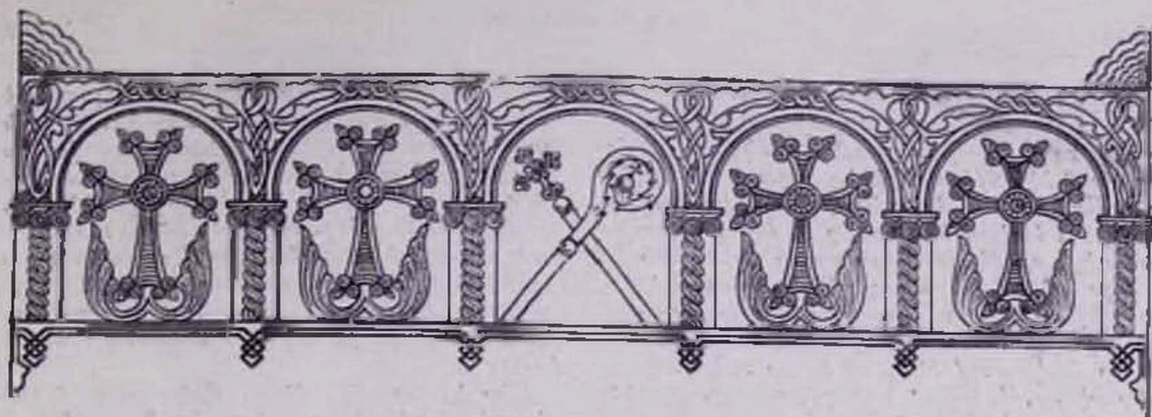
Արդո՛ք սլախի բացվի՛ վերջապետ տեսեալ խաղաղութեան արշալոյսը: Արդո՛ք, թե՛րը ազատութեն տաւածած, սլախի կա-

րենա՛ւ աներկյուղ սալառնիլ խաղաղութեան սպիտակ աղավնին: Արդո՛ք ժողովուրդները և անոնց առաջնորդները պիտի փութա՛ն «պսնել զմիաբանութիւն Հոգւոյն յայիս խաղաղութեան» (Եփես., Ժ 3):

Մեր հաւատքը այս մասին անխախտ է, և մեր հույսը անշեք, վասնզի պիտի խորտակվի սլառերաղմուղին աղեղը (Չաբաբիա, Ժ 10) և ժողովրդոց իշխանները խաղաղութիւնը բնողներ, և վերակացուները աղաւթութիւնը զործողներ պիտի ըլլան (Եսայի, Կ 17):

Խաղաղութիւն՝ ձեզ, սիրելի՛ հաւատացյալներ, խաղաղութիւն՝ ձեր սրտերուն և ձեր մասնամիտերուն, խաղաղութիւն՝ ձեր տոներուն և ձեր սեղաններուն, խաղաղութիւն՝ ձեր յարեկամներուն և ձեր բնակներուն, խաղաղութիւն՝ ձեր զործերուն, ձեր աշխատանքներուն մէջ, խաղաղութիւն՝ մեր Ա. եկեղեցւոյն և մեր ժողովուրդին, խաղաղութիւն՝ մեր Հայրենիքին և համայն աշխարհին, ամենք:

Ք Ա Ր Ո Չ

ՀԱՅՐԻԿ ԱՔԵՂԱ ԱՎԵՏԻՍՏԱՆ

Մ Կ Ր Տ Ո Ւ Ք Յ Ո Ւ Ն Ը

(Խոսված Մայր Տաճարում, հունվարի 14-ին)

«Եւս մկրտեսցէ զձեզ Հոգւով Սրբով և ճրով»
(ՅՈՎՀ., Գ 16)

քի հետ:

կրտութիւնը քրիստոնեական կրօնի հնագույն և կարևոր խորհուրդներից մեկն է հանդիսանում, կապված Քրիստոսի մկրտութիւնի պատմական դեպ-

Քրիստոնեութիւնից առաջ հրեաների մոտ ևս կար Հին Ուխտում մկրտութիւնը, որը սակայն տարբեր բովանդակություն և իմաստ ուներ: Մկրտում էին Հին Կտակարանի մարգարէները և մկրտութիւնն ընդհանրապէս կապվում էր կրօնական արտաքին արարողութիւնների հետ:

Քրիստոնեութիւնի արքայույսին ևս Հովհաննէս Մկրտիչը մկրտում էր շատերին ջրով՝ «վասն ապաշխարութեան», «Աստուած առաքեալ զիս մկրտել ջրով» (Յովհ., Ա 33): Բայց Հովհաննէս Մկրտիչը վկայություն էր տալիս նաև Ս. Հոգով կատարվելիք մկրտութիւնի մասին ուխտի մեղաց, Քրիստոսի կողմից, Հովհաննէս Մկրտիչին հարց էին տալիս. «Եթէ դու չես Քրիստոսը կամ Եղիան կամ մի մեծ մարգարէ, ինչո՞ւ ես մկրտումս» (Յովհ., Ա 25): Նա պատասխանում էր. «Ես մկրտեմ զձեզ ջրով, բայց նա... մկրտեսցէ Հոգւով Սրբով և ճրով» (Ղուկ., Գ 16): Արդարև Քրիստոս եկավ բովանդակ մեղավոր մարդկությունը մկրտել

«Հոգւով Սրբով և ճրով»: Ով նրան հավատում էր, մկրտվում էր, սրբվում սկզբնական մեղքերից, դառնում էր նորակազմ Քրիստոնեական եկեղեցու անդամ: Մկրտութիւն խորհրդի միջոցով ապրում և ամրապնդվում էր եկեղեցին: Մկրտութիւնը դարձավ այն ոսկե նախադուռը, որով միայն ամեն մի հավատացյալ կարող էր մտնել քրիստոնեական նորատունկ, բուրումնալից ծաղկանոցը: Մկրտութիւնը դարձավ քրիստոնյա յինչու առաջին պայման, կարևոր անհրաժեշտութիւն՝ հին զգեստներից մերկանալու և նոր զգեստներ հագնելու: Մկրտում էին միայն նրանց, որոնք հավատում էին Մեսիային, նրա Աստված լինելուն: Արդարև, առանց հաստատուն հավատքի ի Քրիստոս Հիսուս, ո՛չ մի փոփոխություն չի կարող կատարվել քրիստոնյայի կյանքում: Ահա թէ ինչու ամեն մի մկրտվողին նախապէս տրվում էր հետևյալ հարցումը. «Հավատո՞ւմ ես Հիսուս Քրիստոսին...»: 21

Մկրտութիւնը կազմավորվեց և ամրապնդվեց Քրիստոսի եկեղեցին: Հիսուս Ինքն ևս մկրտվեց, որինակ հանդիսանալով բոլոր Իրեն հավատացողներին ու հետևողներին, բոլոր ժամանակների և զայիք սերունդների համար:

Հայաստանյայց Առաքելական Ս. Եկեղեցու համար եւ մկրտութիւնը մի առանձնահատուկ նշանակութիւն ունի: Մկրտութեամբ սրբօրում ենք Հին մեղքերից եւ զառնում սրբեղիք Աստծուն եւ ժառանգորդ երկնից արքայութեան, ձեւում ենք նորից Ս. Եկեղեցու արքայազնից, որ մկրտութեան սուրբ ավագանն է:

Այս առանձնի եւ շոշափելի երեւոյթներին զուգընթաց մեր հափտորի համար կատարւում են այսպէս անտեսանելի խորհուրդը, ձեր Մենք հափատում ենք, որ սուրբ ավագանում մկրտւելու, Ս. Մկրտելի գործին ու սրբութեանն ընդունելու ժամանակ Աստուած մեր նշանակեցին մարմնի մեջ սերմանում է Իր Հոգու շնորհները, երկնային օրութեան մի կայծ փառում մեր սրտում: Մենք հափատում ենք, որ երեւոյթի հասակի հետ միասին մանտնելի պէս ծնում ու ծառեր են դառնում այդ հոգեւոր սերմերը եւ նա ապրում է քրիստոնէական յիմ հափատրի կյանքով: Սակայն այդ բոլորը, աճելու եւ բազմանալու ընթացքը, չի կատարւում ինքնաբերաբար, անկախ մեզանից եւ կամ լոկ արտաքին նշանների ազդեցութեամբ, այլ մանաւանդ մեր ամենօրեայ հափատրի կյանքով, մեր անխնայ փաներում ու համատաշխատանքով: Բնականաբար սխալ է կարծել, թէ մկրտել տալով երեխաներին, ծնողներն ամեն ինչ անում-վերցնում են, չի սփռի կատարում իրենց պարտականութիւնը: Սակայն, ընդհակառակը, զրանում ծնողները կանգնում են նոր, ավելի մեծ պարտականութիւնների ու պատասխանատւութեան առջեւ: Աստուած շատ նախանձախնայիք է իր բաշխած մարդաբնութիւնի համար: Հոգեւոր կյանքում կանգառներ չկան, ով հոգեպէս չի աճում, չի զարգանում, նա կմահանա, կյուրանա նրա հոգին: Բաժանական չէ Աստծուց շնորհներ ստանալը, կակահոր դրանք աճեցնելն ու բազմացնելն է: Աստուած ոչինչ չի տալիս մեզ ձրիաբար, որպէսզի լմնոցնենք մեր մեջ աշխատասիրութեան, պայքարի եւ առաջադիմութեան սուրբ եւ ազարիների ձգտումները, առանց որոնց մեր կյանքը կլինի դատարկ, անհետաքրքիր: Դեռ ավելին, բաժանական է ցուցարներն որոշ անտարբերութեան, ծուլութեան, որպէսզի ոչ միայն այլեւ ոչինչ նոր շատանանք, այլեւ ունեցածն էլ կորսնցրենք: Այս շատ բնական է եւ հասկանալի: Եթէ ծառը շարունակ չըրենք եւ անհրաժեշտ խնամքը չտանք նրա համար, այն աստիճանաբար կչորանա եւ պառույ չի տա: Այսպէս է նաեւ հոգեւոր, բարոյական կյանքում: Եթէ մեր հոգեւոր, բարոյական կյանքում, որովհետեւ մեր հոգեւոր շնորհներն ենք ստանում: Մեր սուրբ եւ սեպուհ պարտականութիւնը պիտի համարենք մեր խղճի, մարդկութեան եւ Աստծու առջեւ, ըստ ամենայնի բազմապատկելու այդ հոգեւոր բաներարները, մեր երեխաների, մեր բույրների ու եղբայրների, մեր ընկերների, ինչպէս եւ մեր մեջ դաստիարակել աղետի հոգի: Հափատը, կամքը, առաքելութիւնները, սեր պնայի Աստուած, սեր դեպի ծնողներն ու ընկերները, սեր դեպի աշխատանքն ու աշխարհը, սեր դեպի հարազատ ու քաղցր Հայրենիքը, սեր դեպի այն ամենը, ինչ լավ է, ազնիւ, արդար:

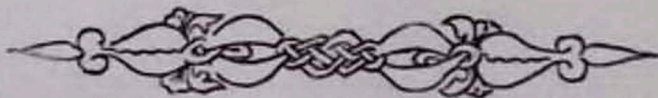
Հոգին է կենդանաբար, մարմին ինչ ոչ ոք: Այս նսիրական օրերին թող ճշմարտութեան, խաղաղութեան, սրբութեան Հոգին ինչին մեր բոլորի վրա, որպէսզի բոլորս էլ լինենք մաքրված կենդանի տաճարներ մանկացյալ Աստուածորդու համար: Ամեն:

Նաբար կչորանա եւ պառույ չի տա: Այսպէս է նաեւ հոգեւոր, բարոյական կյանքում: Եթէ չի աստուգործում, նա եւ կզնա: Աստուած եւ հարկավոր է ամեն տեսակ հոգ տանել՝ աճեցնելու եւ բազմացնելու մեր հոգեւոր շնորհները, որ ստացել ենք մկրտութեամբ եւ այլ առիթներով: Աստուած ուզում է, որ Իր զանազանները կանայն: Եւ ծաղիկն, որ մարդը դառնա կատարյալ, մնա մարդ կոչման վեհ բարձրութեան վրա, որպէս սրբի եւ ժառանգ Աստուծոյ:

Մեր կյանքում, մենք մեկ անգամ ենք մկրտվում եկեղեցու ավագանում, որովհետեւ մի է մկրտութիւնն եւ անկրկնելի՝ ըստ եկեղեցու դասանանքի: Բայց այդ նշանակում է, որ մկրտված քրիստոնէական ամեն սր պետք է սուրբ հափատում, այդ հափատում անդու աշխատի ու պայքարի աղետի պաշտպանութեան, աղետի զործերը ու նպատակների համար: Այդ նշանակում է՝ միշտ ցանալ բազմացնել մեր մեջ Ս. Հոգու շնորհները, ապրել նրանցով եւ մեզ առաջնորդել դեպի հոգեւոր ու մարմնավոր կատարելութիւնը: Ժիշտ է, մենք ջրով մեկ անգամ ենք մկրտվում եւ սրբօրում մեղքերից, բայց Ս. Հոգու լցվում ենք ամեն անգամ, երբ խոստովանում ենք եւ ստանում Ս. Հաղորդութեան, լցվում ենք սուրբ մտքերով ու զաղափարներով, սուրբ զործերով ու սուրբ փառքով: Նա մկրտելու է ձեզ ոչ միայն ջրով, այլեւ Ս. Հոգով եւ կրակով:

Այսպիսով, մենք հաղորդվելով, Ս. Հոգու նորանոր շնորհներն ենք ստանում: Մեր սուրբ եւ սեպուհ պարտականութիւնը պիտի համարենք մեր խղճի, մարդկութեան եւ Աստծու առջեւ, ըստ ամենայնի բազմապատկելու այդ հոգեւոր բաներարները, մեր երեխաների, մեր բույրների ու եղբայրների, մեր ընկերների, ինչպէս եւ մեր մեջ դաստիարակել աղետի հոգի: Հափատը, կամքը, առաքելութիւնները, սեր դեպի Աստուած, սեր դեպի ծնողներն ու ընկերները, սեր դեպի աշխատանքն ու աշխարհը, սեր դեպի հարազատ ու քաղցր Հայրենիքը, սեր դեպի այն ամենը, ինչ լավ է, ազնիւ, արդար:

Հոգին է կենդանաբար, մարմին ինչ ոչ ոք: Այս նսիրական օրերին թող ճշմարտութեան, խաղաղութեան, սրբութեան Հոգին ինչին մեր բոլորի վրա, որպէսզի բոլորս էլ լինենք մաքրված կենդանի տաճարներ մանկացյալ Աստուածորդու համար: Ամեն:

Մ Ա Յ Ր Ա Թ Ո Ռ Ո Ւ Մ

ԱՄԱՆՈՐԻ ՀԱՆԴԵՍԸ ՀՈԳԵՎՈՐ ԺԵՄԱՐԱՆՈՒՄ

Գեկտեմբերի 31-ի գիշերը Հոգևոր Ճեմարանի դահլիճում, Վեհափառ Հայրապետի բարձր նախագահությամբ, կազմակերպվել էր ամանորի ավանդական սեղանը, որի շուրջ տեղ էին գրավել Վեհափառի կողքին՝ Տիրամայրը, Գերագույն Հոգևոր Խորհրդի անդամները, Մայր Աթոռի միարան հայերը, վանքի պաշտոնեությունը, Ճեմարանի դասախոսներն ու ուսանողությունը:

Փառաձայն երգված «Հայր մեր»-ից և հայրապետական օրհնությունից հետո, վերատեսուչ պ. Մարտիրոս Տեր-Ստեփանյանը, կատարելով երեկույթի րացումը, շնորհակալություն հայտնեց Վեհափառ Հայրապետին և Գերագույն Հոգևոր Խորհրդի անդամներին, որ բարեհաճել էին անձամբ սեղանակից լինել միարանության և Ճեմարանի ուսանողության: Մահացող տարվա բերած պարգևները թվելուց և ծնող նոր տարվա մասին բարեմաղթություններ անելուց հետո, վերատեսուչը խոսքը տվեց Գերագույն Հոգևոր Խորհրդի անդամ պրոֆ. Ա. Ղարիբյանին: Հարգելի պրոֆեսորն իր ըովանդակալից խոսքն ավարտեց խանդավառ բաժակաճառով՝ արեւատություն և երջանիկ զործունեություն ցանկանալով հայ ժողովրդի Հոգևոր առաջնորդ Վեհափառ Հայրապետին: Հուլիս, նշանակալից ճառի արտասանեցին Գերագույն Հոգևոր Խորհրդի անդամ պ. Ա. Տիրացյանը, Հոգեշնորհ Հայրիկ արեղան, Ճեմարանի դասախոսներ պ. պ. Ա. Նազարյանը, Ա. Հատիսյանը, Ս. Բաղիրյանը և Վեհափառի ղեկավանապետ Հ. Առաքելյանը, մինչև ուսանողները զվարթացնում էին հավաքույթը իրենց արտասանություններով, երգերով ու շարականներով:

Միարաններին և ուսանողությանն ուղղված հայրապետական իմաստալից խրատական խոսեց Վեհափառ Հայրապետը և թելադրեց ներկաներին՝ նոր տարվա հետ վերանորոգվել որպես քրիստոնյա մարդ, քաղաքական և կարագրով աղնվանալով մոտենալ կատարելության և արժանանալ Աստուծո որդեգրության շնորհին: Վեհափառ Հայրապետը հորդորեց լրջորեն ըմբռնել կազանդի այս գիշերվա խորհուրդը և խոստանալ սեփական խղճի և Աստուծո առաջ՝ սրտագին նվիրումով ծառայել Մայր Աթոռին, բարձրացնելու համար նրան իր արժանավայել կատարին և դնելու պատմական և առաքելահաստատ սուրբ ճանապարհի վրա, որ իրն է եղել: Վեհափառ Հայրապետն իր ներշնչյալ խոսքերն ավարտեց մի շարք բարեմաղթություններով՝ հայ ժողովրդին, Հայրենիքին և Հայ Եկեղեցուն ցանկանալով հետագա հաջողություններ:

Ժամը 12-ն էլ: «Շնորհավոր նոր տարի», — զվարթաձայն ավետում է իրենանի ուղիղն:

Հանդեսը շարունակվում է ավելի ուրախ և ավելի խնդուլմալից:

Հանդեսի կեսին Վեհափառ Հայրապետը, նոր տարվա առթիվ, Շիրակի թեմի առաջնորդական փոխանորդ նշանակվելու կապակցությամբ, Տ. Կոմիտաս վարդապետին պարգևատրում է լանջախաչով:

Վեհափառ Հայրապետը նոր տարին այսպես դիմավորեց իր միարանների և իր որդիների հետ, բազմած կաղանդի նույն սեղանի առաջ: Այդ օրը պատմական և անմոռանալի մի օր հանդիսացավ Մայր Աթոռի և Ճեմարանի կյանքում, միարանների և ուսանողների համար:

Ուշ գիշերին, ամանորի այս յավանդական և նշանակալից հավաքույթը փակվեց Վեհափառ Հայրապետի «Պահպանիչ»-ով:

Ս. ՄՆՆՂՅԱՆ ՏՈՆԵՐԸ ՄՍՅՐ ԱՔՈՐՈՒՄ

Փրկյի Մննդյան սրբազան տոնակատարությունները Մայր Աթոսում այս տարի ես անցյալ մեծ հանդիսավորությամբ և խորին խորհրդով, Առավել մեծ էր հավատացյալների բազմությունը, որը փոխանցել էր էջմիածին նրանից, շրջաններից, պուրիներից և Միություն հետափոխություններից:

Վեհափառ Հայրապետը ճրագույնության էր հայտնի և Ս. Մննդյան սրբազան տոնակատարողին ափանդական հանդիսավորությամբ ու շուրջով, առաջնորդությամբ միաբան հայրերի, բաճանանների և սարկավաղների: Հնչում էր «Հրաշափառ» շարականի և դանդերի ներդաշնակ երաժշտությունը: Հավատացյալները շարք սո շարք խառնում էին թափոթի շուրջ և Մայր Տաճարի կամարների տակ:

Ճրագույնության էրեկության սուրբ պատարագը մատուցեց գերապատիվ Տ. Սահակ եպիսկոպոս Տեր-Հովհաննիսյանը, խորունկ ջերմեանդություններով:

Մայր Աթոռը հանդիսավոր ցնծությամբ փառաբանում է մանուկ Տիրոջ Ս. Մնուկը:

Ոկեղեցական արարողությունները կատարվում են կանոնավոր և հոգեզմայլ երգեցողությամբ: Հայաստանյայց Ոկեղեցու հուզիչ

շարականները իրենց դաշն ու ողջունը մեղեդիներով խոսում էին ջերմեանդ հավատացյալների հոգիներին և յղնում քրիստոնեական անպատում պղարթությանը:

Քրիստոսի սուրբ և հրաշափառ Մննդյան տոնի սրտին առթիվ Մայր Տաճարում առ Աստված էին վերադարձվում Հայոց Հայրապետի և միաբանության ու հավատացյալ ժողովրդի սրտատույ աղոթքները:

Ս. Մննդյան պատարագը մատուցեց Նորին Ս. Սնուկյան Վեհափառ Հայրապետը՝ խորունկ տաքումներով ու հուզերով:

«Քրիստոս ձնա և յարանեցաւ» ավետիսը Միածնակ Տաճարի Ս. Սնուկից հնչեց Հայոց Հայրապետի սուրբ շրթներով և այիբ-այիբ տարածվեց:

Վեհափառ Հայրապետի Ս. Մննդյան պատարագին ընդունվեց հավատացյալների կողմից հոգեկան մեծ հրեմանքով և երկյուղածությամբ:

Սուրբ պատարագից հետո մեծաշուք հանդիսությամբ կատարվեց Ջրորհնչի սրբական տրարողությունը: Հավատացյալները երկյուղածությամբ վերջին շրջանած շուրք և հոգեպես պայծառացած մեկնեցին իրենց տները:

ՔԱԼԱՆԱՅԱԿԱՆ ՁԵՌՆԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Վեհափառ Հայրապետի քնտրությունից և դահակությունից հետո հոգևոր ասպարեզ ընդգրկվել ջանկացողների թիվը որ ավուր ավելանում է, ինչ որ հոգեկան մեծ հրեմանք է պատճառում բոլոր հավատացյալներին:

Վեհափառ Հայրապետի բարեհաճ կարգադրությամբ հունվարի 15-ին էջմիածին քաղաքի Ս. Աստվածածին եկեղեցում տեղի ունեցավ բաճանայական երկու ձեռնադրություն, ձեռամբ դերաշնորհ Տ. Սահակ եպիսկոպոս Տեր-Հովհաննիսյանի, Բաճանայական կոչում շնորհվեց՝

1) Սմբատ Մատենյայանին, որը վերանվան-

վեց Տ. Հարություն բաճանա, Նորնծան Արմաշի զպրեմանքի նախկին սաներից է, ունի համապատասխան անհրաժեշտ պատրաստություն բաճանայական ասպարեզում արժանավոր կերպով ծառայելու Հայաստանյայց Առաքելական Ոկեղեցուն:

2) Գրիգոր Տեր-Մարտիրոսյանին, որը վերանվանվեց Տ. Մարտիրոս բաճանա, Նորնծան Աստուծո դործին ջերմեանդ հավատացյալն է և սիրված է իր հավատացյալներից, նա իր հավատի կրակով վստահ ենք կջերմացնի նաև հավատացյալների կրոնական և հոգևոր զգացմունքները:

ԳԵՐԱԾԵՆՈՐԷ Տ. ՍԱԼԱԿ ԵՊԻՍԿՈՓՈՍԻ ՄԵԿԱՌԻՄԷ ԹՐԻԿՍԻ

Վեհափառ Հայրապետի կարգադրությամբ, Ս. Մննդյան տոնակատարություններին մասնակցելու համար (հին տոմարով), հունվարի 16-ին Թրիքի մեկնեց գերապատիվ Տ. Սահակ եպիսկոպոս Տեր-Հովհաննիսյանը՝ ընկերակցությամբ Գիրակի թեմի առաջնորդական փոխանորդ Տ. Կոմիտաս վարդապետի, Հենինականից Տ. Մրամ Բաճանայի և էջմիածնից շուրս Նորնծան սարկավաղների:

Հունվարի 19-ին Սահակ սրբազանը Ս. Մննդյան տոնի առթիվ հանդիսավորապես պատարագեց, Թրիքի Վայ հավատացյալներին հաղորդեց Վեհափառ Հայրապետի օրհնությունները և խոսեց Ս. Մննդյան գեղեցիկ քարոզ:

Ամսի 21-ին սրբազանը վերադարձավ Մայր Աթոռ:

ԿՈՒՍԱԿՐՈՆՈՒԹՅԱՆ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹՅՈՒՆ

Վեհափառ Հայրապետի բարձր հովանավորությամբ և քարոհան կարգադրությամբ թուղարիայից Մայր Աթոռ ժամանեց պ. Գրիգոր Փափազյանը՝ հոգևոր-եկեղեցական պատ-

րաստության որոշ շրջան անցկացնելուց հետո կուսակրոն քահանա ձեռնադրվելու նպատակով:

ՀՈԳԵՇՆՈՐՀ Տ. ՎԱՀԱՆ ԱՐԵՂԱՆ ԲԱԹՈՒՄԻՈՒՄ

Վեհափառ Հայրապետի կարգադրությամբ, հունվարի 16-ին, Ս. Մենդյան տոնների կապակցությամբ (հին տոմարով), Բաթումի մեկնեց հոգեշնորհ Տ. Վահան արեղա Գալամդարյանը, ընկերակցությամբ բարեհայտ Նովանեսս սարկավազ Դանիելյանի:

Ամսի 19-ին, Ս. Մենդյան օրը, հայր սուր-

բը պատարագեց և անդր Դավառացյալ հայ ժողովրդին հաղորդեց Վեհափառ Հայրապետի օրհնությունները և քանին կենաց քարոզությամբ մխիթարեց հավատացյալ ժողովրդին:

Մենդյան տոներից հետո հայր Վահանը վերադարձավ Մայր Աթոռ:

ԱՐԵՂԱՑԱԿԱՆ ՆՈՐ ԶԵՌԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

Նորին Ս. Սոթ.թյուն Վեհափառ Հայրապետի կարգադրությամբ հունվարի 22-ին Մայր Տաճարում տեղի ունեցավ շնորհունակ Փայլակ սարկավազ Անթարյանի կուսակրոն քահանա ձեռնադրության շնորհարարությունը՝ ղեկավարելով Տ. Սահակ եպիսկոպոսի ձեռամբ: Նորընծան վերանվանվեց Տ. Մեսրոպ արեղա:

Ձեռնադրությանը ներկա էր Վեհափառ Հայրապետը:

Երեկոյան, վեղարի տվությունից հետո,

Նորընծան, Տ. Սահակ եպիսկոպոսի և միաբանության անդամների կողմից առաջնորդվեց Վեհարան՝ ստանալու Վեհափառ Հայրապետի օրհնությունը: Վեհափառ Հայրապետը, համբուրելով նորընծայի ճակատը, հուգիշ շնորհավորական խոսքերով հորդորեց նորընծային լինել մշակ առանց ամօթոյի, միշտ պատրաստ զանվել հոգևոր կոշման և ծառայության դիրքերում՝ հօգուտ եկեղեցու, ժողովրդի և Հայրենիքի:

ԲԱՐՁՐԱՊԱՏԻՎ Տ. ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏՐ ՀԻՐԱԿԻ ԹԵՄԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱԿԱՆ ՓՈԽԱՆՈՐԴ

Նորին վեհափառության հավանությամբ և Գերագույն Հոգևոր Խորհրդի կարգադրությամբ հունվարի 2-ին Երևանի թեմի առաջնորդական փոխանորդ նշանակվեց հոգեշնորհ Տ. Կոմիտաս վարդապետ Տեր-Ստեփանյանը: Երևանի թեմի նորընտիր առաջնորդական փոխանորդը Մայր Աթոռի շնորհալի և զարգացած միաբաններից մեկն է: Վստահ ենք,

որ նա լավագույնս կհսկվի իր թեմը՝ զարկ տալով հավատացյալների հոգևոր զարգացման և եկեղեցու պայծառացման նվիրական աշխատանքներին՝ իր ծայնական բնատուր ձիրքերով և վարչագիտությամբ: Հաջողության ենք ցանկանում հոգեշնորհ Տ. Կոմիտաս վարդապետին իր նոր և պատասխանատու պաշտոնում:

ՀՆԴԻԿ ԱԿԱՆԱՎՈՐ ԳՐՈՂ ԿՐԻՇԱՆ ԶԱՆԴՐԸ ՄԱՅՐ ԱԹՈՒՈՒՄ

Հունվարի 6-ին Մայր Հայրենիք ժամանած հնդիկ ականավոր գրող, հասարակական գործիչ և խաղաղության Համաշխարհային Խորհրդի անդամ պ. Կրիշան Զանդրը եղավ Մայր Աթոռում: Մայր Տաճարի շեմքին նրան դիմավորեցին հոգեշնորհ Նղիշև և Հայրիկ արեղաները, որոնք և հանգամանորեն ծանոթացրին նրան Տաճարին, նրա պատմությանը և ճարտարապետությանը: Հարգելի հյուրը դիտեց թանգարանը, որտեղ տեղադրված եկեղեցական անոթների, զգեստների և իրերի մեկ մասը պատրաստված է Հնդկաստանում, մի հանգամանք, որը մեծ ուրախություն պատճառեց նրան: Ապա թանկագին հյուրը

ընդունվեց Վեհափառի կողմից Վեհարանում: Ընդունելության ժամանակ տեղի ունեցավ մտերիմ զրույց, որի ընթացքում նորին Վեհափառությունը նշեց հնդիկ և հայ ժողովուրդների պատմական դարավոր կապը և շեշտեց, որ հնդկահայ զաղութը հայ մշակույթի, հայ ժողովրդի ազատագրական շարժման և հայրենասիրության մեծ գործում կատարել է զնահատանքի արժանի մեծ աշխատանք:

Հարգելի հյուրը իր շերմագին շնորհակալությունները հայտնեց սիրալիր ընդունելության և իր նկատմամբ ցուցաբերված բարձր ուշադրության համար և լավագույն տպավորություններով Մայր Աթոռից մեկնեց Երևան:

ՎԵՐԱՆՈՐՈՎՄԱՆ ԵՎ ՈԱՐՆԿԱՐԿՄԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԸ ՄԱՅՐ ԱՔՈՒՌԻՄ

Վեհափառ Հայրապետի բարեխնամ կարգադրությամբ Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնում բացվել են՝

1) Եկեղեցական արձաթեղեն անոթների և իրերի վերանորոգման արհեստանոց:

2) Եկեղեցական հնամաշ զգեստների նորոգման և կտրի սենյակ:

3) Մայր Տաճարի և Մայր Աթոռի նորոգչական կտրիքների համար մեկ առաջնադորձարան:

ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԻՆՈՐ

Տոնական օրերին Մայր Աթոռի միաբան հայրերը «յրանին կենաց» քարոզությամբ շարունակել են միախառել հավատացյալներին Այս օրերին քարոզեցին՝

1) Հոգեշնորհ նղիշե սրեղա Սաւցոյանը, բնարան ունենալով «կոտարումն սրինաց և մարգարէից Գու և ու Քրիստոս Աստուած Փրկիչ մեր» ազսթքի խոսքերը, նա լապտորեց հավատացյալներին Քրիստոսի վերաբերյալ մարգարեությունների կատարումը, նրանց նշանակությունը և այն, թե Քրիստոս եղած արդարեւ սրինաց և մարգարեից կատարումը:

2) Հոգեշնորհ Հայրիկ աբեղա Ավետիսյանը խոսեց Մկրտության հորհրդի մասին, րա ցատրեց Մկրտության Ս. Խորհրդի նշանակությունը բրիստոնյա մարդու կյանքում և շեշտեց հայ ժողովրդի հավատարեկան մկրտության քարոյական և հոգեոր նշանակությունը:

3) Հոգեշնորհ Պարյեւ աբեղա Դեորդյանը խորունկ հաւոմով քարոզեց Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի խորհրդի և զերի մասին: Խոսելով հայ կյանքում Ս. Էջմիածնի կատարած պատմական մեծ առաքելության մասին, հոգեշնորհ քարոզիչը նշեց Մայր Աթոռի և հայ ժողովրդի հակաապարի միասնությունը և շեշտեց, որ այդ հակաապարի երկու ճանապարհ շունի և լի ունենալու: Մեր ժողովուրդը լի մոտանա Ս. Էջմիածինը, և մենք սրտացին այն համոզմունքն ունենք, որ այս միասնությունը վախճան յունի:

4) Հոգեշնորհ Մաշտոց աբեղա Խաչիւրյանը քարոզեց այն մասին, որ Քրիստոսով մարդկությունն ապրեց հոգեկան-քարոյական մեծ դարձումը և նրանով հին աշխարհն իր ճանապարհը դրավ դեպի եղբայրություն, արդարություն և սրբություն:

Ս Փ Յ ՈՒ Ռ Ք ՈՒ Մ

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆՅԱՆ ՀԱՅ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՐՁԱԳԱՆՔՆԵՐԸ ՆՈՐԻՆ ՍՈՒՐԲ ՕԾՈՒԹՅՈՒՆ Տ. Տ. ՎԱԶԳԵՆ Ա ՍՐԲԱԶՆԱԳՈՒՅՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԸՆՏՐՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԳԱՀԱԿԱԼՈՒԹՅԱՆ ԱՌԹՎ

Սփյուռքի հայութիւնն անհուն բերկրանքով ընդունեց Նորին Ս. Օծութիւն Տ. Տ. Վազգէն Ա ազգընտիր Հայրապետի ընտրութեան և դահակալութեան ուրախադէպ խորհրդով: Գաղութահայ գրեթէ բոլոր թիրթիրն ու պարբերականները ընդարձակ էջեր նվիրեցին Հայ Եկեղեցու կյանքում տեղի ունեցած այդ պատմական իրադարձութեանը, ամենամանրամասն կերպով տալով ընտրութեան, օծման, մեծոթօրնութեան, եպիսկոպոսական ձեռնադրութիւնների սրբազան արարողութիւնների նկարագրութիւնը:

Ստորև տպագրում ենք սփյուռքահայ մամուլից առանձին հատվածներ Նորին Ս. Օծութեան ընտրութեան և դահակալութեան վերաբերյալ:

Կոստանդնուպոլսի Ղալաթիա թաղամասի Ս. Լուսավորիչ եկեղեցում 1955 թվականի հոկտեմբերի 8-ին կատարվել է Հայրապետական մաղթանք և անվանափոխություն Վեհափառ Տ. Տ. Վազգէն Ա կաթողիկոսի, նախագահութեամբ Ամենապատիւ Տ. Գրեգին Պատրիարքի, որն այս առթիւ խոսել է պերճիմաստ մի քարոզի Տալիս հնք քաղվածքների այդ քարոզից. վերջնելով Նյու-Յորքի «Լեաքերո» թերթի 1955 թվի նոյեմբերի 10-ի համարից.

«Վերացավ քողը սուգի, որով ծածկված մնաց ավելի քան մեկ տարի ի վեր Մայր Աթոռը Հայաստանյայց Առաքելական Ս. Եկեղեցւոյ, կորսնցուցած ըլլալով մեկը իր դահակայներէն, հանձին երանաշնորհ Տ. Տ. Գևորգ Զ քաղմավաստակ Հայրապետին:

Կողունենք, բերկրալիք սրտով, ընտրութիւնն ու օծումը իր արժանավոր հաջորդին՝ Տ. Տ. Վազգէն Ա շնորհազարդ կաթողիկոսին:

Կհավատանք այն լուսեղեն տեսիլին, որով նրկնավոր մեծ ճարտարապետը, իր Միածնի էջով ի դաշտն Արարատյան, անշարժ հիմը դրավ հանուր հայոց հոգեւոր կեդրոն հանդիսացող Մայր Տաճարին, Ս. Էջմիածնի, «Լուսախորանք» հայ քրիստոնյա հոգիներու:

... Եւ ո՞վ մէ մեր Հովվապետը՝ նախ ան, գոր քրիստոնյա հայուն ծայնը, հոկտեմբեր 2-ին, հայրապետական օծումով կոչեց Ամենայն Հայոց Առաջնորդութեան: Պիտի յիշուինք իր անձնական արժանիքներուն, շնորհներուն և բարեմասնութեանց մասին: Անոնք խտացված են մեր նրկու օրաթերթերուն մեջ հրատարակված հոդվածով: Մեղի համար հատկանշական հին իր նկարագրի հետևյալ համրութիւնի դիժերը, որոնք կընորոշեն իսկական կոչումը եկեղեցականին: Առանց ստորագնահատելու իր «համալսարանական» քարճրագույն կրթութիւնը, ազգային-եկեղեցական բազմակողմանի զարգացումն ու պատրաստութիւնը, — մեր սրտին կխոսին իր բարեմույն և հեղահամրույր ընավորութիւնը, իր համեստութիւնը, նվիրված եկեղեցականութիւնը, հոգևորականի կոչման և պարտաճանաչութեան խոր գիտակցութիւնը և անաշատ հայրենասիրութիւնը: Ասոնք ցուցանող ճառագայթումներուն հաղորդ եղած ենք և մենք, 1945-ին ի Ս. Էջմիածին, թեև շատ կարճ ժամանակի մը մեջ: «Կենդանաւոր» Հոգիք-ին շնորհները, — ո՞ր հավատալով սիրտ պիտի չհրճվեր անոնցմով:

Կհավատանք, թե ինքն ալ այժմ, իբրև 130-րդ հաշորդը Ս. Լուսավորչի Գահուն, պի-

տի ունենալ անոր տեսիլքը, Ոսկյի Ուռն ի ձեռին Միաձնի էջոյ պատկերը իր տաշին առջև և իր ներհայեցողության մեջ, իր իշխանական զգալազան—ի շնորհադարձ պայծառացումովը, պահելու նկեղեցին իր տնայական լույսի մեջ՝ անխորտակուն ռոգիով, հայրական հոգածությունը, սրախնայի նկեղեցիի խաղաղությունն ու միությունը միան միշտ իրականությունը Ուժ յի գիտեր, բացի հոգեհոր կույրերեն, թե այդ միության կեղծոնն ուրեկական է Ս. էջմիածինը՝ իր պաշտօնական արժեքին մեջ, և այդ արժեքը մարմնավորող Աթոռակալին, Ամենայն Հայոց Հայրապետի անձին մեջ, Ընտրյալը ինքը դիտել, թե ի՞նչ կնշանակի այս, թե որքան ծանր, բայց Քրիստոսի սղիով «թիկն» է բերո և զբաղցր է յուր, որ կզրվի իր վրա Պատասխանատվության գիտակցությունը կարծիքն էլ ինքը:

Մենք կհամարանք, թե մեր երիտասարդ Հայրապետը, Տ. Տ. Վաղդին Ա Վեհափառ, խնամառություն ունենալով իրեն «այիր», պիտի ըլլա այս մարմնացույցը, նման իր մեծ նախորդին, փառքին իրական վեհությունը փնտրելով իր արդյունավորապես կատարած պաշտոնին մեջ, շնորհալիական հեղափոխումը և խոնարհությունը Այս, այդ վեհ փառքին փայլումը կուղենք տեսնել, ոչ թե պատվունունին, արքայական թագի մը պատրանքը տալով մեզի, այլ իր ապրումներուն և դանտնը հայտնաբերող զործերուն մեջ, ի բարեկարգություն և ի հառաչողություն Հայաստանայայց Առաքելական Ս. Նկեղեցիություն և ի շինություն և ի մխիթարություն Լուսավորչի բոլոր զավակներուն:

Ուստի երգենք միաբերան սրտախոսիկ և հոգեզվարճ շարականին հետևյալ երկու տողերը, պատշաճ նտեառաջությունը.

«Շոգի կենդանարար...

Ազրիւր կենաց և փրկութեան մերոյ...

Էջո զպէտս կարեաց Հայաստանեայց
Նկեղեցւոյ,

եւ շնորհադարձ պայծառացո

ԶԳաւազան իշխանութեան մերոյ

Հայրապետին.

Զի որնեացուր զՔիզ, Տէր, այժմ և
յախանանու

Ամենա:

Թատնում (ԱՄՆ) հրատարակող Ռամկավար Ազատական հիմնադրության որդան «Պայլատ» տարբերքը, 1955 թվի հոկտեմբերի 8-ի իր համարում Ամենայն Հայոց Հայրապետի ընտրությանը նվիրված խորագրականում գրում է.

«Ճիշտապարզ և համալսարանական կրթություն ստացած նկեղեցական մը ընտրվեցավ

Աթոռին համար, որ երկար զարերու ընթացքին ունեցած է յուսատիպ, մեծ հայրապետներ. մեծ՝ մարտի, մեծ՝ սրտով, մեծ՝ ժողովրդապետությամբ, մեծ՝ հայրենասիրությամբ. և ամենեն ավելի մեծ՝ իրենց բարձր կոչումին ու պատասխանատվության ամենախոր գիտակցությամբ:

Վաղդին Ա այդ Աթոռին յի զար համատարած համարվով մը Սայց ատիկա շատի, նախապայտում մը պիտի յատկեցնէ իրեն զեմ, Շտա հաճախ յուն իսկ պաշտոնին պատանջներուն առկ է, որ արժանիքները երեան կույտն, կհղկվին, կարվին:

Ով ծանր են իրոր պահանջները Հայրապետական Աթոռին, ինչպես մեծ են դայն շրջապատող ներշնչումները, որ կուղան մեծ նախորդներն էյմիածինը հայ մարերու ու սրտերու վրա տեղավորված է իրը նվիրական կեղծոնաձիգ զորություն մը, որքան բնականորական համարի, նույնքան ազգային ինքնահաճախումի համար այն բոլոր էականատրերով, որ ազգ մը կկերտեն և դայն կզենեն յուսավոր համար մը վրա:

Նախորդներն էջմիածնի հաճի վրա զգուցեր, բարոներ են այդ զարության գերն ու կենսական կարեորությունը և ջանացեր են հաճախ իրենցմե ակնկալություններուն, առաջնապի, վստանդի մեջ թե խաղաղ, արեւոտ պայմաններու ներքե:

Այդ ակնկալությունները այսօր այ կան, կրնա ըսվի նույնիսկ ավելի շնչոված ձեռով քան երբեք ժամանակներու կանցին, կփոխվին զգացումները, ընկերային ջազաբանական հակումները մակերեսին վրա, բայց ժողովուրդներու սրտին խորը անշնչելի կմնան զարերու ընթացքին արմատացած, բնության վերածված հավատալիքներ, զգայնություններն էջմիածինը հավատքի ու զգայնության այդ տեսակ խորացած զորություն մըն է հայ սրտերու մեջ, և ատոր պետքը այսօր մարդիկ կզգան ավելի բղձանքով ու կարոտով, որովհետեւ ավելի հոգը են ընդգրկամարտ ազգացությունները աշխարհի մեջ, որոնց զեմ այս ժողովուրդը կնկրտի պահել իր ողբկան ու ազգային անեղծությունը:

Վաղդին Ա կաթողիկոս այս տեսակ ծանր ու զժվար ժամանակներու մեջ կզրավն ամենեն պատասխանատու դիրք մը, որ այս ժողովուրդի իրավասության մեջ էր տալ, և տրվեցավ իրեն: Այս ժողովուրդը կսիրէ իր էջմիածինը, և ուրախ է, որ իր անսասանության նոր հիմնաքար մը կզրվի այս ընտրության մը, աշխարհի ներկա պայմաններուն հեշ և պիտի ըլլա իր էջմիածնի հետ ամրոգը սրտով ու հոգիով: Այն ցնծությունը, որ հայտնվեցավ այդ ընտրության մասնակցելու համար այս երկրին մեջ, ատոր մեկ ապա:

ցույցն էր: Վատահորեն նույն երևույթը պարզվեցավ ամեն տեղ, ուր մասնակցության հրավեր և պատասխանելու պատահություններ կար:

Արդգեն Ա Կաթողիկոս կրնա քաջալիրվիլ այդ երևույթին և վատահիլ. թե ինք իր քարծր պաշտոնին պատասխանատվություններուն հետ լավիլի կսկսի, անոնց հավասարիլ կկերտի, այս ժողովուրդի ինձերն ու մաղթանքները պիտի հետևին իրեն, որպեսզի ինք քայլ իր մեծ նախորդներու հետքերուն վրա և լույսի, հույսի և հավատքի ջերմությանը լեցնեն պատմական բայց միշտ կենդանի, միշտ ներշնչող էջմիածինը:

Լոնդոնաբնակ հայրենասեր պ. Ս. Քյուրքյանը Բնյութի Վեյգ թերթի 1955 թվի նոյեմբերի 15-և համարում խոսում է Սովետական Հայաստանից առացած իր տաղվորությունների մասին և, անդադրադառնալով Ամենայն Հայոց Հայրապետի բնորոշությանը, գրում է.

«...Այցելությանս դիմավոր նպատակն էր Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի բնորոշությունը, ծավալի է, որ որոշ և անորոշ պատճառներով մեր քարծրագույն հոգևորականներին շատեր չկրցան դալ, բայց Ազգային-եկեղեցական ժողովը դրեթև միաձայնությամբ ընտրեց Վաղդեն եպիսկոպոսը, յուր և կրթված հիկեղեցական մը, նս վստահ եմ, թե կարճ ժամանակին իր շուրջը պիտի համախմբեն արտասահմանի մեր ժողովուրդը: Կխորհիմ, թե շնորհիվ նորընտիր Կաթողիկոսին գործունեության, հետզհետե պիտի յուծվին անհասկացողությունները, որ կտիրեն Լիբանանի և Հյուսիսային Ամերիկայի մեջ»:

Նույն թերթի նոյեմբերի 18-ի համարում կարդում ենք.

«Նոյեմբերի 8-ի առավոտուն, ղերաշնորհ Ս. Պատկ եպիսկոպոս Համրեթի (Լոնդոն) պալատը երթալով՝ Բնտորերիի Արքեպիսկոպոսին հաղորդեց Ազգիս նորընտիր Հայրապետին՝ Ս. Ս. Վաղդեն Ա-ի եղբայրական ողջույնները:

Անգլիկան Եկեղեցվո Պատր ուրախությամբ տեղեկացավ Ս. էջմիածին գումարված Ազգային-եկեղեցական ժողովի աշխատությանց մասին և մաղթեց, որ Հայաստանյայց Եկեղեցվո և Քնտորերիի Աթոռին միջև գոյություն ունեցող քրիստոնեական եղբայրության ոգին միշտ մեծ անասան և հավիտյան»:

Հնչեղյան կուսակցության Ամերիկայի շրջանի արգան ռեկտորու շայատաճ թերթը (Նյու-Յորք) 1955 թվի նոյեմբերի 4-ի համարում իր ռեկտորում

նորեղիք Հայապետին մեր խոր հարգանքները, վերագրով խմբագրական հոգվածում գրում է.

«Մեր ժողովրդյան դարավոր ավանդություններուն կեղրոն հանդիսացող ու ատոնդ պահպանումին միջնաբերդ՝ էջմիածնա Հայրապետական Աթոռն ունեցավ իր հարմարագույն և արժանավոր Պահակալը, Ս. Ս. Վաղդեն Ա-ը, ուրախությամբ և խանդավառությամբ լեցնելով ըրոր հայրենարար ժողովուրդի սրտերը, որոնք միասին և միաձայն, աշխարհի շորս կողմերեն, կուղարկեն իրենց խոր հարգանքները մեր նոր և աղղրեալիք Կաթողիկոսին:

Այո, մեր ժողովուրդը նորին Արքուքյան բնորոշության և օծման առթիվ իր անխառն ուրախության արտահայտություններուն հետ՝ խորունկ հարգանքներ մատուցանելով միատեղ, կհայտեն իր կատարյալ վստահությունը, որ նորընտիր Հայոց Հայրապետը, իր ունեցած հմտությամբ, պիտի կրնա յիույի արդարացնել իր վրա դրված հույսերը, որ միշտ վառ պահելով էջմիածնա դարավոր կանթիլը, պիտի սատարեն մեր աղղալին և քարոյական կապերուն ամրապնդման և ընդհանուր հասարակության գործին:

...Արտասահմանի հայ գաղութներն ալ, որոնք րացարձակ մեծամասնությամբ՝ արևմտահայեր, թրական քարարարություններն ազատվածներն ու երկու միլիոն նահատակներուն մնացորդներն են, որոնք ցրված են աշխարհի շորս կողմեր և լուսին մասնավոր տեղ և տիրական, Աեռեց միակ և օրինական տեղն ու ուղեցույցն է էջմիածինը:

Նրջանկահիշատակ Ս. Ս. Գևորգ Ջ Կաթողիկոսը շատ իմաստուն և հեռատես քաղաքականությամբ զծեց Միջուղի հայ գաղութներու ճամբան, երր պատվիրեց, որ արտասահմանյան հայ գաղութներն յուրաքանչյուրը պարտավոր է մնալ հավատարիմ և հետևողական իր բնական երկրի կուսակցության և տնոր վարած քաղաքականության:

Գաղութահայ ցրված, անտեր և անպետություն ժողովուրդի մը համար ասկե ավելի խելացի և հեռատես քաղաքականություն մը չէր կրնար ըլլալ:

...Մենք գիտենք և վստահ ենք, որ նորընտիր Հայոց Հայրապետը անշեղորեն պիտի հետևի իր նախորդին և անկե առաջ եղող էջմիածնա արժանավոր դահակալներու ատուղ և ուղիղ քաղաքականությանը և այս վստահությամբ է, որ պիտի կրկնենք դարձյալ՝ Դիպի էջմիածին, որովհետե ան է գաղութահայության աղղային և քարոյական ուժի կեղրունական ակն ու աղբյուրը:

Թող ինչքան կուզեն աղմկեն թրքական օրինատաղիայի մեր օրերու քրմապետները, սակայն մեր ժողովրդյան ճշմարիտ շահերն

հետապնդող հայ հայրենասերներուն համար, — որոնք չեն հանդուրժեր կատակցական ստեղծագործությունները դարավոր հաստատություններն ենք, — պիտի մնան հաստատ հավատարիմ էջմիածնին, անկե առաջարկ իրենց բարոյական ուժի պաշարն ու բողոքական հշմարիտ ուղղությունը:

Պատի՛վ և հարգանք Թեմնայն Հայոց սոցյալիստիկ Հայրապետին:

Վազգեն Ա Սրբազնազուն Կաթողիկոսի բնարության և անձան ստիժի, Է. Ն. Տեր Ներսեսյանի ստեղծագործությամբ, պայծառ էջեր և նվիրել վեներելի Միքիմարյան միարևմտիկյան շանդեռ «Սալմա վեպ»-ը, որի 1955 թվի ազոտոստ հոկտեմբեր միացյալ համարում հարգում ենք:

Վերսեղիկ այս աշխատ ուրախ յուրեր կրենք մեր աշխարհին, մինչ կրվին ամենավոր դաշտնները էջմիածնի գոնգակներուն՝ սղեն ընդ Վայ Սիյուսի վայրագության բնկերները: Ցնծայվան յորմաներ ալիք-ալիք կծովալի Արապատի մեր գմբխին, որ ինչպես անհաս փառքի պերճանք՝ նախընտրեն կ'մնայն ու կ'ստինքեն համայն նախնայուն:

Անպատմեր 30-ին, Հայ Ազգային-Եկեղեցական ժողովը, գումարված էջմիածնի Մայր Տաճարին մեջ, բնորոտ է Թեմնայն Հայոց Կաթողիկոսը:

Նորբնորի Գահակայն է Մումանտ Հայ լիմի առաջնորդ Վազգեն Եպիսկոպոս Պաշտան, 137 պատվիրակներն 125-ին ձայնով, Հոկտեմբեր 2-ին տեղի ունեցած է նորբնորի Կաթողիկոսին հանդիսավոր օծումը:

...Ջերմապես կշնորհավորենք ու կխնդակցենք բովանդակ Հայ ժողովուրդին՝ Վեռ, կրահական ու եկեղեցական նոր վերելքի մը հեռապատկերին տեսիլով, որուն անշուշտ խորհրդանիշն է երիտասարդ Կաթողիկոսին վայելած հարգանքն ու համակրելի անձնավորությունը...

Նշանակալից կ'իտ մը այս բնորոշության պատմական դեպքին մեջ Վազգեն Ա Կաթողիկոսի արտասանմանյան ծագումն է: Գաղութայն մըն է նորբնորի Գահակայն, որ ծյած արտասանմանի մեջ, պիտի ծագի ու պատուի տա Հայրենի հողին վրա: Այս պարագան մեզի չի՝ իշխենք արդյոք՝ Մոսա լիւրան հայերը՝ զրբի հեղինակին վերջարանը, որ վերջումէլ վիճենաճի մեծ վիպագրին անմահ Ներսիս կողմը նույնինքն արարող Կաթողիկոսը:

Ահա զազորամալ տիպար մը, որ յուր ու մոնե ապրելով զազորի մը մեջ, երբեք չի պաճենաւ մեծ-մեծ իտմներով, բայց երբ գեւազուն պահը կուգա, հետևի է այնտեղ, Հայրենի հողին վրա, պաշտպա-

նելու և մտնելու իր ազգին ու Հայրենիքին պատվին ու ազատության ի խնդիր... Արդյո՞ք պիտի կ'աւելանք բնւ, սե Ֆրանց վերջինե ալ իրականությունը կ'անկախ ի վեպին մեջ, սակայնով այն զազորանունը, որոնք իրական պիտի ծլին մեր զազորներուն մեջ ու պիտի ծագի ու պատու առն Հայրենի հողին վրա: Պիտի ձեռն ազգով իրական Քաղաքայաններ, Ավագաններ ու Ասեփաններ, որոնք անոնց ձեռնով, կամ այլ ձևերով կ'աւելան սակզնել իրենց հայրենայինը: աշխարհին մեջ կ'անկի և արմեններու նա կորստենք, ի վրաս հայ հողին և կ'անկի ուժին (անդ, էջ 51—52):

Ա հիմա հերթը Վազգեն Ա Կաթողիկոսինն է: Մարդսրեական շունյով 15 տարի առաջ արձանագործած աղ աղիքը իրականացնան այժմ էջմիածնի նորբնորի Գահակայն անձին մեջ, և բոլան զրափակներ ապագա փայլան շրջանի մը և ազգագոս զործունեության մը: Գաղութայն ծագիկն բոլա Ան, որ ահա կ'ազգի Արարատի յանցին, իր բոլա նախ զործունիք ազգային սերտ միություն, Սիյուսի և Հայրենիքի:

Կառանգնապոսի Կառանակա օրաթերքն իր 1955 թվի հոկտեմբերի 4-ի համարում Քննարկի Այլ-ից արտասուել է իրանանի հանական դեպքանաան հաղորդորդի խորհրդանիշ միարևմտիկ Կառանակին Մարտիարիսի հայտարարությունը: Մարտիարիսի ժամանակին եղել է Քառարեսի Հայի Օրթոդոքս Եկեղեցու առաջնորդ և անհամա հանաչիյա է եղել Վազգեն Եպիսկոպոսին: Հայտարարության մեջ ստված է:

«Ան շունքին ուրախ եմ, որ Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ բարձրագոյն Աթոռին Գահակայն պիտի դառնա Նորին Սրբություն Վազգեն Պաշտան: Մարտի և անբասիր եկեղեցական մըն է ան, բարոյասեր, զարգացած ու կորովի Սիրայի իր յուրին հանդէպ և սերմած ամբողջ ուսմեն ժողովուրդն, որոնք իշխանություններն և Քուրբէշի Օրթոդոքս Պատրիարքարանի վարիչներն: Իր շուրջ ստեղծած համակրանքը և խանդավառությունը սուպանված էր իր անձնավորությամբ և ուրախասիրությամբ ու կորովով:

Եւստ կ'ըջանիկ պետք է զգա ինչպէս Հայ Առաքելական Եկեղեցին, որ տիպար անդերական մը կ'ունենա որպէս Հովվապետ:

Իրա համակրած եմ Վազգեն Ա-ին և հարգած պիտի համախ մտրելով Կաթողիկոսին ունեցած ինքն և միշտ նկատում եմ, որ Հայ Եկեղեցւոյ միասնակցությունը և Հայ Եկեղեցականներու ներգաշնակ զործունեությունով մտանոց է:

նս անհունորեն ուրախ եմ որ թե անձնապես զինք ճանչցած՝ ըլլալուս համար, այլ անոր համար, որ նորընտիր Հայրապետը Հույն Օրթոդոքս ե Հայ Առաքելական եկեղեցիներու կապերը կարող է ամրապնդել, ինչ որ մեր բոլորի մագթանքն ու ցանկությունն է։

Պետք չէ Հայ եկեղեցւոյ միասնականութիւնը խորտակել։ Հայ եկեղեցւոյ մեջ ճեղք մը ստեղծելն պետք է խուսափել։ Պահանջք ձեռք միասնականութիւնը, որովհետեւ քարձք ու հղոր է Քրիստոսյա Ս. եկեղեցին, ինչպէս կցանկայի, որ Ամենայն Հայոց նորընտիր Հայրապետ Վազգեն Ա ընտրվելը Անթիքի տաճարէն, որովհետեւ Հայ եկեղեցւոյ այն իրավ հողերու կանոններն է, որոնք կրնան արդիւնք տալ, որոնք դիտեն իրենց եկեղեցիին միասնականութիւնը չզոհել որեւէ րանիս։

Հայաստանի Ամերիկայի հայոց Արեւելեան թեմի առաջնորդ արքեպիսկոպոս Սեդրակ Երեւանի (Նյու-Յորք) իր 1955 թվի նոյեմբերի խորհրդակցութեամբ գրում է.

«Հայաստանյայց եկեղեցին ուրախ է այսօր, որովհետեւ կրկին կուսենա իր Գաւառաւոր հանձին արժանաւորի ե շնորհաւար Ս. Ս. Վազգեն Ա Սրբազնազօյն կաթողիկոս Պաւլոսի։

... Քերկրալի է մեզ համար, որ նորընտիր կաթողիկոսը ուխտած է շարունակել իր մեծ նախորդին ազգօգուտ ե եկեղեցաշէն գործերը։

Ատոր իրեն ապացուց, իր օծումն անմիջապէս վերջ, Աղղային-Եկեղեցական ժողովի նիստին ներկայացուց գործունէութեան նոր ծրագիր մը, որուն գործադրութեամբ Ս. Եշմիսանի մէջ տարին անգամ մը կայսկողութեան ե շրջ-հինգ տարին անգամ մը Աղղային-Եկեղեցական ժողով պիտի գումարվի։ Ան ծնրադիր ազգօրէն Միաձնաէջ Ս. Տաճարին մէջ հայ ժողովուրդին բոլոր զավակներուն համար, ե խնդրեց Աստուծմէն, որ տար խաղաղութիւն աշխարհի, Իսկ ժողովակներուն, հետեւաբար ամբողջ ազգին, ուղղած իր առաջին հորդորականով ան շեշտեց, թէ հայ ժողովուրդին ե Հայաստանյայց եկեղեցւոյ փրկութիւնը միութեան մեջ կկայանա։

... Վերջին տասնամյակին հողուտ Մայր Աթոռին ե Հայաստանյայց եկեղեցւոյ շենութեան համար ձեռք բերված աշխատանքի ուրիշութիւնները տեսնելով հրճվեցանք։ Իսկ ներկայիս, երբ հույս կտրվի մեծամեծ առաջադրութիւններու իրականացման, համայն հայութիւնը խանդավառութեամբ կնայի լուսավոր ապագան, միշտ հավատալով, որ Հայաստանյայց եկեղեցին պիտի հառաջդիմէ ու զգալի ազդեցութիւն ունենալու իրաւունքով։

Հայաստանյայց եկեղեցին պիտի հառաջդիմէ ու զգալի ազդեցութիւն ունենալու իրաւունքով։

... Այս օրվան ուրախութեամբ լեցուն մեր աղոթքն է, որ Տիրը իր լիաւատ ողորմութեամբ ե շնորհներով կրկար ու բեղմնավոր կյանք մը տա ազգայնորդ Ս. Ս. Վազգեն Ա-ի, որ իրեն ճշմարիտ Քահանայապետ՝ իրկնաշին իմաստութեամբ հովիւ հայ ժողովուրդը, ըլլա ան Մայր Հայրենիքի ե կամ Սփյուռքի մէջ։

«Ուրախ լիւր Սուրբ եկեղեցի»

Նորին Վեհափառութեան քննարկութեան ե օծումը յայն կերպով լուսարանել է նաեւ Բուխարեստի «Նոր կյանք» թերթը, որի 1955 թվի հոկտեմբերի 7-ի համարում կարդում ենք.

«Նորին Ս. Օծութիւն Վազգեն Ա ունեցած է նույնպէս ակտիւ գործունէութիւն այն պայարարին մէջ, զոր ժողովուրդները կմղեն խաղաղութեան հաղթանակին համար, քարոզչութիւն ժողովուրդներու միջեւ գործակցութիւն ե եղբայրութիւն։ Իր խաղաղասիրական գործունէութեան համար Նորին Ս. Օծութիւնը 1952 զեկտեմբեր ամսին ընտրվեցաւ Ռուսիոյ ժողովրդական Ռեսպուբլիկայի Խաղաղութեան համար պայքարող Միայնի կոմիտէի անդամ ե պարգևատրվեցաւ «Ռեսպուբլիկայի աստղ» մը կարգի շքանշանով։

Նորին Ս. Օծութիւնը խոր սիր տուած կովմարդոց հանդեպ, առանց ազգի խտրութեան, հարատեւորն մշակեց բարեկամութիւն Ռուսիոյ ժողովրդական Ռեսպուբլիկայի բոլոր զավանաներէն հետ, հաստատելով փոխադարձ դնահատանքի սերտ կապեր։

Նորին Ս. Օծութիւնը իրեն հատուկ երիտասարդական կորովով, հոգեւորականի նախանձախնդիր ոգիով, հայրենասիր ջերմ սիրով հովիւն իր թիմը, արժանաւալել լրջութեամբ ե կազմակերպութեամբ, արժանանալով իր հօտի անվերապահ սիրուն ե մեծարանքին, որմէն ժողովրդի ե կառավարութեան վստահութեան ե բարեկամութեան, Ռուս ե Ռուսիոյ Պրաւոսլաւ եկեղեցիներու սրտագին բարեկամութեան։

Ռուսիոյ ժողովրդական Ռեսպուբլիկայի հայոց թեմի առաջնորդ Ս. Վազգեն եպիսկոպոս Պաւլոսի ընտրութիւնը իրր Մայրադոյն Պատրիարք-Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց, արդար պատկոծն է իր ջանասիրութեան ե արժանիքներուն։

Զահլեի (Լիբանան) հայոց հոգեւոր հովիւ Ս. Մաշտոց ավագ քահանա Ոսկերիյանի ստորագրութեամբ Նյու-Յորքի «Հայաստանի կոյնակ» շաբաթաթերթի

1955 թվի հոկտեմբերի 22-ի համարում լույս տեսած հոգեվածից ահա մի հատված՝ ազգերեսիր Հայրապետի արժանիքները գրվածով:

«... Մանրախոհ, շրջաճառաց, վարդապետ է անընդհատ հոգևորական մյն է զհրաշնորհ Տ. Վազգեն եպիսկոպոս, իր պաշտոնավարության և համարորդության րիթմադրին լավ հարաբերություններ հաստատում է ստոր բարձրաստիճան եկեղեցականներու և պետական զեմերերու հետ, սիրելի եղած է նաև հայրասիր պրոֆ. Նիկոլայ Յուրկային և Համայն Առաքիտ Արաղան Պատրիարք Այնքսիրին:

Վարդապետական և եպիսկոպոսական աստիճան ստանալի վերջ, իր պատվիրակ, ուսուցիչ, հինգ տեղամ համարորդում է զեպի Հայաստան—Էջմիածին, և իր սթուր վերադարձին բաղմամբով ուղեգրական տպավորություններ գրած է «Էջմիածին» ամսաթերթին մեջ, և ի լույս րեմայած է նաև «Հայրենի առևին տակ» ղոցարիկ և հայրենաշունչ ղիրր:

Ամենայն Հայոց րըշանկահիշատակ Կեորդ Զ Կաթողիկոսի աթոռակալության ոտնին, ահա, նոր եկեղեցական ղեմք մը՝ Վազգեն եպիսկոպոս Պալեյան, որուն արժանիքներուն մասին շատ խոսովեցավ և ղրվեցավ. նոր ղեմք մը, որ այսօր արժանաքավ մեծ պատիվներու:

... Հանգուցյալ Հայրապետին արժանավոր հաղորդի մը րնարության ուրախ լուրը կայ-

ծակնային արաղությամբ հասավ Հայաստանի և Սփյուռքի հայության վարիչներուն, և կարծես թե այդ պահուն մեծ մաղխս մը, պետեպում խոսիս րարատաի, Արաղածի ծայրագագաթներուն վրա և Սետնի և Արաքսի տփունքներուն, րանի մը շարաթվան րնթաղրին Ս. Էջմիածին րաշեց 170 ձայն տվող պատգամավորներ և ուխտավորներ:

... Նորենտիր Հայրապետի րնարությունն վերջ, Ս. Էջմիածնի Մայր Տաճարի ղույզ ղանդակները կղղալեն, թնղալեն լեռ ու ձոր, և Հայաստանի մայրաքաղաք Արեանի ձայնափյուռի կայանը կձայնափռե րնարությունը արժանավոր Գահակային, ի սփյուռս աշխարհի և ի ջնծություն հայ ժողովուրդին:

1955 հոկտեմբեր 2-ին, կիրակի, Ս. Էջմիածնի նորոց նորոցյալ Մայր Տաճարի մեջ, րարձրաստիճան եկեղեցականներու, վարդապետներու և րահանայից ղասին և ծովածափայ հավատաղյայներու ներկայությամբ, թագավորավայել, շրեղաշուր հանղիսակատարությամբ կկատարվի ղծումը նորենտիր Հայրապետ նորին Ս. Օծություն Տ. Տ. Վազգեն Ա Կաթողիկոսի:

... Ի սրան կաղթիներ, որ Արարիյն Աստված ղորավիղ կանղնի նորած Հայրապետին նորին Ս. Օծություն Տ. Տ. Վազգեն Ա Ամենայն Հայոց Վեհափառ Կաթողիկոսին:

«ՏԱՐ, միշտ անշարժ պահես ղեթոռ Հայկաղենան», ամենա:

ԽԱՂԱՂՈՒԹՅԱՆ ՊԱՅՔԱՐԻ ԺԱԿԱՏՈՒՄ

ԽԱՂԱՂՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԽՈՐՀՐԴԻ ԲՅՈՒՐՈՅԻ ԴԻՄՈՒՄԸ

ՀԱՆՍԻՆԿԻ, 14 դեկտեմբերի (ՏԱՍՍ).—
Խաղաղության Համաշխարհային Խորհրդի

Բյուրոյի՝ այստեղ կայացած սեսիայում ըն-
դունվեց դիմում, որի տեքստում ասվում է.

Դ Ի Մ Ո Ւ Մ

Չորս տերությունների կառավարություն-
ների ղեկավարները ժրնեում դառն, որ մի-
ջազգային տարածաշնությունները կարող են
կարգավորվել բանակցությունների միջոցով,
նրանք գտան, որ պետք է հրաժարվել սպառ-
նալիքներից և ուժ գործադրելուց, նրանց
միջև կայացված համաձայնությունը ժողո-
վուրդների ներգործուն կամքի արդյունքն էր,
Դա ծնունդ տվեց ժրնեի ոգուն:

Այդ ոգով կարող էին լուծվել Արտաքին
դոժների միևնույնության խորհրդակցության
բնարկմանը ներկայացված պրոլեմները:
Խորհրդակցությունը չկատարեց այն խնդր-
ները, որ նրան առաջադրել էին կառավա-
րությունների ղեկավարները, և շարդարաց-
րեց ժողովուրդների հույսերը: Սպառազինու-
թյունների մրցավազքը, որը, չնայած միջազ-
գային հարաբերությունների լարվածության
խուլացմանը, շարունակվում է, չորս մեծ տե-
րությունների բանակցությունների հաջողու-
թյան հիմնական խոլընդոտն է:

Միևնույն համաձայնությունը, որը սկիզբ
կղենք զինաթափմանը, եղել ու մնում է
հնարավոր: Դա ցույց տվեց ՄԱԿ-ի հանձ-
նաժողովի աշխատանքը: Այդպիսի համա-
ձայնությունը կնախատեսեր սպառազինու-
թյունների կրճատում, միջուկային զենք
չգործադրելու պարտավորություն, միջուկա-
յին զենքի փորձարկումների արգելում և
էֆեկտիվ վերահսկողություն այդ միջոցա-

ռոմների իրականացման նկատմամբ: Առա-
ջարկվում էին սպառազինությունների նկատ-
մամբ վերահսկողության տարրեր մեթոդ-
ներ: Այդ մեթոդները կարող են կիրառվել
զինաթափման առաջին միջոցառումների
նկատմամբ:

Զինաթափում իրադրծելու հույսը մարդ-
կանց սրտերում չի կարելի տշնչացնել: Մար-
դիկ դիտեն, որ նրանք հնարավորություն
ունեն հանգիստ ապրելու, որ դիտական
հայտնագործությունները կարող են նրանց
ազատել կարիքի ու սովի ահեղ ուրվակա-
նից, ապահովել նրանց բարեկեցության
աճը:

Խաղաղության Համաշխարհային Խորհրդի
Բյուրոն բոլոր երկրների մարդկանց կոչ է
անում գործել և զանազան քայլեր անել
սպառազինությունների մրցավազքը կանգ-
նեցնելու և սպառազինությունների կրճատ-
ման ու ատոմային զենքի արգելման առա-
ջին համաձայնություններին հասնելու հա-
մար:

Տարրեր տեսակետների արտահայտման
և բոլոր ջանքերի լրիվ ծավալման հնարավո-
րություն տալու համար բյուրոն 1956 թվա-
կանի ապրիլի 5—9-ը հրավիրում է Խաղա-
ղության Համաշխարհային Խորհրդի արտա-
կարգ սեսիա՝ նվիրված զինաթափման և մի-
ջուկային զենքի արգելման պրոլեմներին:

Խաղաղության Համաշխարհային Խորհրդի Քյուրոն նրավիրում է այդ սեփական աշխատանքին մասնակցել և այնտեղ իրենց կարծիքներն ու տալարելները նայունից բոլոր նրանց, ում անհունագոտություն է սպառազինությունների մրցավազրը և ով ցանկանում է վերը տալ դրան՝ ազգային և միջազգային կազմակերպություններին ու յարժումներին, պիտանականներին, սրտնք կարող են նստակապանի մոցնել այդ պրոբլեմների լուծման գործում, աշխատավոյակներին, ուրոնց ուսերին աշնպես ծանր կերպով բնկած է սպառազինությունների բեռը, բայցը նրանց, ովքեր նանուն իրենց կրոնական կամ բարոյական

ակցրունքների դատասարսում են պատկազմը:

Մարտագինությունների կրնատման Հա նապորհին տմեն մի քայլ թույլ կտա գինա թափման նոր միջոցներ ձեռնարկել: Այդ հանապարհին տմեն մի քայլ կնպատուի վրս տահություն վերականգնմանը և վիենյի հար ցերի կարգավորմանը: Այդ հոնապարհին տմեն մի քայլ կմտտեցնի այն ժամը, երբ անխառնության ու սարսափի տեղը կզրավի բոլոր երկրների խաղաղ համադրծակցու թյունը, բոլոր ժողովուրդների եղրալրու թյունը:

ԽԱՂԱՂՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ
ԽՈՐՀՐԴԻ ԲՑՈՒՐՈ

(Երևան, «ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ»
տարերը, 16 ղեկամբերի 1955 թ.)

Հեկտեկի, 13 ղեկամբերի 1955 թ.

«ԺՈՂՈՎՈՐԴՆԵՐԻ ՄԻՋԵՎ ԽԱՂԱՂՈՒԹՅՈՒՆՆ ԱՄՐԱՊԵԳԵԼՈՒ ՀՄՄԲ» ՄԻՋԱԶԳԱՑԻՆ ՍՏԱԼԻՆՑԵՆ ՄՐՑԱՆԱԿՆԵՐԻ ԿՈՄԻՏԵՈՒՄ

Դեկտեմբերի 7-ին և 9-ին աղաղեմիկոս Դ. Վ. Ակորելյինի նախադահությունը տեղի ունեցան «Ժողովուրդների միջև խաղաղու թյունն ամրապնդելու համար» Միջազգային Ստալինյան մրցանակների կոմիտեի նիս տերը:
Կոմիտեն քննարկեց ընթացիկ տարվա հա մար Միջազգային Ստալինյան մրցանակներ

չնորհելու մասին ստացված առաջարկները և ուրշում բնդունեց այդ հարցի վերաբերյալ:
Ստորև հրապարակվում է կոմիտեի որո չումը «Ժողովուրդների միջև խաղաղությունն ամրապնդելու համար» 1955 թվականի Մի չաղգային Ստալինյան մրցանակներ շնորհե լու մասին:

«ԺՈՂՈՎՈՐԴՆԵՐԻ ՄԻՋԵՎ ԽԱՂԱՂՈՒԹՅՈՒՆՆ ԱՄՐԱՊԵԳԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ» 1955 ԹՎԱԿԱՆԻ ՄԻՋԱԶԳԱՑԻՆ ՍՏԱԼԻՆՑԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿՆԵՐ ՇՆՈՐՀԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ

«ԺՈՂՈՎՈՐԴՆԵՐԻ ՄԻՋԵՎ ԽԱՂԱՂՈՒԹՅՈՒՆՆ ԱՄՐԱՊԵԳԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ»
ՄԻՋԱԶԳԱՑԻՆ ՍՏԱԼԻՆՑԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿՆԵՐԻ ԿՈՄԻՏԵԻ
1955 ԹՎԱԿԱՆԻ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ 9-Ի ՈՐՈՇՈՒՄԸ

Խաղաղության պահպանման և ամրապնդման համար մղվող պայքարում ա, քի ընկնող ծառայությունների համար՝ «Ժողովուրդների միջև խաղաղությունն ամրապնդելու համար» Միջազգային Ստալինյան մրցանակներ շնորհել հետևյալ տնծանց:

- ՀԱՍԱՐՈ ԿԱՐԻՆԱՍԻՆ— Մերսիկայի նախկին պրեզիդենտ:
- ՇԵՑԽ ՄՈՒԷԼԱՄԵԴ ԱԼ-ԱՇՄԱՐԻՆ— հասարակական գործիչ (Սիրիա):
- ՑՈՂՑՅ ՎԻՐՏԻՆ— Գերմանիայի նախկին ոայխականցիեր (Գերմանա կան Ցեդերալ Ռեսպուբլիկա):
- ՏՈՆ ԴԻԿ ՏԵԱՆԴԻՆ— Վյետնամի Հայրենական ճակատի ազգային կոմիտեի նախագահ:

ԱԿԻԿՈ ՍԵԿԻՆ— արվեստի գործիչ (Յապոնիա)։

ՌԱԳՆԱՄ՝ ՖՈՐՐԵԿԿԻՆ— պատուիր, Օսլո թագաթի տաճարի կապելլան
(Նորվեգիա)։

Կոմիտեի Ուխագան՝ ալագեմիկոս Գ. Վ. ՍԿՈՐԵԼՑԻՆ

Կոմիտեի Ուխագանի տեղակալներ՝ ԳՈ ՄՈ-ՇՈ (Չինաստան)։

ԼՈՒԻ ԱՐԱԳՈՆ (Ֆրանսիա)։

Կոմիտեի անդամներ՝

ԱՆՆԱ ՋԵԳԵՐՍ (ԳԴՌ),

ԱՆՏՈՆԻՈ ՔԱՆՅԻ (Իտալիա),

ՋՈՆ ԲԵՌՆԱԼ (Անգլիա),

ՊԱՔԼՈ ՆԵՐՈՒԴԱ (Չիլի),

ՄԻԽԱՅԻԼ ՍԱԴՈՎՅԱՆՈՒ (Ռումինիա),

ՍԱՀԻՐ ՍԻՆԳ ՍՈԿՂԵՅ (Հնդկաստան),

ՅԱՆ ԴԵՄԲՈՎՍԿԻ (Լեհաստան),

Գ. Վ. ԱԼԵՔՍԱՆԳՐՈՎ (ՍՍՏՄ),

Ա. Ա. ՖԱԴԵԵՎ (ՍՍՏՄ),

Ի. Գ. ԷՐԵՆԲՈՒՐԳ (ՍՍՏՄ),

9 դեկտեմբերի 1955 թ.

քաղ. Մոսկվա

(Երևան, «ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ» օրաթերթ,

21 դեկտեմբերի 1955 թ.)

ՊԱՏՄԱ-ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՊՐՈՖ. Զ. ԱՃԱՌՅԱՆ

Մ Ե Ս Ր Ո Պ Մ Ա Շ Տ Ո Ց *

Կ Լ Ո Ւ Խ Զ Ի Ն Կ Ե Ր Ո Ր Դ

ՄԵՍՐՈՊԻ ՎԵՐԱԴԱՐՁԸ ԵՎ ԵՐԿՐՈՐԴ ՔԱՐՈՋՋԱԿԱՆ
ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅՈՒՆԸ

(Լուսավորություն Մառագ)

§ 1

Ո՛րչափ մեծ եղավ ժողովրդի ուրախությունը, երբ լսվեց, թե Մեսրոպ¹ հայերեն գրերը ձեռքը, «դժբանք անցնալ աշողությունամբ և հոգեկից օւրախութեամբ եկեալ հասանէր ի Հայաստան աշխարհն, ի կողմանս Այրարատեան դաւառին, առ սահմանօք նոր քաղաքին», այն է Վաղարշապատ, թագավորական ու հայրապետական աթոռը:

Հազարավոր տարիներ անցել են այն օրից և դեռ որչափ գեղեցիկ են հնչում ականատես և ռզնորված մատենագրի հուզումնալից խոսքերը, որոնցով նա Մեսրոպի գալուստը նմանեցնում է Մովսէս մարգարէի Սինա լեռից էջօրին՝ տասնարանյա աստվածաշնորհ պատվիրանները ձեռքին, մանավանդ թե, ասում է Կորյուն, Մեսրոպ ավելի բարձր էր քան Մովսէս, որովհետև Մովսէս բոլորովորդի ուխտագանցութեան պատճառով սրտաբեկ եղավ, իսկ Մեսրոպ լցված էր հոգեկան բարձր մխիթարութեամբ, որովհետև դիտեմ, թե ի նշպիսի ուրախութեամբ պիտի ընդունի իր ժողովուրդը իր ընթած գրերը:

* Եւրոմակոված ամսագրի 1954 թվականի Մ Մ XI-ից, XII-ից և 1955 թվականի Մ Մ I-ից, II-ից, III-ից, IV-ից և IX-ից:

«Եւ ոչ այնպէս մեծն Մովսէս զուարճանայր յէջս Սինայեան լեռինն. շատեմք թէ առանձնեմք՝ պակասագոյն, քանզի յնաստածոյ առնալ և աստուածագիր հրաման ի բազուկս այրն աստուածապէս, ի լեռնէն իջանէր. այլ վասն վրէժագործ ժողովրդեանն, որոց թիկունք ի տէրունիսն, և կործան յերկիր, տիրադրուժք յիրեանց կուտս ձուլածուին երկիրպազանէին, և ցնորին հրամանաբերն սրբաառու սրտաբեկ լացուցին. քանզի ի տախտակացն խորտակելոց յայտնի եղեալ տեսանէր րերելոյն թախծութիւնն, իսկ այսր կրանելոյ՝ վասն որոյ ճառեալքս յարդարէին, ոչ ըստ այնմ օրինակի որ անդն դործեցան, այլ ինքն իւրով լցեալ հոգևոր մխիթարութեամբ՝ կարծեալ զընդունելոցն յօժարութիւնն, և ընդունելոցն յուսով ուրախութեան՝ դասաւորութիւն ճանապարհացն աւտարեր» (Կորյուն, էջ 11):

Երբ Մեսրոպ մոտեցավ Վաղարշապատին, լուր տրվեց Վոսմշապուհ թագավորին և Սահակ հայրապետին, որոնք իրենց հետ առնելով ամբողջ նախարարական աւագանին՝ «դամենայն նախարարազունդ աւագանւոյն ամբոխ», դուրս եկան դիմավորելու Մեսրոպին, Հանդիպումը տեղի ունեցավ քաղաքից

դուրս, դաշտում, Ռաճ գետի եզերքը: Այս գետի մասին ուրիշ տեղ հիշատակություն չկա, ուստի կարելի չէ ճիշտ տեղը որոշել: Ինճիճյան (Ստորագրություն հին Հայաստանի, էջ 472) անորոշ կերպով ասում է. «Ան րադաքաւս (Վաղարշապատ) անցանէր Քասաղ գետակ, նաև Ռաճ գետակ ինչ ի մօտակայս նորին ընթանայր, որպէս ցուցանել Կորիւն: Այժմ Վաղարշապատի մօտ Քասաղից դուրս ուրիշ գետ չկա, եթե ոչ Սև ջուրը, որ և պիտի լինի նույն Ռաճը: Ռաճ գետի մասին խոսում է նաև Յնուգլյան (էջ 22) և գտնում է, որ դա Երասխն է, որովհետև Հուսիկ և Տիրան էլ ըստ Բուզանդի իրար հանդիպեցան Երասխի մօտ «անցեալ ընդ կամուրջն Տափիրայ, ի քաղաքն մեծ յԱրտաշատ»: Ահա իր խոսքերը. «Ո՞ր գետն է Ռաճ անսովոր անունով, որուն ուրիշ տեղ չենք հանդիպիր, և որ պետք է կարևոր գետ մը եղած ըլլա, մօտ Վաղարշապատի: Ամենայն հավանականությամբ՝ Երասխ կամ Արաքս, որուն Կորյունի տված Ռաճ ձևը կհիշիցնե ավանդական Ranga կամ Ranthas: Ըիշտ է, որ Հուսիկ և Տիրան հանդիպած պիտի լինեն Երասխի մօտ, որովհետև Արտաշատի մօտից անցնող գետը Երասխն է, իսկ Վաղարշապատի մօտից անցնող գետը Երասխը չէ, այլ Քասաղը կամ Սև գետը: Վերջինը ընդունում ենք մենք:

Ահա այս գետի եզերքին տեղի ունեցավ փառավոր և սրտաշարժ հանդիպումը. երկու կողմերը տվին միմյանց «զգանկալի ողջոյնն», և այնուհետև ուրախության ազադակներ բարձրացնելով, հուզեոր երգերով և օրհնության ձայներով դարձան Վաղարշապատ քաղաքը, որտեղ բոլորը միասին ուրախությամբ անցկացրին տոնական օրերը:

§ 2

Այլևի ընդարձակ և զեղեցիկ է պատմում Մասնեցին (էջ 45 և այլն) այս հանգիստը, որ դնում է ո՛չ թե Վաղարշապատի մօտ, այլ Տարոնում. «Վասն որոյ յերթալն նորա լերինքն ցնծային, այսինքն արքայն և եկեղեցին. և բլուրքն խայտային, ազատքն և իշխանքն. և գետքն ծափս հարկանէին՝ հօտապետն և հովիւքն»: Այս ալլարանությամբ ամենքի ուրախությունը նկարելուց հետո, ասում է, թե երբ Մեսրոպ մոտեցավ իր հայրենի Տարոն գավառը, «և ի հասանելն նորա ի գլխատն իրա, Սահակ կաթողիկոսը բազմաթիվ կրօնավորների՝ եպիսկո-

պոսների և քահանաների հետ եկավ Մեսրոպին դիմավորելու: Բայց այդ խմբի մեջ չէր Վոսմաշապուհ, որ ըստ Մասնեցու, ինչպես հետո պիտի տեսնենք, այդ միջոցին գտնվում էր Միշագետքում: Դիմավորողները համարեցին Մեսրոպին և իրեններին՝ իրեն Հիսուսին և նրա աշակերտներին. «և համարելին զնա իրեն զնույն ինքն զՏիսուս, և կամ զաշակերտս նորա՝ եւ տեսանէին զերեսս նորա իրեն զերեսս հրեշտակի, և հաւատային տեսեան նորա» (այսինքն գրքի գլուխի տեսիլքը, որ Մեսրոպ այնտեղ նրանց պատմած պիտի լիներ): Մեսրոպ ցույց է տալիս Սողոմոնի Առակաց գիրքը, որ ինքը իր աշակերտների հետ թարգմանած և Հոսիանոս գրչին գրել էր տված: Առաջին անգամ էր լսում ժողովուրդը գրքի միջից հայերեն ձայն. և այդ առաջին հայերեն գրքի ընթերցումը մեծ և անօրինակ ուրախություն պատճառեց նրանց. «և ընթերցեալ բերկրէին, խաղային, խայտային և ի ձայն մեծ զոհութիւն ի բարձունս [ի] վեր առաքելին տուողին զանկորական պարզեսն. և պար առնալ՝ պատուէին զառաքեալն և զվարդապետն և զերկրորդ Լուսաուորիչն»:

Այնտեղ Սահակ կաթողիկոսը տարածեց իր ձեռքերը և երկինք բարձրացնելով իր աչքերը՝ օրհնեց թե՛ առաքողին և թե՛ առաքյալին. իրեն հետևեց ժողովուրդը. և ամեն ոք օրհնություն տվեց «լուսույն աշխարհի, որ լուսաւորեաց զմեզ ի ձեռն մեծին Մեսրոպայոյ»:

Մասնեցին (էջ 46—50), ղեկում է նաև մի երկար աղթք իրր Սահակի բերանից, որով նա շնորհակալություն է հայտնում Աստուծուն՝ իր մեծաշնորհ պարգևների համար՝ Լուսավորչի և Մեսրոպի միջոցով:

Աղթքից հետո Սահակ, իր հետ առնելով նաև Մեսրոպին, մտավ Ս. Կարապետի Իսնականյան վանքը, այնտեղ ճգնող հինգ հարյուր ! միանձնների մօտ, որոնք հրժեշտով Մեսրոպի դուրս և աստվածային հրաշքի վրա, մտան տաճար, և կարդացին պատշաճավոր աղոթքները, փառք տալով Աստուծուն և երկար կյանք խնդրելով Մեսրոպին: Սահակ խոնարհեց իր քահանայապետական զուլթը Ս. Կարապետի ղեկավարների առաջ, իրեն կենդանի էակի և արավ այն գովեստը, որ մեջ է բերում Մասնեցին՝ էջ 50—52:

Նույն օրը վանքում հյուրասիրությունը դառնելուց հետո, հետևյալ օրը ճանապարհը կան հետիոտն: Անցան Եփրատ գետի

մյուս երեսը և աշխույժ հանդիպեցան Վառապետի՝ թագավորին, որ իր գործով միասին գալիս էր Միջագետքից, նա արդեն յան էր եղել թյուրքներ, և երբ տեսավ երկու կողմապետներին, զեռ հեծվից իջավ ձիաքի և հեծիտան նրանց զեռ եկավ, Սուրբ իջավ նրանց առջև և երկրպագում էր հայրապետին ու վարդապետին, թող արեց կտրծր, խնդրում ու տոնում էր օր ծոխյան ու համբույր, նույնն էին անում նաև իր գինիպետները:

Ուրախ խոսքեր զիմեց այն Անապատ, որ առաջ իրապետին թագավորների սկիտականությունն էր եղել, իսկ հետո Տրդատն իջրել էր եկեղեցուն, նույն Անապատում կանգնած էր Առաքելոց վանքը, բայց Քաղաքի կոչված ճշմարիտ առաքելոց (Գ, ԺԳ), որ զետեղված էին առաքյալների նշխարները: Այս վանքումն էր սովորել Մեսրոպ և այստեղ էր Սահակ ձեռնադրվել հայրապետ, ինչպես ուզում է հավատացյալն Սասնեցին՝ ասելով՝ «որ էր վարժեալ Մովսէս և օծեալ Ահարոն»:

Այս վանքին ալեկոյնյան զնաղին Վառապետի՝ թագավորը, Սահակ կաթողիկոս և Մեսրոպ վարդապետ իրենց հարակիցների հետ, երկրպագեցին սուրբ տեղերին, բնծաներ մասուցին առաքելական նշխարներին և հետո ելան 107 խստակյաց ճգնավորների տեսության, Այս ճգնավորները ապրում էին իրենց ձեռնակա աշխատություններ և միայն հաց ու ջուր էին ճաշակում: Նրանց վանքը արիւնատուր կերակուր, այսինքն մանգեն երբեք մուսք չէր դործել: Նրանք թեև ունեին թագավորներից նվիրված դուռներ և ավաններ, բայց ամբողջի եկամուտը տալիս էին սրբերին և այրիներին:

Ճգնավորները ճանաչեցին իրենց չին բնկերակից Մեսրոպին, փաթաթվեցին իրար և սկսին սուրբ ոգոյնը, Ուստապետները տեսնելով սրբություններն ու ճգնավորների խստամբերությունը, ճգնավորներն էլ յանդով երկնային շնորհների հայտնությունը, օրնում ու փառք էին տալիս:

Իրենց ուխտը կատարելուց հետո, ումեն մարդ իր գործին զնաց, ասում է Սասնեցին, ումեն ի գառն, և ի սպառն, և զիրաւունս սիրել, բնդ տառաւորն սպանանել և սատա, կն զթորեալսն յուղոյն ծշմարտէ, և միայն

հոգեոր դուռադանտն յաճկիմանեալ սատանայ մխիթարեալ, և իշուցանել զիդն ի մարտան և ի դրապաննա:

§ 3

Այս բայր տեղեկությունները, որ Սասնեցու հրատարակիչը՝ Մեսրոպ վարդապետ Տիր. Մովսէսյան (տեղ, էջ 44, 52 ծանոթ.) համարում է մանրամասնություններ, սրտն իրը թե քաղված են այժմ կարած մասնագիրներից, մեր կարծիքով Սասնեցու վաս երևակայության ձեռնդ են և՛ գուրկ որն է պատմական արժանիքից և փոփոխականությունից: Միայն էլ շատ կտն նրանց մեջ, որը կարելի աշխատն պարզ ու սրտը կերպով ցույց է տալիս, թե հանդիպումը տեղի տեղում Վաղարշապատի մոտ, ինչպես բնական էր, հարանն ու Ս. Կարապետը սուտ են և Սասնեցուն մնում է յուր նաև ժամանակագրական սխալ է Սասնեցու այն տեղեկությունը, թե Վառապետ՝ մինչև այն ժամանակի գտնվում էր Միջագետքում և այդ տեղից վերադարձին միայն պատահեց Մեսրոպին ու Սահակին՝ Մուշի մոտ, եփրտաղետի եղբորը: Վառապետի՝ համբողջությունը զեպի Միջագետք մի տեղեկություն է, որ շունեն մյուս աղբյուրները և առաջին անգամ զիտե միայն հորենացին (Բ, ԺԳ): Սասնեցին էլ նրանից է քաղում: Բայց հորենացին այս համբողջությունը զնում է ո՛չ թե զերթի գյուտից հետո, ինչպես անում է Սասնեցին, այլ նրանից շատ առաջ: Այնպես որ հորենացու պատմությամբ, երբ Վառապետ՝ Միջագետքից դառնում է Վաղարշապատ, նոր միայն տեսնում է, թե Սահակ և Մեսրոպ ժողով են գումարել զերթի գյուտի վրա խորհրդակցելու համար: Այնուհետև տեղի է ունենում Դաւիթբէկյան զերթի առաքումը, երկամյա փորձը, Մեսրոպի հաշտապարհորդությունը և վերջապես յայնքին զերթի գյուտը: Հետո որում Վառապետի վերադարձը Միջագետքի համբողջությունից տեղի ունեցած պիտի լինի Մեսրոպի վերադարձից առնվազն երեք տարի առաջ, ինչպես նախորդ զիմե հաշիվներից երևում է: Բացի սրանից, մինչև իսկ եթե Վառապետը՝ իշտ նույն ժամանակ վերադարձած լինէր Միջագետքից, մի՞թե միասին յալտի գալիս լինե ու Մեսրոպ, որ նույնպես Միջագետք-

բումն էր գտնվում և որ ճիշտ այն ժամանակ վերջացրել էր իմ գործը: Մեսրոպ մեծ հաճույքով անշուշտ պիտի շտապեր ներկայացնել իր գլուտը Վոսմշապուհին, որ նույնպես որոշ մասնակցություն ուներ այդ գործում: Վերջին պարագային չի կարելի անշուշտ առարկել, թե ըստ Սասնեցու, Մեսրոպ այն ժամանակ ո՛չ թե Միջագետքում, այլ Բայուտումն էր գտնվում, որովհետև Բայուտի ավանդությունը մեզ համար գոյություն չունի:

Վերջապես Կորյուն ասում է, թե երբ Մեսրոպ գրերը բերավ Վաղարշապատ և տեղի ունեցավ Սահակի հանդիպումը, այնտեղ էր նաև Վոսմշապուհ, ուստի չէր կարող միաժամանակ Միջագետքում լինել: Բնա արդև կենալ յիշելին (Մեսրոպ) մերժ ի թագաւորական քաղաքն, աղղ լինէր րազաւորին և սրբոյ ևպիսկոպոսին: Ուրոց առեալ դամենայն նախարարագունդ... ի քաղաքն ելնալ յաւտառնին երանելոյնս:

Մնացյալ տեղեկությունները, որ տալիս է Սասնեցին, ինչպես սրինակ վանքերի այցելությունը, Սահակի երկարաշունչ աղոթքները, ժողովրդի ուրախական ցույցերը և այլն և այլն, այնպիսի բաներ են, որ միշտ կարող են եղած լինել և անշուշտ այն ժամանակ էլ տեղի ունեցած պիտի լինեին, եթե միայն Սահակ և Վոսմշապուհ Տաթևում հանդիպած լինեին Մեսրոպին:

§ 4

Մեսրոպ հղացել էր հայերեն գրերը հանելու և հայ գրականության հիմ գնելու մեծ գաղափարը: Հակառակ դանազան թյուրիմացությունների, որոնք արդելք եղան իրեն և այնքան ձգձգեցին իր գործը, նրան վերջապես հաջողվեց հորինել հայերեն այբուրենը և թարգմանեց առաջին հայերեն գիրքը: Բայց ավելի կարևորը այս չէր: Գործը թերևս կմեռներ իր խանձարորի մեջ, եթե չլինեք մեկը, որ տարածեք Հայաստանի պես ընդարձակ երկրի այն բոլոր գավառներում, որոնք լեռներով ու ձորերով անընդհատված իրարից, ավատական կարգերի պատճառով հաճախ իրար թշնամի, հակա-

կան, հունական և պարսկական՝ երեք տարբեր կոլմնորոշմամբ միմյանց հակառակորդ, գրեթե առանձին ավեր ու երկրներ էին ներկայացնում: Երիաստարդական ավունով լի, գործի հաջողության հավատով լցված, խանդավառ ու եռանդուն Մեսրոպ եղավ այն անձը, որ այդ գործը կատարեց: Մեսրոպ քիչ ժամանակ Վաղարշապատում մնալուց հետո հրաման առավ թագավորից և ճանապարհ ընկավ գիրն ու գիրքը տարածելու Հայաստանի բարբարիկ գավառների մեջ: Մարաղ խոժաղուժ կողմերն եղան, որոնք բախտ ունեցան վայելելու սուսին անգամ Մեսրոպի քարոզությունը: Մարաղ կողմ ասելով պետք է հասկանալ այստեղ ոչ թե բուն Մարաստան կամ Ատրպատական, այլ, ինչպես ցույց է տալիս Ինճիճյան (Հնախօսություն, Գ, 84), Հայաստանի Փայտակարան նահանգը, Այս տեղի ժողովուրդը ոչ միայն իր ավազակարարո բնության, այլև իր օտար ու անհասկանալի լեզվի (մարերեն կամ իրանական մի այլ լեզու) պատճառով զժվարամատչելի էր: Թե ի՛նչքան մնաց Մեսրոպ Փայտակարանում, չի գրում Կորյուն, բայց համառոտալի նշանակում է Մեսրոպի զործունեության հարյուր արդյունքը: Սերունդը դաստիարակելու համար Մեսրոպ իր մոտ աշակերտ առավ մույն բարբարոս ժողովրդի երեխաներին և ոչ միայն պետական մարդուր հայերեն լեզուն սովորեցրեց նրանց, այլև կրթեց քրիստոնեական դասության մեջ այնպես, որ այնուհետև թողեցին իրենց ավտոակնությունը, դարձան օրինապաշտ և կրթված քաղաքացիներ:

Մեսրոպ միայն աշակերտներին սովորեցնելով չբավականացավ, այլև ձևոք առնելով ավետարանական մշակության դործը քարոզեց ազատ ժողովրդին: Այս քարոզության համար նա մի կողմից թարգմանում էր Ավետարանը և մյուս կողմից գրի առնելով այն՝ նրա վրայից սովորեցնում էր ժողովրդին՝ հասկանալի լեզվով:

Այս քարոզության ժամանակ անշուշտ մեծ նակ չէր Մեսրոպ, այլ ուներ նաև իր նյութը՝ օգնականներ, ինչպես ցույց է տալիս Կորյունի ռաստուածատուր իմաստութեանն ծնունդս կացուցանելին: Դոզնակի բայտուրությունը:

Կորյուներ սկնարկություններից աշխարհ է հրեում, որ Մահակն էլ Մեսրոպի նման բարոյական գործունեություն էր սկսել: Կաթոլիկոսի գործունեության սահմանը պիտի չինէր Աշխարհաշուքի գավառը կամ նրանից միայն քիչ հեռու տեղեր: «Մեսրոպի և Լուսնելի հաղթանակով Մեսրոպի համարձակությունն առհաջ յուսայից փութով, և երեւելի և արդիւնակատար բառ աւետարտանին՝ դիրքանց մշակութիւնն ցուցանէին (տպ. ցուցանեն) ... Ի ձեռն երկուց հաւատարկուցն ...» (Կորյուն, էջ 12—13):

Քարոզչությունը աշխույժ կերպով առաջ էր դնում, հունարեն և ասորերեն ընթերցվածները էտ քաղվեցին և նրանց անդր յրդենց հարստացնելու լիզուռ: Մ. Գրքի պատմությունն ու վարդապետությունը ստատիվներին ամեն տեղ, մինչև իսկ աշխարհի խափերի մէջ, որոնք երեսագեղմի անունն անդամ չէին լսել: Մինչև հայերեն լեզվով ընթերցանությունը աշխարհի խաղաղապետ ոգի-վորություն բերեց ժողովրդին, որ ամեն մարդ փափագում էր սովորել նոր գրերը: Փարսեցիները գեղեցիկ է նկարագրում այս պատկերը ասելով՝ թե ասորերեն լեզվի տանջանքներից ազատված ժողովուրդը այնպես էր ուրախանում՝ ինչպես խաղաղից զինված լույս ելնողը: Քանզի ամենայն անձն յորդորեալ փափագէր յատուկ հայերէն գիտութեամբ, որպէս ի խաւարէ՝ յասորի տանջանքն գերծնալը ի լոյս՝ խնդային (Փարսեցի, էջ 42):

Խաղաղապետ կերպով է նկարագրում նաև Կորյուներ մեր երկրի այս երջանիկ շարժումը, իսկ Աստղիկ ավելացնում է. «Սկիզբն դպրութեանս Հայոց եղև սկիզբն մեծ գիտութեան և անպայման խնդութեան բազում աշխարհաց, զի ոչ միայն Հայոց, այլ և Վրաց և Աղուանից առաւ գիր ի խնամոցն Աստուծոյ» (էջ 74):

§ 5

Երբ Սահակ և Մեսրոպ տեսան, որ նորագոյն տառերն արդեն բավարար են և Ս. Գրքի թարգմանության գործը հաջող է ընդունում, վստահ իրենց նախնական փորձի հաստատության վրա, որոշեցին հիմնել հայկական առաջին վարդապետարանը: Վարդապետարանի նպատակն էր համարել աշակերտներ

սովորեցնել նրանց նորագոյն տառերը, կրթել աշխարհական տաճարի մէջ և այնպես՝ նոր քարոզիչներ պատրաստելով՝ ազարկել զանազան կողմերի ժողովրդին բարոյելու համար. «Խմբէին ուսուցանել և թերի, և պատրաստական բարոյութեանն անգէտ մարդկան յորինել» (Կորյուն, էջ 13):

Վարդապետարանը բացվեց Վաղարշապատում՝ Հայրապետարանի մոտ: Աշակերտ հրավիրելու համար մասնավոր հայտարարություն արձակեց Վարդապետը. «Նրա լազման լուրը լսվեց թե չէ, ահա ամեն կողմից գունդադուռն ինքնից զիտություն աղբյուրից հաշակելու համար. «Մրց և ինքնանք իսկ ի կողմանց և ի դատասաց Հայրապետն աշխարհին յորդեալը և զրդեալը հասանէին ի բացեալ արարին գիտութեանն Աստուծոյ: Բանդի յԱշխարհական գաւառին՝ ի կայս Թաղաւրացն և րահանայապետացն, յղխեցին Հայոց շնորհք պատուիրանացն Աստուծոյ» (Կորյուն, էջ 13):

Վարդապետարան մոտն ոչ միայն բարոյությունն պատրաստող աշակերտները, այլ՝ միշտ նրա մոտ գտնվող արքունիքն ու հայտարարական դասը. «և իրենանց անգէլն դատրեթեալաց արքունիսն, հանդերձ ամենայն տղատաղունց բանակին՝ աստուածաշէն իմաստութեամբն վարդապետեալ: Սահակը հատկապես հոգ տարավ իր խնամի Մամիկոնյանների կրթության, որոնց զխաղաղութեամբ և քաջութեամբ կրթեցին (կամ նաև կոչված Վարդկան), որ հետո հայոց կրոնական շարժման զուգն կանգնելով, հաջորդական մեծ պատերազմում 451 թվին, Բայց ընդհանրապես Սահակի ջանքն էր ամեն մարդու մեծ աշխարհի քրիստոնեական հաղաթուր և հասցրել ճշմարիտ գիտության. Բնոյեպէս և դամենայն ոգի ջանալը յերկրին հասուցանել ի գիտութիւն ճշմարտութեան»:

Երբ վարդապետարանի աշակերտները հասան բավական կատարելության, այնպես որ

1. Մեսրոպի ժամանակ բացված Հայկական գործընկեր տաճարական քարոզչի, կրթական մեթոդի, դասագրքերի և այլ մանրամասնությունների մասին բավական բնագործակ խոսում է Ար. Մովսէսյան՝ «Հայագիր պարբերական»-ում և նրա հետագա վերաշին (սեմալարանի գիտական աշխատություններ, էջ 345):

այլևս կարող էին իրենք էլ քիչ թե շատ ուրիշներին սովորեցնել, Սահակ և Մեսրոպ նրանց այլևայլ խմբերի բաժանելով՝ այնպես դաս-դաս ուղարկեցին Հայաստանի՝ զանազան գավառները, քարոզության համար, Այս խմբերից մեկի մեջ էր նաև Կորյունը, Սահակը և Մեսրոպը իրենց անձը և իրենց գործը օրինակ և կանոն սովին նրանց և պատվիրեցին մնալ նույն կանոնի մեջ, նույն վարդապետական գործը շարունակելով, Երկու վարդապետներին այս գործի առթիվ Կորյունը նրանց կոչում էր ռեկեղեցւոյ սիւնս և իրենց կատարած գործը համեմատում էր Քրիստոսի ավետարանիչների գործի հետ, որոնք ի սփյուռս աշխարհի քարոզեցին կենաց բանը, «Որ և սկսան սիւնք եկեղեցւոյ՝ միջամուխ ձեռամբ զգործ աւետարանչացն Քրիստոսի գործել, գումարել ի կողմանս ի գաւառս, ի տեղիս տեղիս Հայաստան ազգին, դաս դաս դաշակերտեալսն ճշմարտութեանն, զհասուցելոցս ի կատարումն գիտութեան, բաւականս և առ ի զայսն զեկուցանելոյ» (Կորյուն, էջ 13)։

Այստեղյանը (Քննական քերականութիւն, էջ 41 ծանոթ.) կարծում է, թե այս խոսքերը զրարար հայերենի ուսման համար է ասում Կորյունը, իբր թե վարդապետարանում Մեսրոպի նպատակներից մեկն էլ իր կազմած Քերականությունը աշակերտներին սովորեցնելն էր։

§ 6

Վարդապետարանի բացման առթիվ Կիրակոսն էլ մի տարորինակ տեղեկություն է տալիս. «Եւ ժողովն այնուհետեւ մանկուսն բազում և ուսուցանեն զրովանդակ աշխարհս, և բաժանեն զմանկուսն մատաղս և քաջուսմուս, փափկաձայնս և երկարողիս, և կարգեն զպրոցս երկուս ասուերէն և յունաբէն» (Կիրակոս, էջ 15)։ Երկու դպրոցների հաստատությունը կատարյալ թյուրիմացություն է հայերեն գրերը գտնվելուց և հայ գրականության հաստատությունից հետո էլ ի՞նչ ասորի և հույն դպրոց, Ասորի և հույն դպրոցների մասին խոսում է Կորյուն՝ Մեսրոպի Եղեմիա ղեկավարած ժամանակ, ուր իր աշակերտներից՝ զոմանս յասորի դպրութեանն կարգէր, և զոմանս յունական դպրութիւնն, բայց ո՛չ թե

Հայաստանում հույն և ասորի դպրոցներ էր բաց անում, Ահա թե ի՛նչ է նշանակում ընագիրը խեղաթյուրել։

§ 7

Նորոգ է, թե Հայաստանի այս գրական ու կրթական շարժման առթիվ ի՛նչ դիրք էր ընդունել պարսից պետական կառավարությունը, որի թևարկության տակ էր այն ժամանակ Հայաստանը։

Հայոց գրական շարժումը շահավետ էր պարսից պետության համար երկու տեսակետով, նախ՝ հայերը այսպիսով բաժանվում էին հույների ազդեցությունից և կազմում էին առանձին ինքնուրույն միություն, Երկրորդ՝ նոր գրական շարժման վերջին արդյունքն այն էր, որ ասորերենի տեղ հայերենն էր դալիս, ինչ որ նույնպես շահավետ էր պարսից քաղաքականության համար՝ «Բաժանեա՛ զի տիրեսցես» սկզբունքի համաձայն, Ահա այս երկու պատճառներով ո՛չ մի արգելք, ո՛չ մի հակառակություն չի տեսնվում պարսից գերագույն իշխանությունից և հայերը զոնե այս կետում վայելում են լիակատար ազատություն (այս մասին տե՛ս և Որմանյան, Ազգապատում, Ա, 277—278)։

Ա Մ Փ Ո Փ Ո Ւ Մ

1. Մեսրոպ դարձավ Հայաստան. Վաղարշապատի առաջ՝ Ռաբ գետի եզերին դիմավորեցին իւրեւ մեծ հրեմակեով. — 2. Սասնեղին այս հանդիպումը դնում է Տառնում (Ս. Կառապետ). — 3. Ճիշտ չէ այս տեղեկությունը. — 4. Մեսրոպ չբավականացավ միայն հնարելով հայ տառերը և բարգմանելով առաջին հայ դիրքը, այլ նա սկսեց տառաձև ամեն կողմ, նախ քան զառաջ փայտակառնում (Մառաղ կողմ), միեղյու Սահակ քառագում էր Այբարատում. մեծ էր ոգևորությունը. — 5. Սահակ և Մեսրոպ վաղաժամ պատում հիմնեցին առաջին վարդապետարանը (ուսուցանոցը). — 6. Սխալ է կիրակոսի այն տեղեկությունը, թե նաև ասորի և հույն ուսման համար դպրոց բացին. — 7. Պարսից պետությունը քնավ արգելք չհանեց հայոց գրական շարժման դեմ, որովհետև դրանով հայերը ավելի էին բաժանվում հույներից։

(Շ ա ռ ու ճ ա կ ե լ ի)

ՏԱՐԵԹՎԵՐԻ ԵՎ ԱՄՍԱԹՎԵՐԻ ԳՈՐԾԱԾՈՒԹՅՈՒՆԸ ՀԱՅ ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ՄԵՋ

արեթվերի և ամսաթվերի գործածությունը ինչպես մյուս ժողովուրդների, այնպես էլ մեզ մոտ այնքան էլ խոր նույնություն չուներ, ժամանակի չափման նախնական հասկացողությունը մարդկանց մոտ առաջանում է այն ժամանակ, երբ նախնազարյան մարդը թևակոխում է իր դարգացման նամեմատայար դիտակցական շրջանը — երբ իմը է դնում իր տնտեսությունը և դրադիմում անասնապահությանը և հողագործությանը, Հայտնի է, որ նախնազարյան թափառաշրջիկ և կիսափայլերնի մարդը դեռ ոչ մի սլատկերացում չի ունեցել ո՛չ ժամանակի և ո՛չ էլ նրա չափումների մասին:

Իր սլատմության արշայության ապրող նախամարդու մոտ ժամանակի առաջին չափանիշը ցերեկն ու գիշերն է հանդիսացել — իրար հաջորդող աշխատանքային ցերեկը և հանգըստի գիշերը նախամարդու առաջին ժամանակացույցն է եղել:

Զարգացման փոքր ինչ ավելի քարծր շրջանում մարդիկ ժամանակն սկսում են չափել ըստ լուսնի փուլերի. տնտեսելով լուսնի նորելու և կյուրելու հաջորդական երևույթը, լուսինն են վերցնում հիմք և նրա վրա են կանոնում ժամանակի իրենց չափումները: Ընթացողություններ կան, որ լուսնական ամիսները երբեմն գործ են ածվել տարեթվերի նշանակությանը: Կարծում են, որինակ, որ Աստվածաշնչում հիշված որոշ նահապետների տարեթվերը հաշվված են ըստ լուսնական ամիսների: Այսպես որինակ, Աստվածաշնչում

լուսնական տեղեկության համաձայն Սեթն ապրել է 912 տարի: Ըթն ընդունենք, որ այս տարեթվին հիմնված է լուսնական ամիսների վրա, ապա նա ապրած կլինի ո՛չ թե 912 տարի, այլ 73: Նույնը կարելի է ասել նաև Ենոքի, Մադադիի և Աստվածաշնչում հիշված մի քանի այլ նահապետների և մարգարեների մասին: Ընդհանրապես, սխալ է դոյություն ունեցող ա՛յն կարծիքը, որ իբր հնում մարդիկ ավելի երկար են ապրել. այդ սխալը առաջացել է տոմարական սխալ հաշվումների հետևանքով:

Ժամանակի ընթացքում լուսնական այս «տարի»-ները մարդիկ սկսում են կապել տարվա եղանակների հետ՝ տարեմուտ ընդունելով զարնանամուտը և թվարկելով տարվա լուսնիներն ըստ հաջորդականության: Այս մասին հետաքրքիր տեղեկություն ունի 7-րդ դարի հայ գիտնական Անանիա Շիրակացին: «Անուանք ամսոցն ո՛չ էին յիսկզբանէ,— դրում է նա,— այլ սկսեալ յԱղամայ մինչև ի Մովսէս՝ դզարնանամուտն տարեմուտ անուանէին ամենայն ազգ: Եւ ամսոց անուանք ոչ զոյր, բայց միայն զառաջին լուսինն զզարնան առաջին լուսին անուանէին և զկնի՝ երկրորդ լուսին, և երրորդ լուսին, և չորրորդ՝ մինչև ցերեկոսասաներորդն, և զողջոյն ամիս այսպիսի անուամբ վարէին մինչև ի մուտն զարնանային»²:

Լուսնական տասներկու ամիսների վրա ստեղծված տարին արեգակնային աստղաբաշխական ճիշտ տարուց պակաս էր մոտ 11

1. Գրք. է. Մեմյենով, Ամանոր (տե՛ս սեղմաձևն) ամսագիր, 1953 թ., N 1, էջ 28:

2. Ենոքյ. Ծ. 6—Ա:

3. Անանիա Շիրակացի, Տիեզերագիտութիւն և աստղաբ. Երևան, 1940 թ., էջ 76:

օրով (լուսնական տարին ունի 354 օր, 8 ժամ, 48 րոպե, 34 վայրկյան տևողությամբ, իսկ արեգակնային տարին՝ 365 օր, 5 ժամ, 4 րոպե և 46 վայրկյան տևողությամբ)՝

Արեգակնային և լուսնային տարիների այս տարբերությունը առաջին անգամ նկատել են եգիպտական աստղաբաշխները, որոնք խընդիր ունեին նախապես պարզելու նեղու գետի վարարման ժամանակը՝ կապված Սիրիուս փայլուն աստղի առավոտյան լուսաբացին երկնականամարում երևալու հետ, որը տեղի է ունենում ամառնամուտին։ Նրանք են առաջին անգամ գործադրել արեգակնային կոչվող տոմարը (եգիպտական տոմարով տարին ունի 13 ամիս, որոնցից 12-ը 30-ական օրից, իսկ 13-րդը՝ 5)։

Տոմարական տարվա զաղափարն առաջանալուց հետո, բնական է, պիտի առաջանար, և առաջանում է նրա սխտեմատիկ հաշվումների անհրաժեշտությունը՝ տարեհաշվումների ժամանակագրությունը, Հասկանալի է, որ առանց հաստատուն թվերի ու

թվականների չէր կարելի ո՛ր ժամանակը չափել և ո՛չ էլ անցյալի իրադարձությունները վերհիշել։ Արդարացի է պատմահայր Մովսես Խորենացու գիտությունը, թե՛ «Ո՞ր է պատմությունը հշմարիտ առանց ժամանակագրության»։

Անհրաժեշտ է սակայն նկատել, որ հին հայկական աղբյուրներում տարեհաշվումները սկսում են ո՛չ միալար թվականի ձևով, այլ ըստ ժամանակի աչքի ընկնող քաղաքական անձնավորությունների՝ թագավորների, կայսրների և կաթողիկոսների գահակալության տարիների։

Դժբախտաբար, մեզ հասած հին հայկական աղբյուրները, իրականում, այնքան էլ հին չեն— նրանք պատկանում են հետքրիստոնեական շրջանին։ Առաջին հարցը, որ հայկական տոմարի կապակցությամբ մեր առջև ծառանում է, այդ այն է, թե ունեցե՞լ են արդյոք հայերը հեթանոսական շրջանի իրենց թվականը, թե ոչ, և եթե ունեցել են, ապա ինչպիսին է եղել այն։

1. ՀԵԹԱՆՈՍԱԿԱՆ ՀԱՅԱԴԻՐ ԹՎԱԿԱՆ

Աղբյուրաղբյուրների մանրակրկիտ ուսումնասիրությունը մեզ քերում է այն եգրակացությամբ, որ հայերը հեթանոսական շրջանում, անվիճելի, ունեցել են ինչպես տոմար, այնպես և արեգակնային տարվա վրա հիմնված թվական։ Դժբախտաբար այդ տոմարի և թվականի մասին մանրամասն տեղեկությունները պակասում են։ Քրիստոնեությունը Հայաստանում կործանեց ո՛չ միայն հեթանոսական մեհյանները, այլև հին հայկական հեթանոսական ողջ մշակույթը, այդ թվում՝ նաև տոմարական ստեղծագործությունները։

Միջնադարյան հայ տոմարագետների մոտ սակայն երբեմն պատահում ենք որոշ ակնարկների հին հայկական այդ տոմարի մասին։ Այսպես օրինակ, Հովհաննես Գառնեցին հայտնում է, որ Հովհաննես Իմաստասերը 1084 թվին տոմարական իր բարեփոխությունների ժամանակ առաջնորդվել է հին հայկական տոմարով և աշխատել է վերականգնել այն։ Հովհաննես Իմաստասերը, ասում է նա, «դտմարն երենցոյց զհին Հային»¹։

Ըստ Մովսես Խորենացու տեղեկության, հեթանոսական հայկական հին տոմարը, ինչ-

պես և մյուս գիտությունները, մինչև Արտաշես թագավորը (գահակալել է Հայաստանում 189—160 (?) թ. մ. թ. ա.) անուշադրություն է մատնված եղել, և նա է, որ կարգավորել է այն և զարգացրել, Հայերը, ըստ Խորենացու, մինչև Արտաշես թագավորը «...մեծամեծ արուեստից և ի գիտութեանց ունայնացնալք էին, որպէս հինից և ասպատակաց պարապեալք, և այսպիսի գիտութեանց կամ անփոյթ արարեալք, և կամ ոչ հասեալք՝ զշարաթուց ասեմ, և զամսոց և զտարեաց րոյորմանց... Եւ այս ամենայն յօրինի յաւուրս Արտաշիսի»²։

Տոմարագետներից ոմանց հաշիվներով, հեթանոսական հայկական թվականության սկիզբը կապված է եղել «Հայկյան» կոչվող համաստեղության հեթոտիկ ծագման հետ և սկիզբ է առել 2494-ին մեր թվականությունից առաջ, ուրեմն՝ դեռևս մեր երկրի նախարիկների շրջանում, Պրոֆ. Լ. Սեմյոնովն անդրադառնալով հին հայկական թվականության սկզբնավորությանը, գրում է. «Երկնականամարի ամենագեղեցիկ համաստեղությունը, որը շատ ուրիշ ազգերի կողմից անվանվում է Օրիոնի համաստեղություն, նվիրված էր հայ առասպելական նախահայր և հերոս Հայկին և այդ համաստեղությունը կոչվում էր «Հայկյան»։ Այդ համաստեղությունը շատ մոտ էր գտնվում Մեծ Շան համաստեղությանը, որի գլխավոր աստղը Սիրիուսը կամ Սոթիսն է, եվ եթե առաջին հազարամյակում

¹ В. А. Росовская, Календарная дальебеков, Москва, 1936 г., стр. 16—17.

² Մովսէսի Խորենացու Պատմութիւն Հայոց, Տփղիս, 1913 թ., էջ 224.

³ Հ. Համար. Ղ. Ալիշան, Հայկայ շրջան— Հին հայոց տոմար և թուական հոյադիր (տե՛ս «Ճուշդիկ Հայրենեաց Հայոց», Վենետիկ, 1868 թ., Գատ. Ա, էջ 108)։

⁴ Մովսէսի Խորենացու Պատմութիւն Հայոց, էջ 175.

Տեք թվականությունից առաջ Առթիւի հետեւ
տեղի ձաղումը տեղի էր ունենում հուլիսի
10-ին, ապա նույնը Հայկի համաստեղություն
համար տեղի էր ունենում ոգոստոսի 11-ին⁸։

Ավանդարտը, հին հայկական այդ թվական-
ների հետ են կապում Հայկի՝ Բելին սպանելու
և խնկախանելու առասպելը։

Հին հայկական այդ թվականը նմանության
մոտիկ եզրեր է ունեցել եգիպտականի հետ
նա ունեցել է 365 որ է բաղկացած է եղել
դարձյալ 13 ամսից, 12-ը 30-ական օրով է
13-րդը՝ 5։

365 օրից բաղկացած հայկական տոմարա-
կան տարին համարում էր դեռևս արեղական-
ին տոմարական հշտմած պարփա հետ,
որովհետև աստղաբաշխական տարփա ան-
դուխություն, մասափարապետ, 365 է մեկ քա-
նորդ օր է, իսկ հին հայկական տոմարական
տարին, քառորդ օրը հայփի լառնելու հետե-
վանքով, յուր տարին մեկ օրով առաջ էր
ընկնում։ Հաշվմամ է, որ 1160 տարփա քն-
նացքում համարված օրերը, կամ ինչպես
ասում են՝ ապոկալապտիկ շրջանը, մի
ամբողջ տարի էր կազմում, որը է թվահաշ-
վից դուրս էին նետում։ Այսպիսով, հին հայ-
կական տոմարի մեջ, ինչպես եգիպտակա-
նում, նահանջ օրերը փերացնում էին ոչ թե
1 տարին մեկ անգամ նահանջ տարի հայ-
տարարելով է փերափար 28-ի փոխարեն 29
օր հաշվելով, ինչպես այժմ են վարվում,
այլ թողնում էին, որ այդ նահանջ օրերը կու-
տակվեն, դառնան մի ամբողջ տարի է ապա
այդ ամկլամուտ տարին դուրս էին հանում
թվահաշվից։

Հայկական 13 ամսից 12-ը, այսինքն այն
ամիսները, որոնք 30-ական օրից են բաղկա-
ցած, իրենց յուրաքանչյուր օրփա համար ու-
նեցել են հատուկ անուններ։ Այդ անունները,
բարերախտարար, հասել են մեզ՝ Գրանք
հետևյալներն են.

- 1 Արեղ
- 2 Հրանդ (հրախառն հող ?)
- 3 Արամ
- 4 Մարգար (Sylvanus ?)
- 5 Ահրան
- 6 Մաղղիղ կամ Մաղրեղ
- 7 Ասողիկ
- 8 Մին
- 9 Չոպարե (խոտփարե ?)
- 10 Մուրդ (հաղբաճակ ?)
- 11 Նրեզհան կամ Նրեղկան
- 12 Անի
- 13 Պարխա

8. Պրոֆ. Է. Սեմյոնով, Հայկական տոմարի մի քանի
հարցերի մասին (տե՛ս «Հայկական ՍՍՏ Մատենագա-
րանի Գիտական էյոթերի ժողովածու», հատ. 1-ին,
1941 թ., էջ 22—23)։

- 14 Վաճատ (Վաճատուր ?)
- 15 Արամազդ
- 16 Մանի (ձաղումն ?)
- 17 Ասակ (անսկիզբն ?)
- 18 Մասխա
- 19 Անահիտ
- 20 Արագած
- 21 Իրզու (Իրզուր)
- 22 Նորդի կամ Նորզուի
- 23 Մմակ
- 24 Լուսնակ
- 25 Տրե (սփիտ ?)
- 26 Նպատ
- 27 Վահան
- 28 Սևին (լևառն)
- 29 Վարսգ
- 30 Իրշուրավար

Ոչադրությունյան արժանի է, որ թվարկված
անունների մեծ մասը հեթանոսական հայ-
կական աստվածների անուններից են փոխ-
առված։

Հին հայկական տոմարով որն ունեցել է
24 ժամ՝ 12-ը ցերեկային, 12-ը դիշերային.
Ըստ որում, որն սկսել է ոչ թե յուսարացին,
այլ քերեկոյան արևը մայր մտնելիս, Օրփա
մամերն ունեցել են իրենց անունները, որոնք
հետևյալներն են.

Գ ի շ է ր ա յ ի ն ժ ա մ ե ր

- 1 Խալարակն
- 2 Աղջամուղյն
- 3 Մրացեալն
- 4 Շաղաւտն
- 5 Պամաւտն
- 6 Ոսուակաւն
- 7 Հարափեալն
- 8 Իիզակն
- 9 Լուսանեմն
- 10 Առաւօտն
- 11 Լուսափայլն
- 12 Փայլածուն

Յ է ր է կ ա յ ի ն ժ ա մ ե ր

- 13 Այզն
- 14 Մայզն
- 15 Զօրագեալն
- 16 Տառազայրեալն
- 17 Շառափեղեալն
- 18 Խրկուտեսն
- 19 Շանքակալն
- 20 Հրակաքն
- 21 Հուրափեալն
- 22 Թաղանքեալն
- 23 Առավարն
- 24 Արփոզն⁹

9. «Հայկական աշխարհ» օրաթիւր, 1956 թ., էջ 261։

10. Ա. Արքաշամյան, Երեւանի մասնագիտացու-
նք, Երևան, 1944 թ., էջ 113։

Հին Հայաստանում, հավանական է, չէին ասում ժամը այսինչին, այլ տալիս էին տրված ժամի անունը:

Պարզված է, որ հին հայկական թվականը սկսելով 2494 թվին (մ. թ. ա.), 1460 տարիների իր առաջին շրջանը բութրել է 1034-ին (մ. թ. ա.), որը և մի նահանջ տարի դուրս է նետվել: 1460 տարվա երկրորդ շրջանը վերացել է 428-ին (մ. թ.) և դարձյալ նահանջ մեկ տարին դուրս է նետվել և երրորդ շրջանը վերացել է 1888-ին¹¹:

Հին հայկական թվականի ամանորը հաստատված է եղել օգոստոսի 11-ի օրը, որը հետագայում վերահաստատեց Հովհաննես Իմաստասերը: Ամանորի այդ օրը հեթանոս հայերի մոտ բերքի տոն էր համարվում և ուներ համազգային բնույթ. ամանորի օրը յուր էին ցանում իրար վրա, աղավիններ էին թողնում, ուխտի էին գնում կենտրոնական մեհյանը՝ Բազափան և այլն:

Ընթացիկություններ կան, որ նախնական շրջանում հայկական ամանորը կարող է եղած լինել նաև զարնանամոխի, քանի որ նավա-

սարդը զարնանը «կսելով, քաղոց ամիսն ընկնում է հուլիսին, որն իրապես քաղի ամիսն է»¹²:

Հարց է առաջանում՝ հին հայկական այդ տոմարը ինչպե՞ս ժամանակ է գործածություն ձեռք մնացել և քրիստոնեությունը Հայաստան մուտք գործելուց հետո արդյոք ես էլ վերջացավ: Մեր կարծիքով հին հայկական տոմարը ժողովրդի մեջ պահպանեց երկար ժամանակ— մինչև ուշ միջնադար: Անհիմն է Հովհաննես Իմաստասերի այն վկայությունը, որ իրր թե հին հայկական տոմարը վերացվել է մեր թվականության 122-ին: «Հասարակաց էս,— գրում է նա,— ի իմ ամ Թրիստոսի ատարտալ թուականն Հայկայ»¹³:

Վերջին դարերում հեթանոսական հայագիր այս թվականը, որուն» թվականի անվան տակ, գործ էածվում օրացույցներում:

Այս տարի, այսինքն 1956-ին, հին հայկական այս թվականով միչև օգոստոսի 11-ը 4448, իսկ օգոստոսի 11-ից հետո՝ 4449 թվականն է:

2. ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԵՈՒ ԹՎԱԿԱՆ

Հայկական տեղական թվականներից մեզ հասած հայ մատենագրության մեջ ամենից գործածականը «մեծ» կոչվող թվականն է եղել: Այս թվականը հիշվում է տարբեր անուններով՝ «քուականութիւն հայոց», «քուականութիւն Հայկազնեայց տոհմին», «քիւ Աստուածաբան», «քուականութիւն հայոց տոմարիս, որ Զարեքեան կոչի», «քուարեութիւն Արամեան» և այլն: Հայկական այդ թվականը հիշվում է նաև «եստրովային», «եստրովային պատից մեծ թիւ» անուններով՝ նկատի ունենալով, անշուշտ, հայկական թվականի սկզբնավորության տարիներին պատից եստրով Անուշիրվան թագավորի զահակությունը (531—579 թ. թ.):

Հայկական մեծ թվականի սկզբնավորությունը, որ կապված չէ հասարակական-քաղաքական բնույթ ունեցող ո՛չ մի իրադարձության հետ, ինչպես մենք ցույց ենք տվել մեր Երրակացու մատենագրության մեջ,

կապված է եղել 532 տարիների տոմարական առաջին շրջանի հետ¹⁴. Հայկական «մեծ» թվականի սկզբնավորության մասին պարզ պատկերացում կազմելու համար անհրաժեշտ ենք համարում փոքր ինչ կանգ առնել այս շրջանի վրա՝ կապված իհարկե հայկական թվականի հետ:

Քրիստոնեությունը Հայաստանում մուտք գործելուց և պաշտոնական կրոն ճանաչվելուց հետո, սահմանվում են մի ջարդ տոներ՝ կապված որոշ օրերի հետ¹⁵. Վաղ քրիստոնեական շրջանում Հայաստանում և քրիստոնեական մյուս երկրներում օգտագործվում են 19-ամյա շրջանի համար կազմված տոնացույցներ, Հետագայում այդ աղյուսակներին փոխարինում են 95-ամյա շրջանի աղյուսակով, իսկ 354 թվից սկսում են օգտագործել Անդրեաս Բյուզանդացու կազմած 200-ամյա շրջանի տոնական աղյուսակը:

Անդրեասի այս աղյուսակը, որ սկսել էր 354-ին, վերջացավ 553 թվին, որի պատճառով տոները սկսեցին շփոթվել: «...Ի ժամանակս ամբարիշտ Թադաւորին Յուստինիանոսի,— գրում է Հակոբ Դրիմեցին,— եղև

11. Ղ. Ալիշան, Հայկայ շրջան— Հին հայոց տոմար և թուական հայագիր (տե՛ս «Ճուշդիք», հատ. Ա, էջ 76—104):

12. Հայկական ՄԱՌ Պետական մատենադարանի № 1999 ձեռագիրը պարունակում է հին հայկական տոմարական մի ցանկ, որը նավասարդը զուգակցվում է մարտ ամսին, իսկ մյուս ամիսները՝ բոլոր այդ հայոցականության (տե՛ս թ. 26ա):

13. Հմմտ. Ղ. Ալիշան, Հայկայ շրջան (տե՛ս «Ճուշդիք», հատ. Ա, էջ 96):

14. Ա. Աբրահամյան, Անանիա Երրակացու մատենագրությունը, էջ 109:

15. Այս մասին արմատավոր ուսումնասիրություն ունի Հ. Ն. Ալիքյանը՝ «Հայոց եկեղեցական տարին յաթնըորդ զարու սկիզբը» խորագրով, որ տպագրվել է «Հանդէս ամսագրայ»-ի 1947 թվի համարներում:

Հայտնի տոմարապետ Հակոբ Արիմեղիկ
(Հայկական ՍՍՌ Պետ. մատենադարանի ձևագրերից)

յրումն Խ. ամից կարգացն Անգրեւսայ, և սկսան շփոթիլ յրմոնք գատկաց և դիրք արուեստական տոմարացն¹⁶։

Տոմարական այս շփոթությունը սակայն միայն Հայերի մոտ չէր, այլ ողջ քրիստոնեական աշխարհի։ Այս խառնաշփոթությունը կարգավորելու համար 561 թվին Աղեքսանդրիայում հրապարակում է տոմարադեղտենքի մի ժողով՝ էսա Աղեքսանդրացու պապության ղեկավարությամբ։ Անանիա Շիրակունիսի իր «Զատկի» ճառում մանրամասն նշում է ինչպես ժողովի գումարման շարժառիթների, այնպես և կատարած աշխատանքների մասին և տալիս ժողովի մասնակիցների անունները¹⁷։

Աղեքսանդրիայի այս ժողովի մասնակիցները կազմում են 532 տարիների տոնական մի աղյուսակ՝ բաղկացած արեղակի 28 և լուսնի 19 շրջանների բազմապատկից։ Այդ աղյուսակը հայ մատենագրության մեջ կոչվում է ՇԼԲ, կամ ավելի կրճատ՝ Հինգ-

հարյուրյակ։ ՇԼԲ այս աղյուսակն ընդունեցին քրիստոնեա բոլոր երկրները, այդ թվում և Հայաստանը։ Խիստն Կոստանդնուպոլսում է, որ այս աղյուսակի մեջ որոշ փոփոխություն մտցրեց Երան անունով մեկը, որը և տեղիք տվեց Հետագայում դափանաբանական անհամ զենեքի։

Հայկական «մեծ» թվականը ահա սկիզբ է առնում այս աղյուսակներից, որի տուսջին տարին սկսում էր 553 թվականին։ Այս մասին բազմաթիվ փոխություններ կան, որոնք ավելորդ են համարում մեջ բերել։

7-րդ դարում Անատոսիոս կաթողիկոսի (661—667 թ. թ.) հանձնարարությամբ, համանական է 665 թվականին, Շիրակային կաղմում է հայկական տնշարժ ստմարք, որը սակայն մեզ անհայտ պատճառներով չի հաստատվում և պարզապես մեջ չի դրվում¹⁸։

Այն մասին, որ իբրև հայկական թվականը ոկսել է 553 թվին, փկայում են միջնադարյան մեր բոլոր ականավոր մատենագիրները։ Հովհաննես Կուկուզը, Հովհաննես Խմաստաները, Ստեփանոս Ասողիկը, Ստեփանոս Սրբեկյանը, Կիրակոս Դանտակեցին, Մխիթար Այրիվանեցին և մյուսները։ Բայց այս, հայկական թվականի տարբերությունը մեր ներկա էրայի համեմատությամբ լինում է ոչ թե 551, ինչպես ընդունված է և բազմաթիվություն ունի հայագիտական գրականության մեջ, այլ 552, իսկ 1317 թվականից հետո, ինչպես կտեսնենք, պիտի ավելացնել 553։ Այս տեսանկյունով պիտի վերանայվի հայ ժողովրդի պատմության 4—14-րդ դարերի ամբողջ ժամանակագրությունը։

Հայկական ՍՍՌ Պետական մատենադարանի N 977 ձևագիրը, որ բովանդակությամբ «Մայր Մայրոց» է, գրված է «Հոռոմ թուականության Ռեզ»-ի և «Հայոց տալմարի Ցեթ»-ին¹⁹, Հոռոմական 646 թվականը համասար է՝ 646 + 245 = 891-ի, Հայկականի համապատասխան թվականը գտնելու համար պիտի ավելացնել ոչ թե 551, այլ 552 թվով՝ 342 + 552 = 894-ի։

Հայկական ՍՍՌ Պետական մատենադարանի N 1366 ձևագիրը, որ բովանդակությամբ Ռակերերանի ժողովածուն է, գրված է

16. Տե՛ս նաև Կաթողիկոսի Դատարանակարգային Պատմության Հայոց, ԲԱՖՅԱ, 1313 թ., էջ 31։

17. Կոստանդնուպոլսի մեջ հիշվող Շիրակացու տնշարժ ստմարք, մեր կրթիչով, մեր հրատարակած ՇԼԲ տոմարական աղյուսակն է (տե՛ս Երեմիկացու մատենագրությունը, էջ 263—264)։

18. Կաթողիկոս կաթողիկոս Հովնաթան, Հիշատակարանը ձևագրաց, ԱԵԲԻԿԱ, 1851 թ., էջ 85—89։

16. E. Dulaurier, Recherches sur la chronologie arménienne. Paris, 1839, p. 45.

17. Ա. Աբրահամյան, Շիրակացու մատենագրությունը, էջ 295—296։

«Յամի վեցհազարերորդի առաջնորդի արա-
րածոց աշխարհի, և ի հազարերորդի, և թա-
նասներորդի, և թններորդի կենարարին մերոյ
գալստեանն, և ըստ եռսրովային թուոյ
Հայկազանցս՝ հինգ հարիւրորդի, բսաներոր-
դի, հինգերորդի...»²¹ Արարչության թվակա-
նը հրեից կոչվող թվահաշիվով է, ուստի գուրս
պիտի հանենք $5424 + 6501 - 5424 = 1077$,
որը և համասպատասխանում է բնագրում հիշ-
ված քրիստոնեական թվականին: Արարչու-
թյան ու քրիստոնեական տրված թվահաշիվով
հայկական այս թվին պիտի ավելացնել
ուրթն 551, այլ $552 (525 + 552 = 1077)$:

Հայկական ՍՍԻ Պետական մատենադա-
րանի № 492 ձեռագիրը, որ բովանդակու-
թյամբ Մխիթար Գոշի Գատաստանագիրքն է,
գրված է «ի թուականութեանս Հայոց Ուր, և
շղջանին երթայոյ ի բաց ՃԱ. որ կոչի փոքր,
խակ հոռոմին նե...»²² Հոռոմական 405 թվա-
կանը հավասար է՝ $405 + 248 + 532 = 1185$ -ի:
Հայկական փոքր կամ մտրուկ թվականի
101-ը հավասար է՝ $101 + 1084 = 1185$ -ի: Այդ
հաշվով հայկական թվականի վրա պիտի
ավելացնել $552 (633 + 552 = 1085)$:

Ստեփանոս Ասողիկը իր պատմությունը
վերջացնելու տարեթիվը տվել է հետևյալ
թվահաշիվով. «...քննեալ գտաք ի հանդիպ-
ման ամին յԱղամայ մինչև առ մեզ լինել
ամբ ՆԲԶԲ, և ի խաչելութենէ կենարար շար-
լարանաղ Տեառն՝ ամբ ՋԶԲ: Իսկ ըստ Յունաց
թուականին ի Փիլիպպոս կայսերէ՝ ամբ
ՉՄԷ, և ըստ հայերէն լափոյ թուականին մե-
րոյ՝ ամբ ՆՄԴ, որ է ամ երեսներորդ թաղա-
տրութեանն Վասի կայսեր Յունաց...»²³
Արարչության թվականն այստեղ օգտագործ-
ված է Մովսես Արունեցու թվահաշիվով, ուս-
տի տրված թվից պիտի հանենք 5277 թիվը²⁴
 $6282 - 5277 = 1005$: Ասողիկն այստեղ հու-
նաց թվական ասելով հասկանում է հոռոմա-
կան թվականը, ուստի 757 -ին պիտի գումար-
ենք 248 , հավասար կլինի 1005 -ի: Խաչե-
լության տրված 972 -ին պիտի գումարենք 33
թիվ (Հիսուսը, ըստ ավանդության, խաչվեց

Աստղագետ իմաստասեր

(1788 թվի Մադրասի «Եփիմ. տե.»-ից)

33 տարեկան հասակում)՝ $972 + 33 = 1005$:
Այդ բոլոր թվահաշիվներով, ուրեմն, տրված
հայկական թվին պիտի գումարենք 552 :
 $453 + 552 = 1005$: Ի դեպ, 1005 -ին է համա-
պատասխանում Վասիլի կայսրության երես-
ներորդ տարին — նա դահակայել է 976
թվին²⁵:

Հայկական ՍՍԻ Պետական մատենադա-
րանի № 6362 ձեռագիրն ընդօրինակված է
«ի Քրիստոսի խաչելութենէն մինչև Ու թուա-
կան ամբ ՌՄԶԲ»²⁶, Հայկական 630 -ին պիտի
դումարենք 33 (խաչելության թվականը)
 $= 663$, նույնը և մեր թվականին՝ 1182 -ին
 $(1182 + 33 = 1215)$, եթե մենք 1215 -ից հա-
նենք 633 , տարբերությունը կլինի 552 :

Կարելի է բերել այլ օրինակներ ևս, բայց
բերած օրինակներից պարզ երևում է, որ
 $11 - 13$ -րդ դարերի հայկական թվականները
հաշվելիս պիտի գումարել ո՛չ թե 551 , այլ
 552 :

21. Նույն տեղում, էջ 255:

22. Նույն տեղում, էջ 505:

23. Ստեփանոսի Տարեկցոյ Ասողկան. Պատմութիւն
տիեզերական, ՍՊԲ, 1895 թ., էջ 285:

24. Մ. Չամչյան. Պատմութիւն Հայոց, Գ հատոր.
Վենետիկ, 1780 թ. (տե՛ս Հավելված ժամանակագրու-
թյան 3-րդ էջը):

25. Gardthausen. Griechische Psephologie, Leipzig, 1913, p. 190.

26. Հայկական ՍՍԻ Պետական մատենադարանի ձե-
ռագիր № 6362, ք. 64ա:

(Շարունակելի)

ԼՔՄԻՈՒՆԻ ՄԱՅՐ ՏՈՃԱՐԸ ՌՈՒՍ ԳՐԱԴՆԵՐԻ ԵՎ ՃԱՆԱԳԱՐՀՈՐԳՆԵՐԻ ՕՐԱԴՐԵՐՈՒՄ

ամսօրթյունն տպագրուցնց, թի-
ճիշտ են Ֆրիդրիխ Էնգելսի խոս-
քերն ախ մասին, որ «Լուսաւո-
տանն իրապէս տուաջաւոր չիւր
է տանում Լերեկլի նկատմամբ:
Շնորհիւ ուստական բանակի փառապանծ
հաղթանակի, անցյալ դարի քաանակաւն թիւս-
կաններին Լերեկլյան Հայաստանն տգտաւ-
որվնց դարաւոր լծից և բազմաբարձր հայ
ժողովուրդը փրկվնց ընտելեման վտանգից,
նրա առջն բացվնցին կուրաւորական վերա-
մնման նոր, լայն հորիզոններ:

Ռուս-պարսկական և ռուս-թուրքական
պատերազմներէից հետո Ռուսաստանը հեա-
րաւորութիւն ստացաւ անմիջապէս շփվելու
հայ ժողովուրդի հետ և մտախիկից ծանոթանալու
նրա կյանքին ու կենցաղին, նրա պատմա-
կան անցյալին ու կուրաւորական հարստու-
թիւններին:

1820 — 1840-ական թվականներին շատ
ոռու մարդիկ եղան Հայաստանում, որոնց
թիւում՝ ռազմական գործիչներ, զրոյներ,
պաշտօնականատարներ ու ճանապարհորդներ:
Նորանցից շատերը հանդես եկան ռուս պար-
բերական մամուլում իրենց տպաւորութիւն-
ներով, որպէր երգում և հողվածներով:

Առաջին աղնիւ վ լուսնի անունը, որ պետք
է հիշենք, այդ Ալեքսանդր Փրիբոյեղովն է,
նա ռուս զորոյներից առաջինն էր, որ 1818—
1819 թվականներին այցելնց Հայաստան-
ները նա ղեկ տնրում էր պարսկական բռնա-
պետութիւն տակ: Երեք օր նա հյուր եղաւ
«Հայկական մայրաքաղաքում»՝ Երևանում:
Մի բանի տարի անց, երբ սկսվնց ռուս-
պարսկական պատերազմը, Փրիբոյեղովը
կրկին մեկննց Կովկաս, այս անգամ ևս որ-
պէս ռուս պետութիւն ղիմանաղիտական
գործիչ: 1827 թիւ հունիսի 6-ին բացվնց նրա
առջն «ամենման Լերաւաթը» իր անարատ ղե-
ղնցիութիւնը ու վնհութիւնը: Փրիբոյեղովը
ըրբում էր Լերաւի ավերին, հիանալով ղաշ-
տերի «վառ կանաչով» ու օտոնորակ աղ-
բյուրներով: Նույն թիւ հունիսի 8-ին նա այ-
ցելնց Էջմիածին և ներկա եղաւ հանդիսա-

ւոր ձիւսակատարութիւնը ռուս բանակի հաղ-
թանակի և Լերեկլյան Հայաստանի աղաւա-
կորման առթիւ: Գրիբոյեղովը նշում է որ-
պէս՝ «Մանասեղծական երեկոն Էջմիածնի
արահում: Պատուհանից լուսաւորում է լու-
սինը: Գանգաղ շրջում է վանահայրը սովերի
նման...»:

Փրիբոյեղովի ճանապարհորդական ղիառ-
պութիւնները ցոյց են տալիս, թե ինչպէս
Հայաստանի տեսարանները հարստացրին
նրա բանաստեղծական պիտակցութիւնը նոր-
վառ տպաւորութիւններով:

Փրիբոյեղովից հետո, ռուս ղորերի հետ
միասին Հայաստանում եղան պոետ-պարտի-
կան Դենիս Գալիցովը, որը ղովերզնց լուսնի
լուսնով ողորկւած, կապույտ մշուշում ան-
ղարբութիւն մեջ ներհող հեռաւոր սարերն ու
ղաշտերը, և ռուս ժողովրդի մեծաղայն բա-
նաստեղծ Պուշկինը: Պատերազմի պատեա-
ռով նրանց լհաղղվնց յինեյ Էջմիածնում:

Երբ ռուս պաշտօնական մամուլը մեղա-
ղրնց Պուշկինին, որ իբր նա հայրենասեր չէ,
որովհետ լղովերզնց ռուս բանակի հաղթա-
նակները, այն ժամանակ բանաստեղծն իր
«ճանապարհորդութիւն ղեպի Էրզրում»
ղրվածքի առաջաբանում, պատասխանելով
այդ մեղաղրանքներին, ասում է, որ նա բո-
լորովին պարտական չէ ղրելու պ. պ. ժուռ-
նալիստների պատմելքով: Այստեղ Պուշկինը
իշում է Լրկու ռուս ղրողների անունները,
որոնք նույն տարիներին եղել են Կովկա-
սում: Նրանցից մեկը՝ Ալեքսանդր Մուրաւյու-
վի 1848 թիւն Պետերբուրղում հրատարակնց
մի ընղարձակ աշխատութիւն՝ «Լրաստան և
Հայաստան» խորագրով, որի բովանղակու-
թիւնն են կաղմում հնղինակի ճանապարհոր-
ղական տպաւորութիւններն ու նրա գատա-
ղութիւնները կրոնական հարցերի շուրջը:
Երկրորդ հատորում, որն ամբողջապէս նղբը-
ված է Հայաստանին, մի փոքրիկ ղրոխ հա-
կացված է Էջմիածնին, որտեղ մանրամաս-
նորն նկարաղղված են Մայր Տաճարը, Գա-
յանեի, Հոիփսիմեի և Շողակաթի վաները:

Եթե Մուրավյովին հետաքրքրել են հայ ժողովրդի անցյալը, պատմական հուշարձանները, ապա այլ նպատակով է ժամանել Հայաստան կնյազ Ա. Սալդիկովը։ Ռուս ազնվականի ուշադրության ավելի արժանի են թվացել տեղական անձանոթ կերակուրները, նա հաճույքով նկարագրում է իր ճաշը կաթողիկոսի մոտ, ինչպես իրեն վանքում հյուրասիրել են ռայծի պանիրով, գոմեշի կայմակով, տկի գինով և այլ համեղ կերակուրներով։

Այլ ընդթ ունեն ուս պաշտոնականաւորն, Նեֆիգյևի հիշողութունները, որը 1830-ական թվականների վերջերին հանգես եկավ ուս մամուլում Հայաստանին նվիրված հատուկ զրբույկով։ Ռուսին ակնածությամբ ևս մտա էջմիածնի Տաճարը, — գրում է նա։ — ... Ազոտ լույսը, թափանցելով գմբեթի նեղ պատուհաններից (գունավոր ապակիներով) հաղորդում է բոլոր առարկաներին սրբազան խորհրդավորութուն։ ամենուրեք կախված արծաթե յահերը, ինչպես լույս աստղեր երկնի մութ հորիզոնում, փայլում են կամարների կիսախավարում... և Նեֆիգյևը մանրամասն նկարագրում է էջմիածնի Տաճարի թե՛ արտաքին և թե՛ ներքին տեսքը։ Նա անկեղծորեն և մեծ ողևորությամբ պատմում է իր հայրենակիցներին այն ռուսաց տպավորության մասին, որ թողել է նրա վրա քրիստոնեական ճարտարապետության այդ հնադույն հուշարձաններից մեկը։

Մայր Աթոռի ներսի նկարագրողության մասին ավելի մանրամասն տեղեկություններ տալիս է մեկ ուրիշ ուս անհայտ հեղինակ, որը 1848 թվին ուս պարբերական մամուլում հանդես եկավ ընդարձակ մի հոդվածով, տարօրինակ վերնագրով՝ «Հանգուցյալի տպավորութուններն ու հիշողութունները»։ Վերնագիրը, հավանաբար, կապված է այն հան-

գամանքի հետ, որ հոդվածի հիմնական բովանդակությունն են կազմում պատերազմական տարիների արհավիրքները և մի ռազմական բժշկի տխուր կյանքը, որը համառորեն պայթարելով ժանտախտի գեմ, ինքն ևս զոհ է դնացել այդ տոսկալի հիվանդության, Ինչպես կարելի է եզրակացնել այդ հիշողությունների ընդթից, հեղինակը, հավանաբար, ուս գինվորական է, որը մասնակից է եղել 1820-ական թվականների ռազմական իրադարձություններին, նա ևս մի քանի էջ նվիրել է էջմիածնին, «Տաճարի ներսը, — գրում է նա, — կամարների տակ մոայլ էրստ իր ներքին տեսքի նման է Կիևի Սոփիայի տաճարին... Պատերը երեսից նկարագրողված են ֆրեսկաների տիպի նկարներով սրբազան պատմությունից, Մութ նկարները ապացուցում են նկարչության հնութունը... Մաղիկներով ու ֆիգուրաներով, սրբերի պատկերներով նկարագրողված պատերը և կամարները ուժեղացնում են ներսի խավար... Գմբեթը ներսից վարդարված է արարեսկներով, կամ վառ նկարազարդելով, ինչպես գործում են պարսկական գորգերը... Պատուհանները հատուկ վարպետությամբ պատած են դույնզգույն ապակիներով... Տաճարի ներքին ընդհանուր տեսքը վկայում է նրա խոր հնութունը...»։

Ռուս գրողներն ու ճանապարհորդները ամենայն հարգանքով ու ակնածությամբ են վերարբելել գեպի հայ ժողովրդի պատմական հուշարձանները, էջմիածնում, Հայաստանի այդ հնագույն վայրում նրանք զգացել են հեռավոր, անցած դարերի շունչը։ Հայաստանը, երբ դեռ ամենուրեք կարելի էր տեսնել պատերազմի թարմ հետքերը, թվացել է նրանց տխուր, ամայի մի երկիր, հարուստ՝ քանդված, ավերված քաղաքների ու վանքերի ռուսաստեղծական բեկորներով։

Կ. Գ.

Մ Ա Յ Ր Հ Ա Յ Ր Ե Ն Ի Ք Ո Ւ Մ

ՀԱՄԱՌՈՏ ԼՈՒՐԵՐ

**ԲԱՐՏԱՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՀՈՒՇԱՐՊԱՆՆԵՐԻ ՎԵՐԱԿԱՆԴ-
ՆՈՒՄԸ.**— Հայաստանը հարուստ է հին հարատևա-
պետության հուշակալայ հուշարձաններով: Բնակարկի-
կայի տերիտորիայում ներկայումս կա ավելի քան
750 հուշարձան: Հայկական ՍՍՌ Միներալների Սովե-
տի Երևանի թվանշանի և հարտարապետության պետա-
կան կոմիտեի հուշարձանների պահպանության և վե-
րակառուցման արգանները խոշոր աշխատանք են կա-
տարում հայ հին հարտարապետության հուշարձաննե-
րի վերակառուցման արգանքում:

Վերջերս ավարտվեց 7-րդ դարի ստավիկ արձնա-
վոր հուշարձաններից մեկի՝ Արթիկի մուսուլմանում
զտեմոյի մարմարե սյունի կառուցումը: Վերակառուցումը
հաշման հատակագծով պատրաստված այդ շենքն ու-
նի զննողների ներդաշնակություն և հարտարապետական
մեքերի համամասնություն: Վերակառուցվածքի զբախ ու-
ներսի պատերը, քիվերը, բարանակի աստիճանը և գրմ-
բեքը:

Այս առերի լինվին ավարտվեց նաև Արզնու 6—7-րդ
դարերի կառուցումը: Վերակառուցումը:

Հարտարապետական շատ հուշարձաններ են պահ-
պանվել Այվազից: շրջանում: Դրանցից առանձնա-
պես այդք է բնակում Հաղթատի վանքը, որի վերա-
կառուցումը շուտով կավարտվի:

Նորից իրենց նախկին տեսքն են ստացել Մաղկա-
նորի 10—13-րդ դարերի հայ հին հարտարապետա-
ության լուր հուշարձանները:

1955 թվին սկսվեց հին Հայաստանի քաղաքացիա-
կան աղավիկ Նաղաբքիական շենքերից մեկի՝ այսպես
կոչված Սեփի բարձրակարգի վերակառուցումը:
Միջնադարյան այդ նշանավոր ծխանի (13—14-րդ
դարեր) վերակառուցման աշխատանքները կշարունակ-
վեն 1956 թվականին:

Հիմնովին վերակառուցվում են նաև Մշկավանքը (Նա-
յաձորյանի շրջան), Մարմաշենի վանքը (Ախուրյանի
շրջան) և 10—13-րդ դարերի այլ հուշարձաններ:

**ՀԱՄԱԳԻՏԱԿԱՆ ՆՈՐ ՆՃՈՒԹԵՐԻ ՀԱՅՏՆԱԲԵՐՈՒՄԸ
ԳԱՌՆԻՈՒՄ.**— Հին Հայաստանի ողջիտ-անտեսական
հարտարապետությունների, մոզովորի կենցաղի և կուլտու-

րայի ուսումնասիրության համար մեծ նշանակություն
ունեն նյութական կուլտուրայի աղյուսները:

Հնագիտական նյութերի վերջերս կատարված ու-
սումնասիրություններից պարզվում է, որ Գառնիի
էկոլոգիայի մարդու անտեսության մեջ (3-րդ հա-
զարամյակ մ. թ. ա.) մեծ տեղ է զբաղել անտեսա-
յալ հուշարձաններ (պեղումների ժամանակ հայտնաբերվե-
լ են մեծ, ուխտարի, այծի, խոզի ոտներ), երկրա-
դործության, մասամբ նաև որսորդության (վայրի
շիտար, այծ, նապաստակ):

Բառապարտության դարաշրջանի վառ ապացույց է
էկոլոգիայի կերամիկան՝ զննողների արհամաններով և
բարակարգ լավ պահպանված սև գույնով:

Արզնուի լավագույն նմուշների շարքը կարելի է
դասել 2-րդ հաղթարամյակի (մ. թ. ա.) գունագույն
կարաք, որի կարմիր ֆոնի վրա սև գույնով ներկված
են շրի ալիքներ և լողացող բաղիկներ:

Հին Հայաստանի պատմության և կուլտուրայի ու-
սումնասիրության համար քաղաքի մեծ նշանակու-
թյուն ունեն Գառնիի անտիկ շրջանի հուշարձաններն
ու պեղումներից հայտնաբերված նյութերը: Գառնիի
ամրոցը և ռաճարը հայկական հնյներիտական հար-
տարապետության հուշակալ կոթողներից են: Հիմնա-
լի է առանձնապես մոզակիան, կանաչ ֆոնի վրա
բաղմերանց գույներով նկարված են հեթանոսական
աստվածներ, քրահարներ, մկներ և մկնորսներ:

Հասուկ ուղադրության է արժանի ամրոցի պեղում-
ների ժամանակ հայտնաբերված կանաչի տերթակո-
տային արձանիկը, որի վրա շատ զննողի քանդակ-
ված են հաղուստի ծայքերը: Գառնի են նաև գործի-
ներ, զենքեր, տարբեր տեսակի կավամաններ, զար-
դեր և այլն:

Հնաքերի են դամբարաններից հայտնաբերված
նյութերը: Դրանց մեջ կան զենքեր, զարդեր, ապակի
արձակներ, կավամաններ:

Մեծ նշանակով և բարձր արժեքով են պատրաստ-
ված ապակի արձակները, որոնց իրարից տարբեր-
վում են մեծով, մշակման տեխնիկայով, կան սափո-
րաման, կոլորային, ապակավոր և բազի թաթիկներ
մեծ կանթերով արձակներ: Ուղադրության արժանի է
հատկապես արձակներից մեկը՝ մանրիշակագույն,

գանդորահեր ազնկա դիմանկարով: Ուշագրավ են նաև գտնված գրամները (Օգոստոս կայանի և հոտմանական ուրիշ իշխողների պատկերներով):

Հնագիտական նյութերը ցույց են տալիս, որ առաջին զարում Գառնիի բնակիչները շրջազգեստի վրայից թիկնեց են հագել, որն ածրացրել են բրնձեղ գեղասեղով, իսկ կոշիկները տոթերին ամրացրել են ողնոսկի կանաչ մազերը ուրեղ են գլխի շուրջը և ամբողջով ռակրի վարսակալ-թորացներով:

Գառնիում հայտնաբերված մետաղյա իրերը, կավե խեցեղենը, ապակեղենը և զանազան նյութերից պատրաստված իրերն ու զարդերը ցույց են տալիս, որ, բացի շինարարական արհեստներից, այդ մասնական Հայաստանում զարդացած են եղել նաև մետաղագործությունը, կավագործությունը, ապակեգործությունը, ջուլհակությունը: Նոր գտնված նյութերի թվում կան նաև հարեան երկրներից ներմուծված իրեր (ապակեղեն, եղիպտական պատանից պատրաստված ուլունքներ, ծովային խեցիներ):

Հնագիտական նյութերի ուսումնասիրությունից պարզվում է, որ միջնադարյան բնակչության կենցաղում մեծ տեղ է գրավել կերամիկան: Գառնիի բրոնզադարձներն արտադրել են տարբեր տեսակի և որակի կավամաներ՝ սկսած կենցաղային նշանակություն ունեցող քեղաններից, կոնճներից մինչև կավե խողովակները և հացահատիկի ու գինու հսկա կարասներ:

Հարեան երկրների հետ ունեցած առևտրական կապերի մասին են խոսում Գառնիում գտնված արաբական, բյուզանդական, սելջուկյան, վրացական և մոնղոլական դրամները, Քնչպես նաև Ռեյի (Իրան) հախճապիկի, չինական ճենապակիի:

Հասկանալի է, որ Գառնիի պեղումների ժամանակ հայտնաբերված նոր նյութերը, որոնք արդեն թանգարան են ազդեցիկ ունենում, կոչվեն մեր պատմությանը, հնագիտությանը և արվեստագիտությանը՝ լուծելու հին Հայաստանի կուլտուրայի և պատմության մի շարք կարևորագույն հարցեր:

ՎԱՆԱՏԱՆԻ ԱՆՆԱՅԱՆԻ ՄԵՆԳՐԱՆ 50-ԱՄՅԱԿԸ.— Անանյանի ծնեդյան 50-ամյակը նշելու համար Հայաստանի սովետական գրողների միության դահլիճն էին հավաքվել գրողներ, գրականագետներ, ընթերցողներ, մամուլի և հասարակական այլ կազմակերպությունների ներկայացուցիչներ:

Ներկա գտնվողները բուռն ծափերով դիմավորեցին գրող մուսքը դահլիճ: Հանդիսավոր երկնոն ներածական ջերմ խոսքով բացեց գրող Սեփյան Ջորյանը, որից հետո գրականագետ Ս. Աղաբաբյանը զեկուցեց Վ. Անանյանի կյանքի և գրական գործունեության մասին:

Երեկոյում հոգեկյարքին ողջույնի հուզել խոսքեր տասցին մայրաքաղաքի գրական և հասարակական կազմակերպությունների ներկայացուցիչները: Պատասխան խոսքով հանգեց եկավ հոգեկյարքը:

Վ. Անանյանի անուշով Միության տարբեր քաղաքներից և առանձին մարզկայանցից ստացվել էին բազմաթիվ հեռագրեր:

Երեկոյի վերջում տրվեց համերգ:

ՈՒՐՈՒԳՎԱԶԱՆ ՏՈՒՐԻՍՏՆԵՐԸ ԵՐԵՎԱՆԻՄ.— Նոյեմբերի 25-ից Երևանում էին գտնվում մի խումբ ուրուգվաճայ տուրիստներ: Հյուրերը եղան Երևանի արդյունաբերական ձեռնարկություններում և կուլտուրական հիմնարկներում, Արզնի կուրորտում, Անանյան շենքում, Նշխանում և ռեսպուբլիկայի մյուս տեսարժան վայրերում: Նրանց ներկա գտնվեցին Հայաստանում Սովետական իշխանության հաստատման 35-րդ տարեկարծին նվիրված հանդիսավոր նիստին:

Մեկնելուց առաջ տուրիստները զբոսը ունեցան Հայաստանի հեռագրական գործակալության թղթակցի նստ:

Մոտեկիզե քաղաքի մթնոլորտում Ալեխարդո կազմայանը պատմեց:

— Չնայած որ մենք ապրում ենք Հայաստանից հեռու, մեր իղձերն ու խոհերը նրա հետ են: Հայ ժողովրդի հայրենասիրտները մասին մենք իմանում ենք թերթերից ու հանդեսներից: Սակայն վերջիններս ամենին էլ լրիվ լավով ցույց չեն տալիս այն մեծ վերափոխությունները, որ տեղի են ունեցել Սովետական Հայաստանում: Այն ամենը, ինչ տեսանք, զգալի լավով գերազանցեցին մեր ակնկալությունները:

Ես այնպիսի եմ Հոկտեմբերյանի շրջանի այն սովխողը, որտեղ աշխատում են մի քանի տարի առաջ Սովետական Հայաստան եկած աղբյուր, հղթարյուս ու փեսաս: Ես նրանց հետ մի քանի երջանիկ որ անցկացրի նրանց հորմար, գողարիկ բնակարանում, ապանառես եղա նրանց երկ կյանքին: Ինձ թվում է, որ ամենից ուրախային այն է, որ մարդ, առավոտյան արթնանալով, գիտե որ մշտական աշխատանք ունի:

Ջորյանի մասնակցեց նաև Մոտեկիզեյի ինտերտուսի ճարտարապետության ֆակուլտետի ուսանող Հարություն Երկանյանը:

— Ես ապագա ճարտարապետ եմ, — ասաց նա, — և ինձ առանձնապես հետաքրքրեցին բնակիչի ու հանրային շենքերը: Ուզում եմ նշել, որ սովետահայ շինարարներն ու ճարտարապետները հույկապ չենքք են կառուցել: Ես մեծ քերկրանքով ակնառես եղա, թե նրանք ինչպիսի ճարակով են կառուցում Երևանը, որ քան լավ է հատակագծված քաղաքը:

Գ Ր Ա Ն Ո Ս Ո Ւ Թ Յ Ո Ւ Ն

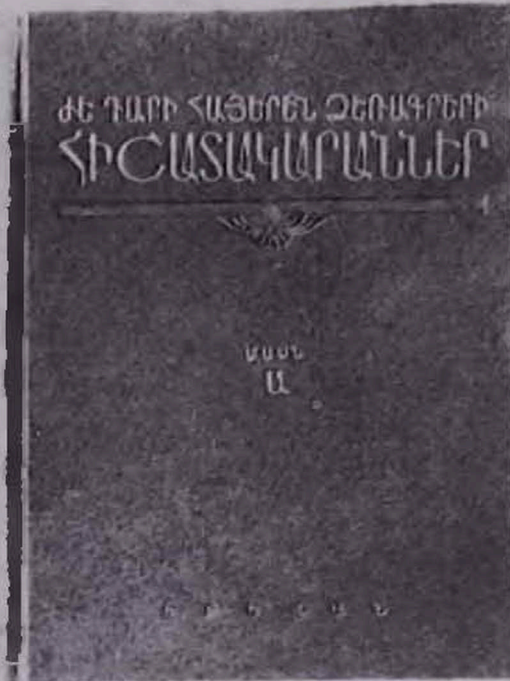
Լ. Ա. ԽԱՉԻԿՈՍԱՆ

«ՓՆ ԳՐԻ ԿՈՍՏՐՆԸ ՉՍՈՒԳՐԱՐԻ ԿՐԹՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ»

Մաս Ա (1401 — 1460)

Մեր եսթետիկները թողնել են մեզ միջնադարյան հայերեն ձեռագրերի հարուստ մասանդությունը։ Այդ ձեռագրերը մեզ համար բացի ակզնալատների արժանիքներ ունենալուց ունեն նաև մի առաջնային կարևոր նշանակություն։ Ձեռագրերը պարունակում են (վերջում է առանձին նախագծերի ավարտից նետ) սեղմ և համառոտակի հիշատակարաններ, որոնց մեջ գրիչներն ու պատմիչապետները, կադավրերն ու եսթետիկները իրենց այդ ծանր ու գրգռիչ, բայց միևնույն ժամանակ է մեծ ու պատվավոր գործի նաև առերևույթ մի շարք հանգամանքներին նշման հետ մեկտեղ գրիչն միշտ նկարագրել է իրենց ժամանակի իրադարձությունները՝ երկրի վիճակի, ժողովրդի քաղաքական անցուղարձեցում լինելիցը և այլն։ Միջնադարյան նայրենի ձեռագրերին իրենց այդ ուշադրով նախադասությամբ նախադասում են պատմական արժեքավոր սկզբնաղբյուրներ, այն էլ որոշ կարգի սկզբնաղբյուրների հանդեպ ունենալով ակներև առանձնահատկություններ։ Հիշատակարաններում հաղորդված այդ անդեկությունները համեմատաբար ավելի վստահելի են, որովհետև երանց ճշգրիտակները ժամանակակից են իրենց ձեռքով գրանցվող զեպերին ու անցուղարձեցին և հանդիսանում են ակնհայտաբար ակնհայտ վկաներ։ Նրանք շատ անգամ գրանցել են այնպիսի կարևոր պատմական տվյալներ ու կենցաղային մանրամասներ, որ չկան և կամ դժվար է գտնել միջնադարյան պատմագիրների աշխատություններում։ Եվ վերջապես, հիշատակարաններում տեղ գտած պատմական եզրույթությունները, շնորհիվ հիշատակագիրների՝ հասարակության մեջ գրաված դիրքի, համեմատաբար ավելի քանկումով կերպով են նկարագրվել ու գնահատվել։

Հիշատակարանները, որպես սկզբնաղբյուր, այն անմիջական արժանիքներն են միասին ունեն և որոշ բացասական կողմեր։ Պիտույի բացասական կողմերից մեկն այն է, որ հիշատակարաններն իրենց անհատական սահմանափակության պատճառով չեն նկատվում պատմական իրադարձությունների շղթան ամբողջությամբ։

վաղեղ մեղաց մեծաց... ավ. այնպիսի իրենց գործածած մանր մեղքերով։ Ասկայն հիշատակարանների այս և այլ բացասական կողմերը բնավ չեն խանգարում, որ երանք շարունակեն մեզ անգնահատելի, փաստային, առանկարող սկզբնաղբյուրներ միջնադարյան պատմության մի շարք բնագավառների ուսումնասիրման և մասը։

Ինչպես հայտնի է, մեր պատմությունն ունեցել է այդպես կոչված մեծ ու մեծ պատմական զորքեր, որոնց մասին մեզ հասած պատմական գործերը լքելի քանակությամբ են կազմում, կամ բոլորովին բացակայում են։ Ահա այդ ժամանակաշրջանների ուսումնասիրության գործում հեղափոխական դեր են կատարում հիշատակարանները, և հենց այդ պատճառով շատ է մեծանում երանց արժեքը։

Նկատելի ունենալով հիշատակարանների նշված կարևոր նշանակությունը, Հայկական ՍՍՏ Պիտությունների ակադեմիայի Պատմության ինստիտուտը յուր էրեմային հիշատակարանների հրկրորդ գիրքը՝ «ՓՆ ԳՐԻ ԿՈՍՏՐՆԸ ԺՆԱՊՐԵՐԻ ՏՐԱՊԵՐԻՆԵՐ» ժողովածուի Ա մասը, որը հավաքել ու հաստատություն է պատրաստել ինստիտուտի ավագ դոկտ. Լ. Ա. Խաչիկյանը։

ՓՆ գրքի հիշատակարանների հավաքումն ու դիտական սկզբունքներով հրատարակությունը, անշուշտ

յախյամբ վերցրած, այլ բազմաբանակ էն իրենց մեծագույն ուշադրությունը բնականով այդ շղթայի միայն իրարից անհատաանհատ ողակների վրա։ Գրա հետևանքով երանք անհրաժեշտ լին համարել ժամանակի պատմական զեպերն իրար հետ կապակցելն ու պատմական խոշոր և զոհանքալի հանգիստ, ինչպես և հասարակական կյանքի գործադարման արհեստագիտություններ որանելը։ Մեր հիշատակարաններն իրենց ժամանակի բոլոր արհուվիրներն ու հասարակական տղաարեր երանյթները՝ սովի ու համահարակը, արդիականների բնթացքում տեղի ունեցած անկարագրելի ուղարդործությունները պատճառաբանել են սվառն ծո

վաղեղ մեղաց մեծաց... ավ. այնպիսի իրենց գործածած մանր մեղքերով։ Ասկայն հիշատակարանների այս և այլ բացասական կողմերը բնավ չեն խանգարում, որ երանք շարունակեն մեզ անգնահատելի, փաստային, առանկարող սկզբնաղբյուրներ միջնադարյան պատմության մի շարք բնագավառների ուսումնասիրման և մասը։

Ինչպես հայտնի է, մեր պատմությունն ունեցել է այդպես կոչված մեծ ու մեծ պատմական զորքեր, որոնց մասին մեզ հասած պատմական գործերը լքելի քանակությամբ են կազմում, կամ բոլորովին բացակայում են։ Ահա այդ ժամանակաշրջանների ուսումնասիրության գործում հեղափոխական դեր են կատարում հիշատակարանները, և հենց այդ պատճառով շատ է մեծանում երանց արժեքը։

Նկատելի ունենալով հիշատակարանների նշված կարևոր նշանակությունը, Հայկական ՍՍՏ Պիտությունների ակադեմիայի Պատմության ինստիտուտը յուր էրեմային հիշատակարանների հրկրորդ գիրքը՝ «ՓՆ ԳՐԻ ԿՈՍՏՐՆԸ ԺՆԱՊՐԵՐԻ ՏՐԱՊԵՐԻՆԵՐ» ժողովածուի Ա մասը, որը հավաքել ու հաստատություն է պատրաստել ինստիտուտի ավագ դոկտ. Լ. Ա. Խաչիկյանը։

ՓՆ գրքի հիշատակարանների հավաքումն ու դիտական սկզբունքներով հրատարակությունը, անշուշտ

անհրաժեշտ և շատ շնորհակալ դործ է մանավանդ, երբ հաշվի ենք առնում այն հանդամանքը, որ այդ դարից մեզ պարզապես ոչինչ չի հասել, քաջատու-թյամբ Թոմա Արծրունու միատմութիւն Քամար Լան-կիւն աշխատութեան (հրտ. Փարիզ, 1860 թ.), որտեղ աշխարհագրական ու պատմական նեղ շրջանակում արված է ժԴ դարավերջի և ժԵ դարսկզբի քաղա-քական անցուղարձերի պատմությունը:

Լ. Խայկյանի ժողովածուն, անկասկած, աղքատ-դիտակն խոշոր ծավալի մի աշխատություն է, որի մեջ տեղ են գտել քաղաքագրուհու Նյութեր Հայաս-տանի և հարեան երկրների քաղաքական, օոցիալ-տնտեսական ու կուլտուրական կյանքի պատմության տարբեր կողմերի և երևույթների ուսումնասիրման համար: Ժողովածուն ընդգրկում է ժԵ դարի առա-ջին հիսնամյակի՝ 1401—1450 թ. թ. հիշատակարան-ների նյութերը: Հայ ժողովրդի միջնադարյան կուլտու-րայի ու պատմության, գրականության ու կենցաղի քաղաքային հարցերի ու խնդիրների ուսումնասիրու-թյամբ գրադվող մեր մասնագետները հնարավորություն կունենան լայնորեն օգտագործելու այդ նյութերը: Այդ հիշատակարանները պարունակում են անսպառ կեն-սատրանի տվյալներ մամանակի նշանավոր կուլտու-րական գործիչների, համեստ գրիչների, մանրանկարիչ-ների, կազմողների մասին, ինչպես և զեղարվեստական արձակի ու լսարանի խոսքի ուշագրավ նմուշներ:

Ենթահիշ հեղինակի մեղվաջան աշխատանքի, այս ժո-ղովածուի մեջ տեղ են գտել ժԵ դարի առաջին հիս-

նամյակի ընթացքում շարադրված 744 հիշատակա-րաններ, որոնցից 108-ը վերցված է հայերեն ձեռ-գրերի անտիպ ցուցակներից: Ժողովածուն կազմող հիշատակարանների մեծ մասը (500-ից հետո) հեղինակը քաղել է անմիջապես ձեռագրերից և ձեռագիր ազ-բյուրներից: Այդ դա աշխատության խոշոր արժանեթ-նեից: Մեկն է:

Ժողովածուն ընդարձակ տառապան ունի: Այստեղ հեղինակը հիշատակարանների նյութերի օգտագործ-մամբ համարոտակի շարադրել է ժԵ դարի առաջին հիսնամյակի քաղաքական անցուղարձերի պատմու-թյունը: Հեղինակի այս աշխատանքը կարևոր նշանա-կություն է ստանում, երբ նկատի առնենք, որ նշված մամանակաշրջանի քաղաքական խառն ու բարդ իրա-դրություն մասին գիտական որևէ աշխատանք մինչև որս չի կատարված:

Ժողովածուն արժեքավորող կողմերից մեկն էլ այն է, որ վերջում արված են անձնանունների, տեղա-նունների և առարկայական ընդարձակ ցանկեր, ինչ-պես նաև օտար բառերի բացատրան:

Հիշատակագիրներից շատերը հետագա սերունդնե-րի կողմից հիշվելու փափազն են ունեցել: Եստ հի-շատակարաններում կարողում ենք նրանց աղերսանքը ընթերցողներին հիշելու իրենց՝ մեր մատենագրու-թյան արժեքավոր դանձերը տրեւթյամբ ու տառապանքով ընդգրկեցողներին:

